

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ, ΜΕΣΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ
ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ (2006-2009)

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΣΚΑΡΠΕΛΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ

ΘΕΜΑ:

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΔΡΑΣΕΩΝ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΑΠΟ ΜΗ
ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΕΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ

ΑΝΥΦΑΝΤΗ ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ

A.M. 4106M012

mezev83aki@yahoo.com

694 59 64 056

210-8161566

Υπάρχει ένας τρόπος να μπαινοβγαίνουμε στα καθημερινά γεγονότα, έτσι που το ρούχο μας να μην πιάνεται απ' τα κλαδιά που απλώνει γύρω μας συμφέρον. Αυτό το επίμονο βήμα σημειωτόν πάνω στο θυμικό μας. Η αφαίρεση ενός μικροτάτου ευτυχισμού που ο άνθρωπος φυλάγει στα πιο ασφαλή θησαυροφυλάκια της ιδιωτικής του ζωής.

Ο κήπος με τις αυταπάτες
Οδυσσέας Ελύτης

Περιεχόμενα

Εισαγωγή 6-11

I. Η αφορμή 6-8

II. Λίγα λόγια για τη μεθοδολογία 9-11

Μέρος πρώτο: Μη κυβερνητικές οργανώσεις 12-76

Κεφάλαιο 1:

Ποιοι παράγοντες επέτρεψαν την εμφάνιση των ΜΚΟ 12-30

1.1 Η μηχανή του χρόνου 12-13

1.2 Οι νέες τεχνολογίες 14-15

1.3 *Ψυχές που αλληθωρίζουν* 16-17

1.4 Ο απλός πολίτης-απολιτίκ 18-20

1.5 Παγκόσμιο χωριό 21-23

1.6 Η υποχώρηση του κοινωνικού κράτους 24-26

1.7 Παρακμή νέων κοινωνικών κινημάτων 27-29

1.8 Συνοψίζοντας 30

Κεφάλαιο 2:

ΜΚΟ: Ορισμός και θεωρητικές προσεγγίσεις 31-47

2.1 Ορισμός και θεωρητικές προσεγγίσεις 30-34

2.2 Τομείς δραστηριοποίησης των ΜΚΟ 35-47

Κεφάλαιο 3:

Κριτική στις ΜΚΟ (*Cahier de doléances*) 48-63

3.1 Μη κυβερνητικές αλλά όχι και μη πολιτικές 48-55

3.2 Το ανέφικτο της πολιτικής ουδετερότητας 56-58

3.3 Επισκόπηση κεφαλαίων 2 και 3 59-63

Κεφάλαιο 4:

ΜΚΟ τρίτης γενιάς 64-71

Κεφάλαιο 5:

ΜΚΟ στην Ελλάδα 72-76

5.1 ΜΚΟ στην Ελλάδα 72-75

5.2 Ανακεφαλαίωση πρώτου μέρους 76

Μέρος δεύτερο:

Αποτελέσματα ποιοτικής και ποσοτικής έρευνας 77-117

Κεφάλαιο 6:

Αστική μη κερδοσκοπική εταιρεία Διάδραση (ποιοτική έρευνα) 77-100

6.1 Η περίπτωση της Διάδρασης 77-78

6.2 Ανάλυση 79-84

6.3 Ανάλυση SWOT 85-87

6.4 Ημερολόγιο καταστώματος/In situ 88-95

6.5 Δεύτερη ανάγνωση 96-100

Κεφάλαιο 7:

Δείγμα δέκα ΜΚΟ που δραστηριοποιούνται στον τομέα της επικοινωνίας και του πολιτισμού 101-117

7.1 Δέκα πολιτιστικοί «ακτιβιστές» 101-111

7.2 Ανάλυση-Σύγκριση με τη Διάδραση 112-117

Επίλογος –Άνω τελεία 118-120

Βιβλιογραφία 121-122

Παράρτημα 123-124

Πολιτιστική «Διάδραση» στα νησιά

Η πρωτοβουλία της ομάδας «Διάδραση» για μια γόνιμη πρόσβαση στα λιγότερο επισκέψιμα νησιά του Αρχιπελάγους έχει ήδη λάβει σάρκα και οστά ενώ, καθώς φαίνεται από την ανταπόκριση των κατοίκων, το πρόγραμμα πολιτιστικών εκδηλώσεων αποκτάει χαρακτήρα επιμορφωτικό.

Από παράσταση των μελών της «Διάδρασης»

Όπως επισημαίνει ο κινηματογραφιστής και ψυχή της ομάδας Στέφανος Νόλλας «πρόκειται για μια δραστηριότητα για την οποία δεν περιμέναμε τέτοια ανταπόκριση. Κι αυτό που συνειδητοποιούμε πηγαίνοντας από νησί σε νησί είναι η ανάγκη για περισσότερη πνευματική τροφή, δημιουργία, ψυχαγωγία...». Από σήμερα κι έως το τέλος Μαρτίου η «Διάδραση» θα περάσει από τα νησιά Σκιάθο, Σκόπελο, Αλόνησο (παραμένοντας για ένα triήμερο στο καθένα) και κατόπιν από τα νησιά του Νοτίου Αιγαίου, Νίσυρο, Αστυπάλαια, Κάσο, Κάρπαθο, Σίκινο.

Πρόκειται για ένα πλούσιο πρόγραμμα, με τίτλο «Αγώνη Γραμμή Γόνιμη», που απευθύνεται σε όλες τις ηλικίες καθώς περιλαμβάνει θεατρικές παραστάσεις, προβολές ταινιών και ντοκιμαντέρ, σεμινάρια φωτογραφίας και κατασκευής μάσκας, συναντήσεις με λογοτέχνες, εκθέσεις εικαστικών έργων. «Θέλαμε ως ομάδα να ανταποδώσουμε τη φιλόξενη διάθεση των ντόπιων τα καλοκαίρια. Όμως, τα νησιά μας υπάρχουν και τον χειμώνα, ας μην το ξεχνάμε», συμπληρώνει ο Στ. Νόλλας. Γι' αυτό και η εννεαμελής ομάδα ξεκινάει τις δράσεις της με ζέση - τις προηγούμενες εβδομάδες ταξίδεψε σε Αμοργό, Ηρακλεία, Δονούσα, ενώ ήδη προγραμματίζεται η επίσκεψη σε άλλα νησιά για τον επόμενο Φεβρουάριο και Μάρτιο.

Μία ακόμη πρωτοβουλία της «Διάδρασης» είναι η ενίσχυση των τοπικών βιβλιοθηκών. «Εχουμε πετύχει να εμπλουτίσουμε τις βιβλιοθήκες, όπου υπάρχουν, με τουλάχιστον 350-400 βιβλία από τον χώρο της πεζογραφίας, της Ιστορίας, της παιδικής λογοτεχνίας», εξηγεί, «καθώς μας βοηθούν τόσο η Πανελλήνια Ομοσπονδία Εκδοτών Βιβλιοπωλών όσο και το Κολλέγιο Αθηνών και το υπουργείο Παιδείας. Ωστόσο, απαιτείται η συνέχιση της ενίσχυσης γιατί είναι φανερό ότι -ευτυχώς- οι αναγνωστικές απαιτήσεις δεν τελειώνουν ποτέ...».

Οι ενδιαφερόμενοι για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τη «Διάδραση» και τα προσεχή προγράμματά της μπορούν ν' απευθύνονται στην ηλεκτρονική διεύθυνση diadrass@otenet.gr.

ΒΑΣ.ΡΟΥ.

ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ - 23/02/2007

Εισαγωγή

I. Η αφορμή

Επιλέξαμε να παραθέσουμε το παραπάνω άρθρο στην εισαγωγή, ξεκινώντας με τρόπο ανορθόδοξο την παρούσα εργασία, επειδή αυτό στάθηκε αφορμή για τη συγγραφή της. Μια εννεαμελής ομάδα, όχι κρατικός φορέας, δηλαδή μη κυβερνητική, πηγαίνει από νησί σε νησί κατά τη διάρκεια του χειμώνα και οργανώνει σεμινάρια, παραστάσεις, συναντήσεις με λογοτέχνες, πολιτιστικές δράσεις που απευθύνονται σε όλες τις ηλικίες. Ενισχύουν τις τοπικές βιβλιοθήκες και διαπιστώνουν την *ανάγκη για περισσότερη πνευματική τροφή, δημιουργία, ψυχαγωγία...* Και το σπουδαιότερο, δε μένουν στην απλή διαπίστωση αλλά προσπαθούν να βρουν τρόπους να την καλύψουν.

Όπως ήδη αναφέραμε, οι ομάδα που εξετάζουμε είναι μη κρατική, δηλαδή μη κυβερνητική. Επομένως πρέπει αρχικά να την εντάξουμε σε ένα γενικότερο θεωρητικό πλαίσιο που αφορά στη δημιουργία, την εξέλιξη και τη λειτουργία των ΜΚΟ, προσπάθεια που αποτελεί το πρώτο και θεωρητικό μέρος της εργασίας. Οι ΜΚΟ αποτελούν ένα σχετικά πρόσφατο ιστορικό-κοινωνικό φαινόμενο το οποίο από τη δεκαετία του 1990 και μετά αποκτά ολοένα και μεγαλύτερη δυναμική¹. Επομένως οι προϋποθέσεις που ευνόησαν την ανάπτυξή του αποτελούν ταυτόχρονα και ορισμένα από τα κύρια χαρακτηριστικά αυτής της εποχής.

Στο πρώτο κεφάλαιο θα αναφερθούμε συνοπτικά σε έξι από αυτά τα χαρακτηριστικά (νέες τεχνολογίες, προφίλ και πολιτική στάση του σύγχρονου ανθρώπου, παγκοσμιοποίηση, μεταρρύθμιση κοινωνικού κράτους και παρακμή νέων κοινωνικών κινημάτων) σκιαγραφώντας κατά

¹ Αναφέρουμε ενδεικτικά πως το 1914 υπήρχαν 1.083 ΜΚΟ, ενώ το 2000 ο αριθμός είχε ανέλθει στις 37.000, με το 1/5 αυτών να έχει ιδρυθεί στη δεκαετία του '90. (Παντελής Σκλιάς και Αστέρης Χουλιάρας στο Η διπλωματία της κοινωνίας των πολιτών, 2002, Αθήνα, Παπαζήση, σελ.14)

προσέγγιση τη σημερινή εποχή και παραθέτοντας τις αλυσιδωτές αντιδράσεις που ώθησαν στην ανάπτυξη των ΜΚΟ.

Στο δεύτερο κεφάλαιο ακολουθεί η παράθεση ορισμένων από τους ορισμούς που έχουν προταθεί κατά καιρούς για τις ΜΚΟ, αφού μέχρι στιγμής δεν υπάρχει κάποιος κοινά αποδεκτός, και μια περιήγηση στις κυρίαρχες θεωρητικές προσεγγίσεις υπό το πρίσμα των οποίων αναλύεται το φαινόμενο των ΜΚΟ. Στη συνέχεια του ίδιου κεφαλαίου επιχειρούμε την κατηγοριοποίησή τους ανάλογα με το τομέα στον οποίο δραστηριοποιούνται.

Στο τρίτο κεφάλαιο θα σταθούμε στα κύρια σημεία της κριτικής την οποία δέχονται οι ΜΚΟ. Ακολουθεί το τέταρτο κεφάλαιο που είναι μια παρουσίαση των νέων συνθηκών στις οποίες οφείλουν να ανταπεξέλθουν οι λεγόμενες ΜΚΟ τρίτης γενιάς, και κλείνουμε το πρώτο μέρος με ένα κεφάλαιο αφιερωμένο στη δράση και λειτουργία των ελληνικών ΜΚΟ.

Το άρθρο που παρατίθεται στο ξεκίνημα της εισαγωγής αφορά στη δράση της ομάδας Διάδραση, η οποία εφαρμόζει ένα πρόγραμμα πολιτιστικών δράσεων σε νησιά της άγονης γραμμής το χειμώνα, υπό το τίτλο Άγωνα Γραμμή Γόνιμη. Αμέσως η ομάδα αυτή μας κέντρισε το ενδιαφέρον και μας προκάλεσε μία σειρά ερωτημάτων. Ποιοι είναι αυτοί; Πώς το κατορθώνουν; Πώς οργανώνονται; Ποιο είναι το όραμά τους και πώς το πραγματοποιούν; Που βρίσκουν τα χρήματα για κάτι τέτοιο; Γιατί το κάνουν; Με τι κίνητρα; Ερωτήματα που για να απαντηθούν απαιτούν έρευνα. Η ομάδα Διάδραση λοιπόν θα είναι το case study της εργασίας. Στο πρώτο κεφάλαιο του δεύτερου μέρους γίνεται καταγραφή των στοιχείων που αφορούν στη λειτουργία της ομάδας αυτής, παράθεση ημερολογίου μίας από τις δράσεις της στην οποία συμμετείχαμε ως παρατηρητές και εξαγωγή συμπερασμάτων. Στη συνέχεια (δεύτερο κεφάλαιο) θα παρουσιάσουμε συνοπτικά άλλες δέκα αντίστοιχες ομάδες οι οποίες δραστηριοποιούνται επίσης στο πεδίο του πολιτισμού και της επικοινωνίας, με σκοπό τη σύγκριση με την ομάδα της Διάδρασης και την εξαγωγή συμπερασμάτων. Η εργασία αυτή κλείνει με μια μικρή επισκόπηση και τα

συμπεράσματα τα οποία προέκυψαν μετά από θεωρητική και δειγματοληπτική έρευνα.

Στο σημείο αυτό θέλουμε να ευχαριστήσουμε όλους όσους βοήθησαν στο να πραγματοποιηθεί η παρούσα εργασία. Καταρχάς τον καθηγητή κύριο Γιάννη Σκαρπέλο, που είχε την επίβλεψη της εργασίας και με την ψύχραιμη καθοδήγησή του στάθηκε πολύτιμος αρωγός. Την λέκτορα του τμήματος Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών Πανεπιστημίου Πειραιά, Μαριλένα Σημίτη, της οποίας οι ειδικές γνώσεις στο θέμα των ΜΚΟ μας διαφώτισαν σε θέματα που μας ήταν άγνωστα. Και φυσικά όλα τα μέλη ελληνικών και ξένων ΜΚΟ, που παρά το μεγάλο φόρτο εργασίας, αφιέρωσαν αρκετό από τον πολύτιμο χρόνο τους προκειμένου να μας παραχωρήσουν συνεντεύξεις και στοιχεία που μας ήταν απαραίτητα. Κυρίως την «οικογένεια» της Διάδρασης που μας αγκάλιασε και στην οποία αφιερώνουμε τη συγκεκριμένη εργασία.

Πριν εισέλθουμε στο κυρίως σώμα της εργασίας παραθέτουμε κάποια στοιχεία που αφορούν στη μεθοδολογία που ακολουθήσαμε για τη συγγραφή της.

II. Λίγα λόγια για τη μεθοδολογία

Είναι αλήθεια πως η έρευνα της εργασίας αυτής ξεκίνησε εφαρμόζοντας πρακτικές και μεθόδους που προσεγγίζουν τη δειγματοληπτική έρευνα, όπως την αναζήτηση και καταγραφή ΜΚΟ που δραστηριοποιούνται στο πεδίο του πολιτισμού, το σχεδιασμό ερωτηματολογίων και τη συλλογή στοιχείων με σκοπό την εξαγωγή και ανάλυση συμπερασμάτων. Μετά τη δελεαστική πρόταση της Διάδρασης να την ακολουθήσουμε σε μία από τις εξορμήσεις της, αμέσως η έρευνα απέκτησε ένα ακόμα μεθοδολογικό εργαλείο, αυτό της συμμετοχικής παρατήρησης, που όμως παραπέμπει στην ποιοτική έρευνα. Έτσι, η αρχική μας προσδοκία, που είναι η αναζήτηση της ερμηνείας που δίνουν στη δράση τους τα ίδια τα υποκείμενα, των κινήτρων που τους παρακινούν, των λόγων για τους οποίους επιλέγουν μια συγκεκριμένη δράση από μια άλλη, με μια φράση, η προσέγγιση και κατανόηση της δράσης των ΜΚΟ μέσα από την υποκειμενική σκοπιά των ίδιων των μελών τους, βρήκε έκφραση μέσω της συμμετοχικής παρατήρησης.

Σύμφωνα με τη ταξινόμηση του Raymond Gold, συμμετείχαμε σε κάποιες από τις δραστηριότητες της ομάδας *έχοντας αποκαλύψει την «επιστημονική» μας ιδιότητα και τις ερευνητικές μας προθέσεις επιδιώκοντας συγχρόνως την όσο το δυνατόν μεγαλύτερη συμμετοχή μας στις δραστηριότητες της ομάδας* (συμμετέχων ως παρατηρητής)². Αυτό σημαίνει κατ' αρχάς πως έχουμε επιλέξει το θέμα που μας ενδιαφέρει όχι μόνο με επιστημονικά αλλά και με προσωπικά κριτήρια. Μόνο υπό αυτή την προϋπόθεση άλλωστε μπορεί κανείς να συμμετέχει σε μια δραστηριότητα με όρεξη και καλή διάθεση. Διαφορετικά δεν έχει νόημα να μπει σε μια διαδικασία που δε του κινεί το ενδιαφέρον και δε τον ελκύει. Ας μην ξεχνάμε πως η συμμετοχική παρατήρηση είναι ιδιαίτερα απαιτητική ως μέθοδος,

² Νότα Κυριαζή, Η κοινωνιολογική έρευνα, 2002, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα

καθώς απαιτεί την άρτια λειτουργία των κοινωνικών αντανακλαστικών του ερευνητή. Πρέπει να είναι ένας άνθρωπος που κάνει τους άλλους να νιώθουν οικεία, άνετα, να τους σέβεται και να διαθέτει κοινωνικές δεξιότητες όπως χιούμορ, φιλικότητα, γενναιοδωρία. Σίγουρα αυτά τα προτερήματα εφόσον τα διαθέτει κανείς αναδύονται μέσα από την αλληλεπίδραση με τους άλλους, εδώ όμως ο ερευνητής οφείλει να κάνει την αρχή δημιουργώντας ένα κλίμα οικειότητας και κερδίζοντας την εμπιστοσύνη των συμμετεχόντων. Αυτό δε σημαίνει σε καμία περίπτωση πως πρέπει κανείς να προσποιείται. Αρκεί μια ειλικρινής και θετική στάση απέναντι στους γύρω του. Από αυτό εξαρτάται η αποδοχή του από τους άλλους και η έκβαση της έρευνας φυσικά.

Εφόσον επιλέξαμε το θέμα προχωρήσαμε στην αναζήτηση σχετικής βιβλιογραφίας ώστε να θέσουμε το γενικό θεωρητικό πλαίσιο της εργασίας, διαδικασία τα αποτελέσματα της οποίας καταγράφονται στο πρώτο μέρος. Φυσικά δεν υιοθετήσαμε αποκλειστικά μια θεωρία που θα περιόριζε την έρευνα και θα έθετε στενά όρια. Αντίθετα επιδιώξαμε την όσο το δυνατόν μεγαλύτερη παράθεση διαφορετικών κι αντιτιθέμενων απόψεων και προσεγγίσεων. Είναι αλήθεια πως εδώ αντιμετωπίσαμε ένα πρόβλημα καθώς παρόλη την ενδελεχή αναζήτηση κι ενώ υπήρχε αρκετή βιβλιογραφία γενικά για τις ΜΚΟ, δε συνέβαινε το ίδιο για τις ΜΚΟ που δραστηριοποιούνται στο πεδίο του πολιτισμού. Αυτός είναι ένας ακόμα λόγος για τον οποίο στραφήκαμε και επιμείναμε στην έρευνα.

Σε ό, τι αφορά την έρευνα με αντικείμενο τη Διάδραση, επιχειρήσαμε σε αρχικό στάδιο την όσο το δυνατόν λεπτομερέστερη καταγραφή του εξωτερικού περιβάλλοντος, των συνθηκών και όλων όσων διαδραματίζονταν τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο που μελετούσαμε από κοντά την ομάδα. Ακολούθησαν η ανάλυση και η εξαγωγή συμπερασμάτων. Βέβαια, η επιλογή της συμμετοχικής παρατήρησης δε σημαίνει πως χρησιμοποιήσαμε μόνο αυτή. Στην ουσία έγινε συνδυασμός μεθόδων, καθώς πραγματοποιήθηκε παρουσίαση άλλων δέκα ΜΚΟ με παρόμοιο πεδίο δράσης (δειγματοληπτική έρευνα), όπως και συνεντεύξεις βάθους.

Το ζήτημα των προσωπικών συνεντεύξεων απαιτεί ιδιαίτερη προσοχή κι επιδέξιους χειρισμούς. Από την εμπειρία μας καταλήξαμε στο ότι είναι περισσότερο αποτελεσματικό να καλλιεργείται ένα κλίμα χαλαρής συζήτησης, κατά την οποία ο ερευνητής αποφεύγει τις ορολογίες και τις κατηγοριοποιήσεις, ακούει με προσοχή τις απαντήσεις, τις ερμηνείες, τα κίνητρα, τα συναισθήματα του συνεντευξιζόμενου, τον αφήνει να εκφραστεί και οι ερωτήσεις που θέτει προκύπτουν φυσιολογικά μέσα από τις απαντήσεις που λαμβάνει. Στην περίπτωση μας, επιλέξαμε αρχικά το σχεδιασμό ερωτηματολογίου το οποίο στέλναμε ηλεκτρονικά ή με φαξ³. Οι περισσότερες απαντήσεις όμως ήταν σχεδόν μονολεκτικές και το αποτέλεσμα «ψυχρό». Γι αυτό αναθεωρήσαμε την αρχική μέθοδο κι επιχειρήσαμε ορισμένες απευθείας συνεντεύξεις οι οποίες ηχογραφούνταν. Εγχείρημα που αποδείχτηκε αρκετά χρονοβόρο καθώς στην ουσία έγινε διπλή προσπάθεια κι η διαδικασία της απομαγνητοφώνησης απαιτεί πολύ κόπο και χρόνο. Στο τέλος όμως είχαμε αποκομίσει πολύτιμες εμπειρίες που αποκτά κανείς μόνο μέσα από την ανθρώπινη επαφή και τη συζήτηση. Επιπλέον, η ξεχωριστή συζήτηση με κάποιον οδηγεί σε διαφορετικούς τρόπους σκέψης και προσέγγισης που δεν είχαμε σκεφτεί μέχρι τότε. Βέβαια υπήρχε πάντα ο κίνδυνος-και συνέβη αρκετές φορές- να παρασυρθούμε από τη μαγεία της συζήτησης, να ξεχάσουμε τους στόχους μας και να αποπροσανατολιστούμε. Έστω κι έτσι όμως, προσπαθήσαμε να ξεχωρίσουμε τα στοιχεία που αφορούν στην έρευνά μας και να αφήσουμε - προς το παρόν έστω- τα υπόλοιπα κατά μέρος.

³ Σχετικό παράδειγμα παρατίθεται στο παράρτημα

Μέρος πρώτο: Μη κυβερνητικές οργανώσεις

Κεφάλαιο 1: Ποιοι παράγοντες επέτρεψαν την εμφάνιση των ΜΚΟ

1.1 Η μηχανή του χρόνου

Ανεβαίνοντας κανείς σήμερα στη μηχανή του χρόνου και ταξιδεύοντας πολλά χρόνια μετά, από ποια εποχή θα έλεγε πως έρχεται άραγε...Το να γίνει επιλογή ενός μόνο τίτλου ικανού να προσδιορίσει τη σημερινή εποχή προκαλεί αμηχανία και σύγχυση δεδομένης της πληθώρας τίτλων που ήδη χρησιμοποιούνται. Μετα- βιομηχανική, μετα-φορντική, μετα-μοντέρνα, μετα-καπιταλιστική, μετα-νεωτερική ή απλώς νεωτερική..;

Πιο δημοφιλής από τους μετά- προσδιορισμούς είναι αυτός της μετανεωτερικότητας, ο οποίος σύμφωνα με τον Γάλλο φιλόσοφο Jean-Francois Lyotard είναι ο πλέον κατάλληλος για να αποδώσει μια εποχή, κύρια χαρακτηριστικά της οποίας είναι η απομάκρυνση από εγχειρήματα επιστημολογικής θεμελίωσης, η εξαφάνιση της μεγάλης αφήγησης και η πίστη στην επιτελούμενη ανθρώπινη πρόοδο. Ο όρος μετανεωτερικότητα σύμφωνα με τον ίδιο, δε χαρακτηρίζει μια νέα εποχή αλλά *την εκ νέου γραφή (réécrite) ορισμένων χαρακτηριστικών τα οποία διεκδικούνται από τη νέα νεωτερικότητα, και κατ' αρχήν της αξίωσής της να θεμελιώσει το θεμετό της ύπαρξής της στο πρόταγμα της χειραφέτησης ολόκληρης της ανθρωπότητας δια μέσου της επιστήμης και της τεχνικής*⁴. Προκύπτει λοιπόν εύλογα το ερώτημα, μετανεωτερικότητα ή νεωτερικότητα; Ο Zygmunt Bauman τονίζει πως *δε πρόκειται για γλωσσικά παιχνίδια αλλά για*

⁴ Jean-François Lyotard, Να ξαναγράψουμε την νεωτερικότητα, στο Διαμάχη-κείμενα για τη νεωτερικότητα, επιμ. Γιώργος Βέλτσος, 2000, Αθήνα, Πλέθρον, σελ.218.

ουσιαστικές διαφορές που ορίζουν δύο διαφορετικές μεταξύ τους εποχές⁵ ή που όπως θα έλεγε ο Kant εισάγουν το σήμερα σε σχέση με το χτες⁶...

Καθώς δεν μπορούμε προς το παρόν τουλάχιστον να απορρίψουμε αλλά ούτε και να επιλέξουμε κανέναν από τους τίτλους (δεν αποτελεί άλλωστε αντικείμενο της εργασίας μας) θα επιχειρήσουμε μια πρώτη προσέγγιση των κυρίαρχων χαρακτηριστικών αυτής της μετα-εποχής⁷. Φυσικά το κάθε ένα από αυτά αποτελεί από μόνο του θέμα για προβληματισμό και περαιτέρω ανάλυση. Εμείς όμως θα αναφερθούμε συνοπτικά σε αυτά προκειμένου να μας βοηθήσουν στην όσο το δυνατόν πληρέστερη σύνθεση του ιστορικο-κοινωνικο-πολιτικού πλαισίου στο οποίο ακμάζουν και δραστηριοποιούνται οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις.

⁵ Zygmunt Bauman, Ο «φιλοσοφικός λόγος της νεοτερικότητας», στο Διαμάχη-κείμενα για τη νεοτερικότητα, επιμ. Γιώργος Βέλτσος, 2000, Αθήνα, Πλέθρον, σελ.67

⁶ Kant, id, σελ.10, εισαγωγή, Γιώργος Βέλτσος.

⁷ Μελίνα Σεραφετινίδου, Εισαγωγή στην Πολιτική Κοινωνιολογία, 2003, Αθήνα, Gutenberg, σελ.242

1.2 Οι νέες τεχνολογίες

Η εταιρεία Samsung με κάλεσε να μιλήσω σε 200 φοιτητές, στον καθέναν από τους οποίους δίνει υποτροφία 50.000 δολαρίων για να σπουδάσουν στο εξωτερικό. Μιλάμε για τους καλύτερους και πιο έξυπνους φοιτητές της Κορέας. Είπα λοιπόν σε αυτά τα παιδιά το εξής: Έχουμε όλες αυτές τις καινούργιες τεχνολογίες στις οποίες ενσωματώνετε τα ενδιαφέροντά σας. Έχετε σκεφτεί για ποιον λόγο το κάνετε αυτό; Τι νόημα έχουν όλα αυτά; Ποιος είναι ο στόχος που υπηρετούν; Τους άφησα λιγάκι να το σκεφτούν. Σιωπή. Ποτέ δεν τους είχε απασχολήσει ποιος είναι ο σκοπός όλων αυτών των καινούργιων μέσων πίσω από τα οποία τρέχουν και προσπαθούν συνεχώς να βελτιώσουν. Στο τέλος ένα από τα παιδιά είπε: Για να έχουμε περισσότερο χρόνο. Πόσοι από σας τους λέω νιώθετε ότι έχετε περισσότερο χρόνο; Και φυσικά όλοι γέλασαν⁸.

Φυσικά το απόσπασμα της συνέντευξης του Τζέρεμι Ρίφκιν που προηγήθηκε δε μας κάνει εντύπωση, αφού όλοι έχουμε αποδεχτεί πως η εξοικονόμηση χρόνου την οποία υπόσχονται τα τεχνολογικά επιτεύγματα δεν είναι πάντα εφικτή. Παράγοντας από τους πιο καθοριστικούς-αν όχι ο πιο καθοριστικός της καθημερινότητάς μας, οι νέες τεχνολογίες διεισδύουν σε κάθε πτυχή της, ανατρέποντας τα μέχρι τώρα δεδομένα. Νέα επιστημονικά επιτεύγματα κάνουν την εμφάνισή τους συνεχώς, αλλάζοντας την ίδια στιγμή τον τρόπο κοινωνικής οργάνωσης και ζωής. Ιατρικά θαύματα που υπόσχονται την καταπολέμηση ανίατων ασθενειών και την επιμήκυνση του μέσου όρου ζωής. Μεταφορικά μέσα που εκμηδενίζουν τις αποστάσεις καθιστώντας δυνατή την πραγματοποίηση του γύρου του κόσμου σε πολύ λιγότερο από ογδόντα μέρες. Συσκευές, μηχανές και αυτοματισμοί εφευρίσκονται και αναβαθμίζονται μέρα με τη μέρα για να μας απαλλάξουν από χειρωνακτικές εργασίες. Η κυριαρχία του ηλεκτρονικού υπολογιστή έχει γίνει πλέον αυτονόητη, είτε ως εργασιακού εργαλείου, είτε ως μέσου επικοινωνίας, ενημέρωσης, ψυχαγωγίας, διασκέδασης. Και μαζί

⁸ Τζέρεμι Ρίφκιν στον Θανάση Λάλα, ΒΗΜΑΖΙΝΟ, 19/02/2006, Α.Φ. 279

με αυτόν, το διαδίκτυο και τα υπόλοιπα μέσα μαζικής επικοινωνίας κι ενημέρωσης που αποτελούν το βασικό μοχλό διακίνησης της πληροφορίας και της γνώσης...

Χωρίς αμφιβολία οι νέες τεχνολογίες έχουν καταφέρει να διευκολύνουν κατά πολύ τη ζωή μας. Είναι αδιαμφισβήτητο ο σημαντικότερος μοχλός ανάπτυξης της σύγχρονης εποχής και ο συντελεστής που δημιούργησε τις προϋποθέσεις για την ανάδυση φαινομένων όπως αυτό της παγκοσμιοποίησης. Η απαρρίθμηση των νέων τεχνολογιών και οι επιδράσεις τους στον άνθρωπο θα μπορούσε να συνεχίζεται επ' άπειρον. Συγκρατούμε την αλλαγή που αφορά στον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβανόμαστε και βιώνουμε πλέον το χωροχρόνο, και τη δυνατότητα ροής πληροφοριών σε όλο τον πλανήτη, καθώς είναι καταλυτική η συμβολή τους στην ανάπτυξη των διαδικασιών της παγκοσμιοποίησης στην οποία θα αναφερθούμε στη συνέχεια.

1.3 Ψυχές που αλληθωρίζουν⁹

Δεν είναι λίγοι όσοι συγκρίνουν τη σημερινή κοινωνία με την παρακμή της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας και μιλούν απαξιωτικά για τον σύγχρονο άνθρωπο, που ενδιαφέρεται μόνο για *panem et circences*. Αναδύεται σταδιακά το προφίλ μιας μίζερης και μικροαστικής μετριότητας πλήρως χειραγωγούμενης από τα ΜΜΕ, που ζει για να καταναλώνει, κάνει συνέχεια συμβιβασμούς και αρκείται σε έναν πλήρως προβλέψιμο και συνηθισμένο τρόπο ζωής. Είναι αλήθεια, πως η αποξένωση από την παράδοση και τη θρησκεία, οι ριζικές μεταβολές του θεσμού της άλλοτε πυρηνικής οικογένειας, οι γρήγοροι ρυθμοί της σημερινής ζωής, η ρευστότητα, η κρίση θεσμών και αξιών που αποτελούσαν άλλοτε τις κοινωνικές βάσεις, η κυριαρχία των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας και η ολοένα μεγαλύτερη εισβολή τους στην ιδιωτική σφαίρα, οι αλληπάλληλες οικονομικές και πολιτικές κρίσεις, η ανεργία, οι σκληρές συνθήκες στην αγορά εργασίας, δημιουργούν μια κατάσταση χαοτική και προκαλούν καθημερινό άγχος, αμηχανία και τρόμο. Υπό αυτό το πλέγμα συνθηκών, οι άνθρωποι κλείνονται όλο και περισσότερο στον εαυτό τους, δεν ενδιαφέρονται για ό,τι βρίσκεται έξω από τους ίδιους, παρά μόνο για την εσωτερική τους ψυχολογική κατάσταση. Πολλοί μιλούν για την επικράτηση του μοντέλου του *ψυχολογικού ανθρώπου*. Ενός ανθρώπου που ζητά απεγνωσμένα την ψυχική του ισορροπία σε ένα *continuum* που ξεκινά από την *χαρτορίχτρα* και καταλήγει στον *καθηγητή ψυχολογίας*¹⁰.

Είναι αλήθεια πως ενώ η ψυχική ζωή του ατόμου απασχολεί σήμερα σε πρωτοφανή βαθμό, σοβαρά ψυχολογικά προβλήματα και νέοι τύποι αυτών απασχολούν ολοένα και περισσότερους ανθρώπους. Παρατηρείται έντονα μια έμμονη ενασχόληση με τη τόσο εύθραυστη και πολύτιμη ψυχική μας ζωή που καταλήγει να γίνεται αυτοσκοπός και όχι μέσω αυτογνωσίας και κατ' επέκταση γνωριμίας μας με τον κόσμο. Μοιάζει με επιδημία

⁹ Πάτρικ Μπράντλιζερ, Άρτος και θεάματα, 1999, Θεσσαλονίκη, Νησίδες

¹⁰ Φωτεινή Τσαλίκोगλου, Ψυχολογία της καθημερινής ζωής, 1999, Αθήνα, Καστανιώτη

ναρκισσισμού εξαιτίας της οποίας ο καθένας ασχολείται αποκλειστικά με το πώς να εκφραστεί ο ίδιος χωρίς τελικά να τα καταφέρνει, καθώς η διαδικασία εσωτερικής αναζήτησης γίνεται τόσο επιτηδευμένα που ακυρώνει κάθε έννοια αυθορμητισμού κι αυθεντικότητας¹¹. Και είναι φυσικό αυτή η τάση να ασκεί επίδραση στη συμπεριφορά των ανθρώπων, τη διαμόρφωση του χαρακτήρα τους, τις μεταξύ τους σχέσεις, το τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζουν το κοινωνικό περιβάλλον και φυσικά τον τρόπο με τον οποίο ασκούν τα πολιτικά τους καθήκοντα.

¹¹ Ρίτσαρντ Σένετ, Η τυραννία της οικειότητας, 1999, Αθήνα, Νεφέλη

1.4 Ο απλός πολίτης-απολίτικ

Είναι εκ των πραγμάτων αδύνατο σε μια πολυπληθή κοινωνία όλοι οι πολίτες να είναι πολιτικά δραστήριοι. Και είναι λογικό, αφού δε διαθέτουν όλοι την κατάλληλη μόρφωση, το πολιτιστικό κεφάλαιο, τις απαραίτητες ικανότητες, αλλά και τα ίδια ενδιαφέροντα. Είναι αρκετοί επίσης εκείνοι που νιώθουν σε γενικές γραμμές ικανοποιημένοι από την πολιτική κατάσταση ως έχει, επομένως παραμένουν παθητικοί θεατές των πολιτικών εξελίξεων. Δεν μπορούμε όμως να μην παραδεχτούμε πως υπάρχει μια ισχυρή πλειοψηφία που αν και νιώθει απογοητευμένη από την πολιτική κατάσταση όπως αυτή διαμορφώνεται από τους εκάστοτε πολιτικούς, παρ'όλα αυτά δεν δραστηριοποιείται.

Είναι αλήθεια πως ο σύγχρονος πολίτης βρίσκεται πιο κοντά στην έννοια του *ιδιώτη* με τη σημασία που είχε ο όρος στην αρχαία Ελλάδα. Πρόκειται δηλαδή για έναν άνθρωπο που ενώ έχει δικαίωμα συμμετοχής στα κοινά δεν το ασκεί αλλά και η γνώση του γι αυτά είναι περιορισμένη. Η τάση αυτή μπορεί και να εξυπηρετεί κατά κάποιο τρόπο τη λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος, καθώς το προστατεύει από τρεις εν δυνάμει επικίνδυνες παραμέτρους. Η πρώτη αφορά στη διαπίστωση πως οι πολίτες επηρεάζονται συνήθως σημαντικά από το κοινωνικό τους περιβάλλον, δηλαδή φίλους, συγγενείς, συνεργάτες, αυτούς που αποτελούν τις *ομάδες αναφοράς*, με αποτέλεσμα να μην έχουν σταθερές και εμπεριστατωμένες απόψεις. Δεύτερον, σύμφωνα με έρευνες της κοινής γνώμης, παρατηρείται έντονα η τάση των απογοητευμένων από την πολιτική κατάσταση πολιτών να υποστηρίζουν ολοκληρωτικά καθεστώτα και να εμφανίζουν αντιδημοκρατικές τάσεις. Έχοντας κουραστεί να επενδύουν σε κόμματα και πολιτικούς αρχηγούς που δεν ανταποκρίνονται στο κλίμα προσδοκιών τους, έντονα δυσαρεστημένοι από τα αντι-κοινωνικά μέτρα των κυβερνήσεων, ελπίζουν στην εμφάνιση ενός πολιτικού αρχηγού, αυταρχικού αλλά αποτελεσματικού που ως από μηχανής θεός θα καθαρίσει το τόπο από τη διαφθορά. Τέλος, η συμμετοχή της πλειοψηφίας των

πολιτών στη διαμόρφωση των πολιτικών πραγμάτων θα σήμαινε πως αμφισβητείται η κοινωνική συναίνεση, γεγονός που θα έπληττε σοβαρά κι ανεπανόρθωτα τα πολιτικά καθεστώτα. Επιπλέον, δε θα επέτρεπε στους πολιτικούς αρχηγούς να λειτουργούν ανεξάρτητα, ευέλικτα και αποτελεσματικά χωρίς δηλαδή να δέχονται τις πιέσεις της μάζας¹².

Και στην περίπτωση όμως που κάποιος απλός πολίτης εκφράσει την επιθυμία να αναλάβει ουσιαστική δράση και να επηρεάσει την πολιτική κατάσταση, δεδομένου ότι διαθέτει τις ικανότητες και τις γνώσεις που απαιτούνται, θα αντιμετωπίσει σημαντικά εμπόδια που έχουν να κάνουν με την κοινωνική του θέση και τη ταξική του προέλευση. Θα πρέπει να διαθέτει πρώτα απ'όλα ένα κύκλο γνωριμιών και δημοσίων σχέσεων, ικανό να τον δικτυώσει, να τον στηρίξει οικονομικά - καθώς η ανάμειξη στην πολιτική είναι εκτός των άλλων πολυέξοδη «επιχείρηση»- να τον στηρίξει με την ψήφο του και το σπουδαιότερο, να επηρεάσει όσο το δυνατόν μεγαλύτερη μερίδα του εκλογικού σώματος υπέρ αυτού. Δημιουργείται σταδιακά ένα πλέγμα σκοτεινών και περίπλοκων διαδικασιών και δημοσίων σχέσεων που είναι πολλές φορές από μόνο του απαγορευτικό ειδικά για κάποιον που δεν έχει σχέση με το χώρο.

Το σημαντικότερο όμως κατά τη γνώμη μας είναι ο καλλιεργημένος από τα ΜΜΕ μηχανισμός της *κατασταλτικής απομετουσίωσης*¹³. Σύμφωνα με αυτόν, τα πράγματα παρουσιάζονται με τέτοιο τρόπο ώστε να γίνεται κατανοητό ότι είναι αδύνατο να αλλάξουν ειδικά από έναν απλό πολίτη. Όλες οι διαδικασίες που αφορούν στην πολιτική βρίσκονται πάνω και έξω από τους πολίτες. Αυτή η γενικευμένη και καλλιεργημένη από ΜΜΕ και πολιτικούς πεποίθηση πως τα πράγματα δεν μπορούν να αλλάξουν έτσι απλά, πόσο μάλλον από έναν απλό πολίτη, οδηγεί συνήθως σε μειωμένο ενδιαφέρον για τις εξελίξεις σε πολιτικό επίπεδο, που ενισχύεται τα τελευταία χρόνια από τη γενικευμένη αντίληψη των «κατασκευασμένων» άρα ψευδών ειδήσεων (η ενημέρωση καταντά μάταιη αφού έτσι κι αλλιώς η

¹² Μελίνα Σεραφετινίδου, Εισαγωγή στην Πολιτική Κοινωνιολογία, 2003, Αθήνα, Gutenberg, σελ.271-297

¹³ Πάτρικ Μπράντλιζερ, Άρτος και θεάματα, 1999, Θεσσαλονίκη, Νησίδες

αλήθεια δε θα μαθευτεί). Όλα αυτά σε συνδυασμό με την στροφή του κοινωνικού υποκειμένου σε ολοένα και περισσότερο εγωκεντρικές τάσεις συμπεριφοράς, είναι καταλυτικοί παράγοντες που συντελούν στην ανάδυση ενός α-πολιτίκ προφίλ του σύγχρονου ανθρώπου, που συνειδητά πια δεν ενημερώνεται για τα πολιτικά πράγματα και δεν ασκεί τα πολιτικά του δικαιώματα.

1.5 Παγκόσμιο χωριό

Η παγκοσμιοποίηση, όπως διαπιστώνει ο Zygmunt Bauman, είναι ένας όρος που τα τελευταία χρόνια βρίσκεται στα χείλη όλων¹⁴. Και είναι λογικό, αν σκεφτεί κανείς πως πρόκειται για μια διαδικασία στη δυναμική της οποίας οφείλονται καθοριστικές αλλαγές του κοινωνικού περιβάλλοντος σε παγκόσμιο επίπεδο. Με τον όρο παγκοσμιοποίηση εννοούμε *ένα πολύπλοκο σύνολο διεργασιών σε πολιτικό, τεχνολογικό, πολιτιστικό και οικονομικό επίπεδο, που συνδέουν απομακρυσμένες τοπικότητες με τρόπο, ώστε τοπικά συμβάντα να διαμορφώνονται από συμβάντα που λαμβάνουν χώρα μίλια μακριά κι αντίστροφα*¹⁵(οπότε μιλάμε για ανάστροφη παγκοσμιοποίηση).

Σύμφωνα με τον ορισμό που προτείνει ο Giddens για την παγκοσμιοποίηση κύριο χαρακτηριστικό του φαινομένου είναι η στενή αλληλεπίδραση πολιτικών, οικονομικών, τεχνολογικών και πολιτιστικών εξελίξεων σε παγκόσμιο επίπεδο. Η παρακμή του έθνους- κράτους είναι πλέον γεγονός αδιαμφισβήτητο, καθώς όπως πολύ εύστοχα διαπιστώνει ο ίδιος, *το κράτος έγινε πολύ μικρό για τα μεγάλα και πολύ μεγάλο για τα μικρά προβλήματα της ζωής*¹⁶. Οι αποφάσεις που λαμβάνονται σε διεθνές επίπεδο έχουν σαφώς μεγαλύτερη ισχύ και καθορίζουν την πολιτική που εφαρμόζεται στα επιμέρους κράτη.

Η διεθνοποίηση της παραγωγής είναι από τους καταλυτικούς παράγοντες που ώθησαν προς αυτή την κατεύθυνση. Από τη δεκαετία του 80 και μεγάλοι πολυεθνικοί όμιλοι επιχειρήσεων (corporations) επεκτείνουν τις δραστηριότητές τους σε όλο τον κόσμο εγκαθιστώντας παραρτήματα και παραγωγικές μονάδες σε όποιο σημείο του πλανήτη υπάρχουν φθηνά εργατικά χέρια, όπου παράγουν υπηρεσίες και προϊόντα τμηματικά ή εξ ολοκλήρου. *Για παράδειγμα, το 70% των εξαρτημάτων του προσωπικού*

¹⁴ Ζίγκμουντ Μπάουμαν, Παγκοσμιοποίηση, οι συνέπειες για τον άνθρωπο, 2004, Αθήνα, Πολύτροπον

¹⁵ Anthony Giddens, Οι συνέπειες της νεωτερικότητας, 2001, Αθήνα, Κριτική, σελ.84.

¹⁶ Anthony Giddens, Οι συνέπειες της νεωτερικότητας, 2001, Αθήνα, Κριτική, σελ.85.

ηλεκτρονικού υπολογιστή της IBM, ο οποίος φέρει την ετικέτα *Made in the USA*, παράγονται σε άλλες χώρες-κυρίως σ' αυτές όπου η εργασία είναι φτηνή¹⁷. Όπως διαπιστώνει ο Μπεκ οι επιχειρήσεις μπορούν να παράγουν σε μία χώρα, να πληρώνουν φόρους σε μία άλλη και να απαιτούν από μία τρίτη κομμάτι των κρατικών επιδοτήσεων για ενίσχυση των δομών τους¹⁸. Επιπλέον, οι ενδοεπιχειρησιακές συναλλαγές, η ροή του κεφαλαίου και μία σειρά αλυσιδωτών επενδύσεων σε διεθνές επίπεδο, μας επιτρέπουν να μιλάμε για τη δημιουργία ενός παγκόσμιου χρηματοοικονομικού συστήματος. Αναδύονται έτσι νέοι τύποι σχέσεων και δομών ως αποτέλεσμα αλληπάλληλων αλληλεπιδράσεων. Είναι λογικό το κράτος να μην έχει τη δυνατότητα να ελέγξει αυτές τις πολύπλοκες διαδικασίες και να επιβάλει όρους, φορολογικά ή άλλα μέτρα δημοσιονομικής πολιτικής. Έρχεται επομένως ως φυσικό επακόλουθο η ανάγκη ανάδυσης διεθνών θεσμών, φορέων, οργανισμών αλλά και μη κυβερνητικών οργανώσεων ικανών να αναλάβουν δράση εκεί που η παραδοσιακή κρατική οντότητα αδυνατεί και να εμπλακούν στην παγκοσμιοποιημένη πλέον πολιτική διαδικασία.

Επιπλέον, το παραδοσιακό κράτος παύει να ασκεί τον ιδεολογικό έλεγχο που ασκούσε κάποτε. Μέσω της αδιάκοπης ροής ανθρώπων, πληροφοριών, πολιτιστικών προϊόντων, όλες οι κουλτούρες, όλοι οι πολιτισμοί, όλοι οι κοινωνικοί ρόλοι προβάλλονται μέσω των ΜΜΕ και γίνονται κοινωνικά αποδεκτοί, καθιστώντας τη σύγχρονη κοινωνία πολυπολιτισμική και πλουραλιστική. Παράλληλα όμως, αναδύονται και τάσεις ρατσισμού και ξενοφοβίας. Τώρα πια διεθνείς φορείς και ΜΚΟ αναλαμβάνουν δράση προκειμένου να ενισχύεται αυτός ο πλουραλισμός και η ποικιλομορφία αλλά και να καταπολεμούνται τα κρούσματα ξενοφοβίας μέσω της ενημέρωσης και άλλων προγραμμάτων. Αυτοί οι

¹⁷ Μελίνα Σεραφετινίδου, Εισαγωγή στην Πολιτική Κοινωνιολογία, 2003, Αθήνα, Gutenberg, σελ.315

¹⁸ id

φορείς δραστηριοποιούνται επίσης, με σκοπό την εξασφάλιση πρόσβασης μειονοτικών ή κοινωνικά αποκλεισμένων ομάδων στα πολιτιστικά προϊόντα.

Επιχειρήσαμε μια σύντομη αλλά απαραίτητη αναφορά στο πολυσυζητημένο φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης, το οποίο κάνει τον πλανήτη να μοιάζει με αυτό που απέδωσε χρόνια πριν ο Μάρσαλ Μακλούαν με τη φράση *παγκόσμιο χωριό*. Η διεθνοποίηση της παραγωγής και η σταδιακή δημιουργία μιας κοινής παγκόσμιας κουλτούρας μας επιτρέπουν να μιλάμε για μια παγκόσμια κοινωνία κατακερματισμένη και ποικιλόμορφη, στην οποία τα παραδοσιακά κράτη και οι παραδοσιακές πολιτικές δεν ανταποκρίνονται πλέον στις ανάγκες της. Δημιουργείται ο χώρος λοιπόν και οι προϋποθέσεις που όχι μόνο επιτρέπουν αλλά και απαιτούν τη σταδιακή εμφάνιση και ενδυνάμωση του ρόλου των μη κυβερνητικών φορέων που αναδύονται σε απαραίτητους και κυρίαρχους φορείς άσκησης πολιτικής στη νέα παγκοσμιοποιημένη τάξη πραγμάτων.

1.6 Η υποχώρηση του κοινωνικού κράτους

Κοινός τόπος πολλών θεωρητικών που έχουν ασχοληθεί με τις συνθήκες που επέτρεψαν την εμφάνιση των ΜΚΟ, είναι η παρακμή του κοινωνικού κράτους, ή αλλιώς η διακοπή της εξασφάλισης του *συλλογικού αγαθού*¹⁹. Με τον όρο συλλογικό αγαθό ο Adam Smith εννοεί την ασφάλεια, τη δικαιοσύνη και τα δημόσια έργα που οφείλει ένα κράτος να παρέχει στους πολίτες. Σήμερα ο όρος έχει διευρυνθεί, καθώς περιλαμβάνει την ίση πρόσβαση των πολιτών σε αγαθά και υπηρεσίες που αφορούν στην τεχνολογία και τον πολιτισμό²⁰. Η παροχή του δημόσιου ή συλλογικού αγαθού λοιπόν, έχει παύσει να συντελείται αποκλειστικά από το παραδοσιακό κράτος γι αυτό πολλοί μιλούν για παρακμή του κοινωνικού κράτους. Θα επιχειρήσουμε μία προσέγγιση της έννοιας του κλασσικού κοινωνικού κράτους για να καταλήξουμε στις εξελίξεις που το οδήγησαν σε παρακμή ή καλύτερα σε μεταρρύθμιση, ώστε να προκύψει χώρος δράσης για την ανάδυση των ΜΚΟ.

Το πρώτο στάδιο εμφάνισης του κοινωνικού κράτους τοποθετείται ανάμεσα στην περίοδο μεταξύ 1870 και 1930, κατά την οποία νομοθετούνται ρυθμίσεις που έχουν σκοπό την αναβάθμιση των συνθηκών διαβίωσης, της εκπαίδευσης και της υγείας. Όπως είναι φυσικό, η άσκηση κοινωνικής πολιτικής αποκτά διαφορετική σημασία ανάλογα με τη θεωρητική προσέγγιση που επιλέγει να ακολουθήσει κανείς. Έτσι, μπορεί να ισοδυναμεί με την παροχή υπηρεσιών που αφορούν στη δωρεάν δημόσια υγεία, ασφάλιση, πρόνοια, στεγαστική και εκπαιδευτική πολιτική και εργασιακές σχέσεις(παραδοσιακή προσέγγιση), την όσο το δυνατόν καλύτερη οργάνωση των κρατικών θεσμών και οργανισμών που έχουν αναλάβει την παροχή κοινωνικών υπηρεσιών (πολιτική σχολή Κοινωνικής

¹⁹ Παντελής Σκλιάς στο Η διπλωματία της κοινωνίας των πολιτών, 2002, Αθήνα, Παπαζήσης,σελ.29

²⁰ Τέσσα Μόρις Σουζούκι στο Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις και κυρίαρχη πολιτική, Γιάννης Παπαμιχαήλ, 2005, Αθήνα, The monthly review imprint, 57-63

διοίκησης), ή ακόμα με ένα ευρύτερο σχέδιο κοινωνικής αλλαγής που θα εξασφάλιζε ισότητα, ευημερία, ασφάλεια. Ανεξάρτητα όμως από συγκεκριμένες θεωρητικές προσεγγίσεις, σύμφωνα με τους θεωρητικούς της σύγχρονης κοινωνικής πολιτικής, λόγος ύπαρξης και στόχος της άσκησης κοινωνικής πολιτικής είναι η πρόληψη και αντιμετώπιση των κοινωνικών και εργασιακών κινδύνων (ασθένειες, θάνατος, ανεργία κλπ), αυτό που ονομάζουμε δηλαδή παροχή ασφάλειας²¹.

Προκειμένου να δώσουμε ένα παράδειγμα των μορφών με τις οποίες μπορεί να εμφανίζεται το κοινωνικό κράτος, παραθέτουμε την ευρέως αποδεκτή μοντελοποίηση του Esping-Andersen, σύμφωνα με την οποία διακρίνονται οι εξής τρεις τύποι κοινωνικού κράτους. Στο φιλελεύθερο μοντέλο (ΗΠΑ, Βρετανία, Καναδάς, Αυστραλία κ.α.) οι μεταβιβαστικές πληρωμές και τα προγράμματα κοινωνικής ασφάλισης είναι περιορισμένα, ενώ το κράτος επιδοτεί μόνο αφού ελέγχξει το εισόδημα. Στο συντηρητικό-κορπορατιστικό μοντέλο (Γερμανία, Γαλλία κ.α.) οι κοινωνικές παροχές παραχωρούνται ως ανταπόδοση στους εργαζόμενους και ως εύνοια απέναντι στο θεσμό της οικογένειας, αποκλείοντας όλους όσους δεν εργάζονται. Τέλος, στο σοσιαλδημοκρατικό-σκανδιναβικό μοντέλο (Σουηδία, Νορβηγία, Δανία) το κράτος καλύπτει τις κοινωνικές ανάγκες και επιδιώκει την ισότητα και την πλήρη απασχόληση όλων των πολιτών, ανεξαρτήτως οικονομικής κατάστασης²².

Από τη δεκαετία του 70 και μετά το κοινωνικό κράτος πρόνοιας έχει εισέλθει σε περίοδο παρακμής. Αμφισβητείται έντονα ως προς την αποτελεσματικότητά του απέναντι στην εξάλειψη της φτώχειας, των κοινωνικών ανισοτήτων, της ανεργίας. Εκφράζονται έντονα δυσαρέσκειες που αφορούν στην αύξηση της φορολογίας και κατ' επέκταση την οικονομική επιβάρυνση των πολιτών, την άσκοπη σπατάλη πόρων και τη διαιώνιση της εξάρτησης των πολιτών από το κράτος. Η αλυσίδα των εξελίξεων που οδήγησαν το κοινωνικό κράτος σε αυτή την κρίση ξεκινά από

²¹ Θεόδωρος Σακελλαρόπουλος, Ευρωπαϊκή κοινωνική πολιτική, 1993, Αθήνα, Κριτική

²² id

τις αλλαγές στο χώρο εργασίας. Εξαιτίας των ραγδαίων τεχνολογικών αλλαγών αλλάζουν οι διαδικασίες παραγωγής και καταργούνται θέσεις εργασίας δημιουργώντας νέες πολύ λιγότερες. Παράλληλα αναδύονται νέοι τύποι εργασίας, όπως η ημιαπασχόληση, η προσωρινή απασχόληση, η αυτοαπασχόληση. Οι εξελίξεις αυτές σε συνδυασμό με την παγκοσμιοποίηση και τη διεθνοποίηση της οικονομίας δημιουργούν ένα νέο πλέγμα οικονομικών σχέσεων και συνθηκών στις οποίες το παραδοσιακό κοινωνικό κράτος μπορεί ελάχιστα να παρέμβει καθώς ο οικονομικός του ρόλος είναι πλέον περιορισμένος. Σημαντικό ρόλο διαδραμάτισαν επίσης οι δημογραφικές αλλαγές και το συνεχώς αυξανόμενο ποσοστό των συνταξιούχων που έχουν αποδυναμώσει το κράτος πρόνοιας το οποίο αδυνατεί σε πολλές περιπτώσεις να εξασφαλίσει τις συντάξεις. Και φυσικά οι νέες κοινωνικές ανάγκες που δημιουργούνται ως απόρροια των εξελίξεων του θεσμού της οικογένειας, όπως η δυναμική είσοδος της γυναίκας στην αγορά εργασίας και η αύξηση των μονογονεϊκών οικογενειών, αντιμετωπίζεται με αμηχανία και δυσκολία από το κράτος²³.

Απόρροια αυτής της κινητικότητας σε κοινωνικο-οικονομικό επίπεδο, είναι να προκύπτουν συνεχώς κοινωνικές ανάγκες τις οποίες το παραδοσιακό κοινωνικό κράτος δεν μπορεί να καλύψει. Όπου λοιπόν χωλαίνει το κράτος, επεμβαίνουν οι ΜΚΟ για να αφουγκραστούν και να καλύψουν στο βαθμό που γίνεται τις ανάγκες αυτές. Σε κάποιες ακραίες περιπτώσεις εμπόλεμης κατάστασης ή σε χώρες του τρίτου κόσμου οι ΜΚΟ φτάνουν σε σημείο ακόμα και να υποκαθιστούν το κράτος όταν αυτό έχει απορρυθμιστεί πλήρως. Σε κανονικές συνθήκες όμως το κοινωνικό κράτος παραμένει ο βασικός μοχλός άσκησης πολιτικής και διακυβέρνησης, εγγυητής της τάξης και της ασφάλειας των πολιτών -άλλωστε διαθέτει το μονοπώλιο της βίας- ρυθμιστής των σχέσεων μεταξύ ΜΚΟ και διεθνών φορέων. Ο ρόλος των ΜΚΟ είναι συμπληρωματικός και βασίζεται στη στενή συνεργασία των ΜΚΟ με τις εκάστοτε κυβερνήσεις.

²³ id

1.7 Παρακμή νέων κοινωνικών κινημάτων

Από τη δεκαετία του 60 και μετά αναδύεται η νέα γενιά κοινωνικών κινημάτων ως αποτέλεσμα των αλλαγών που πραγματοποιούνταν σε κοινωνικο-οικονομικό επίπεδο. Το φεμινιστικό κίνημα, το φοιτητικό, το οικολογικό/πράσινο, το αντιπολεμικό και πολλά άλλα, είναι νέα κοινωνικά κινήματα, που σε αντίθεση με τα παλιά που αγωνίζονται για την ανακατανομή των οικονομικών πόρων, αυτά απαιτούν την ανακατανομή πολιτισμικών πόρων και τη βελτίωση της ποιότητας ζωής. Η εμφάνιση αυτών των κινημάτων σηματοδοτεί τη μετάβαση σε μια εποχή κοινωνικής ευημερίας που οι βασικές βιοτικές ανάγκες καλύπτονται, επομένως οι πολίτες έχουν τη δυνατότητα να εκφράσουν αιτήματα που μέχρι πρότινος εκλαμβάνονταν ως πολυτέλεια. Πολίτες προερχόμενοι κυρίως από μεσοαστικά στρώματα κινητοποιούνται και οργανώνουν τις δράσεις τους θέτοντας νέα ερωτήματα και όντας πλέον οι ίδιοι πρωταγωνιστές της ιστορίας, αφού αυτοί την κινούν. Η διεκδίκηση αιτημάτων που έχουν να κάνουν με τη ταυτότητα, το σεβασμό και την αποδοχή της διαφορετικότητας, την ίση πρόσβαση σε ευκαιρίες για όλους, εκφράζεται μαζικά πρώτη φορά και στοχεύει στην ανάδειξη νέων τρόπων ζωής²⁴.

Κοινό χαρακτηριστικό των κινημάτων αυτών, είναι ότι πολιτικοποίησαν το ιδιωτικό. Θέματα που άλλοτε θεωρούνταν πως δεν ανήκουν στη σφαίρα του πολιτικού, όπως οι οικογενειακές σχέσεις, οι σχέσεις μεταξύ των δύο φύλλων, η σχέση του ανθρώπου με τη φύση, η πολιτισμική ταυτότητα διαφορετικών κοινωνικών ομάδων, τώρα πια συζητούνται και διεκδικούνται σε πολιτικό επίπεδο. Το φεμινιστικό κίνημα για παράδειγμα, που διεκδίκησε την ίση μεταχείριση των γυναικών και την κατοχύρωση ίσων ευκαιριών και δικαιωμάτων για το γυναικείο φύλλο και κατάφερε να ευαισθητοποιήσει την κοινωνία αλλά και το κράτος. Οι γυναίκες μπήκαν στην αγορά εργασίας και αντιμετωπίζονται επί ίσοις όροις με τους άντρες. Επιπλέον θεσπίστηκαν μέτρα από την πλευρά του κράτους

²⁴ Μελίνα Σεραφετινίδου, Εισαγωγή στην Πολιτική Κοινωνιολογία, 2003, Αθήνα, Gutenberg

που στέκονται αρωγοί στην προσπάθεια των γυναικών να ανταποκριθούν στο διπλό ρόλο της εργαζόμενης μητέρας. Παρ' όλα αυτά δεν απέκτησε ποτέ μαζική απήχηση και δεν επηρέασε σημαντικά τις γυναίκες που προέρχονται από κατώτερα κοινωνικά στρώματα. Και παρά την κοινωνική ευαισθητοποίηση και τη λήψη κρατικών μέτρων, η γυναίκα που αποφασίζει να εισέλθει στην αγορά εργασίας εξακολουθεί να προσπαθεί να ισορροπήσει μόνη της ανάμεσα στον εργασιακό και το γονεϊκό ρόλο²⁵.

Με παρόμοιους τρόπους όλα σχεδόν τα νέα κοινωνικά κινήματα έχασαν τη δυναμική τους και οδηγήθηκαν σε παρακμή. Εισήγαγαν μια τάση αυτονομίας και δυναμικής πολιτικής δράσης της κοινωνίας των πολιτών, η οποία όμως δεν κατάφερε να εφαρμοστεί, για αυτό άλλωστε παρήκμασαν ή ενσωματώθηκαν στο πολιτικό σύστημα. Οι μεταρρυθμίσεις που προώθησαν έμειναν σε επιφανειακό επίπεδο χωρίς να κλονίσουν ουσιαστικά τις βάσεις του κοινωνικο-πολιτικο-οικονομικού συστήματος. Το κενό που δημιουργήθηκε από την υποχώρηση των νέων κοινωνικών κινημάτων καλύπτουν σήμερα οι ΜΚΟ, πολλές από τις οποίες αποτελούν συνεχιστές αυτών, καθώς έχουν κοινή θεματολογία αλλά και έναν βασικό κοινό στόχο, που είναι η δραστηριοποίηση της κοινωνίας των πολιτών.

Οι διαφορές ανάμεσα στα κοινωνικά κινήματα και τις ΜΚΟ είναι πολλές και σημαντικές και αντανakλούν τη σύγχρονη τάση απο-υλοποίησης της πολιτικής. Η οικονομική κατάσταση και η ταξική προέλευση του ατόμου παύουν πλέον να είναι οι μοναδικοί παράγοντες που καθορίζουν την εξέλιξή του και υπεισέρχονται κι άλλοι, όπως το *πολιτιστικό κεφάλαιο*²⁶. Με τον όρο αυτό ο Pierre Bourdieu εννοεί το σύνολο ειδικών γνώσεων και τρόπων συμπεριφοράς που διαμορφώνουν το γούστο του καθενός. Το γούστο εδώ χρησιμοποιείται με την έννοια του δείκτη κοινωνικού προσανατολισμού που εξασφαλίζει σε κάποιον τα εργαλεία για εκλεπτυσμένη κατανάλωση αλλά και πρόσβαση σε ανώτερες κοινωνικές κλίμακες. Σε ένα τέτοιο περιβάλλον, αναδύεται αυτό που ο Giddens

²⁵ id

²⁶ Pierre Bourdieu, Η διάκριση, 2002, Αθήνα, Πατάκη

ονομάζει *πολιτικές ζωής* τις οποίες εκφράζουν οι ΜΚΟ σε αντίθεση με τις *πολιτικές απελευθέρωσης* των οποίων εκφραστές είναι τα κοινωνικά κινήματα. Σύμφωνα με τον Giddens λοιπόν, *οι πολιτικές ζωής δεν ασχολούνται πρωταρχικά με τις συνθήκες που μας απελευθερώνουν δίνοντάς μας επιλογές: είναι μια πολιτική επιλογής. Ενώ η πολιτική της απελευθέρωσης είναι μια πολιτική αλλαγών ζωής, η πολιτική ζωής είναι μια πολιτική λείψταιλ (lifestyle).* Με τον όρο εννοεί πώς θα έπρεπε να ζούμε τις ζωές μας σε απελευθερωμένες κοινωνικές περιστάσεις. Αυτές τις πολιτικές ζωής προσπαθούν να εφαρμόσουν οι σύγχρονες ΜΚΟ, με στόχο την εξασφάλιση ίσης πρόσβασης σε καίριες μορφές γνώσης και πολιτιστικού κεφαλαίου για όλους²⁷.

²⁷ Τέσσα Μόρις Σουζούκι στο Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις και κυρίαρχη πολιτική, Γιάννης Παπαμιχαήλ, Αθήνα, 2005, The monthly review imprint, σελ.57-63

1.8 Συνοψίζοντας...

Επιχειρήσαμε μια σύντομη αλλά απαραίτητη κατά τη γνώμη μας καταγραφή ορισμένων από τα χαρακτηριστικά που σκιαγραφούν τη σημερινή εποχή. Όπως προκύπτει, πρόκειται για μια μεταβατική περίοδο καθώς συντελούνται σημαντικές αλλαγές σε οικονομικό, πολιτικό και κοινωνικό επίπεδο. Η αλήθεια είναι πως η επιφανειακή αυτή επισκόπηση αφήνει μια πικρή γεύση και γεννά πολλά ερωτήματα. Πρόκειται τελικά για μια εποχή μεταβατική ή μια εποχή σε κρίση; Τώρα που το παραδοσιακό κράτος «υποχωρεί» ποιο πολιτικό μόρφωμα θα το αντικαταστήσει ή θα το συμπληρώσει; Ποιο θα είναι το αποτέλεσμα των αλλαγών αυτών; Κατά πόσο ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα η εικόνα του σύγχρονου ανθρώπου όπως την περιγράψαμε; Φυσικά τα ερωτήματα αυτά δεν μπορούν να απαντηθούν στο πλαίσιο αυτής της εργασίας. Μια έμμεση απάντηση παρ' όλα αυτά προκύπτει από την ολοένα και πιο δυναμική εμφάνιση του σχετικά πρόσφατου φαινομένου των μη κυβερνητικών οργανώσεων (ΜΚΟ).

Οι μη κυβερνητικές οργανώσεις άρχισαν σταδιακά από τα μέσα της δεκαετίας του 80 να εισχωρούν όλο και περισσότερο στην πολιτική ζωή και εξακολουθούν να ακμάζουν στο πλέγμα των συνθηκών που περιγράψαμε παραπάνω και να ευνοούνται από αυτό. Πρόκειται για οργανώσεις πολιτών που ξεκινούν ως ιδιωτικές πρωτοβουλίες, αναλαμβάνουν σημαντική κοινωνική δράση και λειτουργούν συμπληρωματικά προς το κράτος. Η δράση των ΜΚΟ και κατ' επέκταση η ολοένα μεγαλύτερη συμμετοχή των πολιτών στη διαμόρφωση των πραγμάτων, αποτελεί κατά πολλούς το μέλλον της πολιτικής ζωής. Αυτό θα είναι και το υπό εξέταση φαινόμενο των σελίδων που ακολουθούν.

Κεφάλαιο 2: ΜΚΟ. Ορισμός και θεωρητικές προσεγγίσεις

2.1 Ορισμός

Αν και οι περισσότεροι θεωρητικοί συγκλίνουν σε ό,τι αφορά τους παράγοντες που επέτρεψαν την εμφάνιση των ΜΚΟ, δε συμβαίνει το ίδιο και με τον ορισμό των ΜΚΟ. Ένας ορισμός κοινά αποδεκτός για τις σχετικά νεοεμφανιζόμενες Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις δεν υπάρχει. Σύμφωνα με τον πρόσφατο ορισμό που προτείνει ο Περικλής Βασιλόπουλος, ΜΚΟ είναι *κάθε ανεξάρτητη, μη κομματική, μη κερδοσκοπική, εθελοντική οργάνωση που ανήκει στο χώρο της κοινωνίας των πολιτών ή της κοινωνικής οικονομίας, αναπτύσσει δράση με γνώμονα την επιδίωξη συναίνεσης υπέρ του Δημοσίου Συμφέροντος παρέχοντας υπηρεσίες πληροφόρησης, διεκδίκησης, κοινωνικής υποστήριξης και γνώσης με σαφώς κοινωφελή χαρακτήρα*²⁸. Ορισμός αρκετά περιεκτικός που γεννά όμως πολλά ερωτήματα, όπως τι είναι το Δημόσιο Συμφέρον και απαιτεί επιμέρους διασαφήνιση όρων (κοινωνική οικονομία, κοινωνία πολιτών)

Οι Gordenker και Weiss επιχειρούν έναν πιο αναλυτικό ορισμό σύμφωνα με τον οποίο μία οργάνωση είναι μη κυβερνητική εφόσον:

- 1.είναι ιδιωτική (δηλαδή θεσμικά αυτόνομη από το κράτος)
2. έχει μία θεσμική οντότητα (επομένως έχει σταθερή οργάνωση και διάρκεια)
3. διανέμει τα κέρδη της αποκλειστικά για τους σκοπούς της οργάνωσης
4. προσδιορίζει η ίδια τους κανόνες λειτουργίας της σύμφωνα με τις δικές της καταστατικές αρχές (δηλαδή είναι διοικητικά ανεξάρτητη από άλλους φορείς)

²⁸ περιοδικό Κοινωνία των πολιτών, τ12

5. *αντιπροσωπεύει κοινωνικές ομάδες, οι οποίες δραστηριοποιούνται με τη δική τους βούληση για την οργάνωση βοήθειας έναντι τρίτων ή την προώθηση ορισμένων γενικών αρχών*²⁹.

Σε ανάλογο πλαίσιο τοποθετείται και ο ορισμός που προτείνει ο Γιοακίμ Χίρς, σύμφωνα με τον οποίο ΜΚΟ μπορεί να είναι οποιαδήποτε τυπικά ιδιωτική οργάνωση που δραστηριοποιείται στην πολιτική, σε εθνικό ή διεθνές επίπεδο, και εμφανίζει τα ακόλουθα χαρακτηριστικά:

1. *Έχει μη κερδοσκοπικό χαρακτήρα (καταγράφεται ως αγαθοεργό-charitable-ίδρυμα)*

2. *Ασχολείται με την προώθηση ή την υπεράσπιση στόχων και όχι με τα ίδια υλικά συμφέροντά της.*

3. *Είναι οργανωτικά και οικονομικά ανεξάρτητη από το κράτος και τις επιχειρήσεις.*

4. *Έχει επαγγελματική επάρκεια και διάρκεια ως οργανισμός.*

Ο Χίρς τονίζει ωστόσο και τη διαλεκτική που δηλώνεται στην ονομασία τους μέσω της χρήσης του *μη*. Πρόκειται για ιδιωτικές οργανώσεις που αποκτούν κρατικά χαρακτηριστικά ή για όργανα του κράτους που ιδιωτικοποιούνται; Αυτή η αοριστία και η ρευστότητα των ορίων των ΜΚΟ δυσχεραίνει κατά τη γνώμη του τις θεωρητικές προσεγγίσεις κι επιτρέπει την ανάδυση οργανώσεων με οξύμωρους τίτλους όπως ΚΟΜΚΟ κυβερνητικά οργανωμένη μη κυβερνητική, ΗΜΚΟ ημι-μη κυβερνητική³⁰.

Η παράθεση ορισμών που έχουν προταθεί κατά καιρούς θα μπορούσε να συνεχίζεται για πολύ ακόμα. Προς το παρόν θα αρκεστούμε στην παραδοχή δύο βασικών προϋποθέσεων οι οποίες αποτελούν κοινό τόπο των ορισμών που συναντήσαμε στην έρευνά μας και που πρέπει να πληροί μια οργάνωση προκειμένου να μπορεί να συμπεριληφθεί στις ΜΚΟ. Η πρώτη προκύπτει απευθείας από τον τίτλο και αφορά στο μη κρατικό τους χαρακτήρα, ενώ η δεύτερη τονίζει το μη κερδοσκοπικό χαρακτήρα

²⁹ Παντελής Σκλιάς στο Η διπλωματία της κοινωνίας των πολιτών, 2002, Αθήνα, Παπαζήσης, σελ.74.

³⁰ Γιοακίμ Χίρς στο Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις και κυρίαρχη πολιτική, Γιάννης Παπαμιχαήλ, Αθήνα, 2005, The monthly review imprint, σελ.75-76.

τους. Επομένως ΜΚΟ μπορεί να είναι οποιαδήποτε μη κρατική ομάδα μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα εκτός από τις επαναστατικές και τρομοκρατικές ομάδες και τα κόμματα³¹.

Η εντοπισμός και η αποδοχή του ρόλου των ΜΚΟ εξαρτάται από τη θεωρητική προσέγγιση μέσω της οποίας επιλέγει κανείς να ερμηνεύσει το φαινόμενο. Έτσι, σύμφωνα με τις παραδοσιακές-κρατοκεντρικές προσεγγίσεις, ο ρόλος των ΜΚΟ δεν είναι εκ των πραγμάτων σημαντικός. Η αποκλειστική κυριαρχία του κράτους απλώνεται σε όλους τους τομείς ρυθμίζοντας κάθε εσωτερικό και εξωτερικό θέμα που ανακύπτει. Άρα, εκ των πραγμάτων σε μια προσέγγιση που υιοθετεί αυτό το κρατικό μοντέλο η δράση των ΜΚΟ είναι από περιορισμένη ως ανύπαρκτη.

Αντίθετα, σύμφωνα με τις αναθεωρητικές προσεγγίσεις το μοντέλο του κράτους είναι πιο χαλαρό κι επιτρέπει τη συμμετοχή και δράση των ΜΚΟ στο κοινωνικοπολιτικό πεδίο. Για παράδειγμα, ακολουθώντας τη λειτουργική προσέγγιση σύμφωνα με την οποία δεν μπορεί να γίνει διαχωρισμός ανάμεσα σε ζητήματα εσωτερικής και εξωτερικής πολιτικής, αφού αποτελούν όλα μέρος μιας *οργανικής ολότητας*, οι ΜΚΟ λειτουργούν ως ανεξάρτητοι φορείς με σκοπό την προώθηση της κοινωνικής ευημερίας. Στη νεο-λειτουργική προσέγγιση οι ΜΚΟ συμμετέχουν στη *διάχυση* της πολιτικής εξουσίας από τα κράτη σε διεθνείς ενιαίους φορείς. Ο ρόλος τους στη διαδικασία αυτή είναι καταλυτικός, αφού συμβάλλουν στη δημιουργία νέων κέντρων αποφάσεων και στην ανάδυση ενός ομοσπονδιακού κράτους. Κεντρικής σημασίας είναι οι ΜΚΟ και στη *διεθνική προσέγγιση*. Εδώ οι πρωταγωνιστές των διεθνών σχέσεων παύουν να είναι τα κράτη επιτρέποντας σε ιδιώτες, επιχειρήσεις και ΜΚΟ να αναλαμβάνουν δράση και να κατευθύνουν τις εξελίξεις. Οι αποφάσεις λαμβάνονται σε διεθνές επίπεδο, η αλληλεξάρτηση μεταξύ των κρατών γίνεται όλο και εντονότερη, ενώ οι ΜΚΟ δρουν μεταξύ αυτών διεκδικώντας την αυτονομία τους. Το παραδοσιακό κρατικοκεντρικό μοντέλο είναι πλέον ξεπερασμένο και μια νέα

³¹ Παντελής Σκλιάς στο Η διπλωματία της κοινωνίας των πολιτών, 2002, Αθήνα, Παπαζήση,σελ.13

αλυσίδα αλληλεπιδράσεων (συνεχής ροή πληροφοριών, μετακινήσεις, διεθνές δίκτυο χρηματο-οικονομικών συναλλαγών) καθιστούν αναγκαία την ενεργό συμμετοχή των ΜΚΟ. Τέλος, σύμφωνα με την προσέγγιση της παγκοσμιοποίησης, και εδώ ο ρόλος των ΜΚΟ αναγνωρίζεται ως σημαντικός. Οι κυβερνήσεις παραμένουν κάτοχοι των μέσων άσκησης νόμιμης βίας, εγγυητές παροχής ασφάλειας και κύριοι ρυθμιστές των σχέσεων μεταξύ των φορέων που αναλαμβάνουν έντονη πολιτική δράση. Πολλές όμως από τις αρμοδιότητές του περνούν σε ΜΚΟ και άλλους μη κρατικούς φορείς. Οι νέες συνθήκες που απορρέουν από το ρεύμα της παγκοσμιοποίησης δημιουργούν καταστάσεις που ξεπερνούν τα όρια και τις δυνατότητες των κυβερνήσεων³².

Συνοψίζοντας μπορούμε να πούμε γενικά για τις ΜΚΟ πως αποτελούν νομιμοποιημένους φορείς που σημειώνουν έντονη πολιτική δράση. Λειτουργούν συμπληρωματικά και όχι ανταγωνιστικά απέναντι στο κράτος αφού εφαρμόζουν μια εναλλακτική πολιτική δραστηριότητα στην οποία κυβερνήσεις και ιδιωτικοί φορείς είναι συνεργάτες και όχι αντίπαλοι. Όπως θα δούμε στη συνέχεια, έχουν ευρύ πεδίο δράσης κι ένα ανεπτυγμένο δίκτυο επαφών και συνεργασίας.

³² Παντελής Σκλιάς, Ο ρόλος των μη κυβερνητικών οργανισμών στην εποχή της παγκοσμιοποίησης: θεωρητικές προσεγγίσεις, 1998, Αθήνα, ΕΚΠΕ

2.2 Τομείς δραστηριοποίησης των ΜΚΟ.

Οι μη κυβερνητικές οργανώσεις προσπαθούν με τη δράση τους να καλύπτουν κοινωνικές ανάγκες, οι οποίες παραφράζοντας τον Ρολάν Μπαρτ είναι τόσες πολλές όσοι και οι άνθρωποι που αποτελούν μια κοινωνία³³. Άρα είναι λογικό να υπάρχουν και πάρα πολλές και διαφορετικές ΜΚΟ. Και βέβαια, υπάρχουν πολλοί τρόποι για να ομαδοποιήσει κανείς τις ΜΚΟ ανάλογα με τη δράση τους. Εδώ θα ακολουθήσουμε εν μέρει την ομαδοποίηση του Παντελή Σκλιά³⁴ σύμφωνα με την οποία η δράση των ΜΚΟ μπορεί να συνοψιστεί σε πέντε κατηγορίες, αυτές που έχουν ως αντικείμενο την αναπτυξιακή εκπαίδευση, την άσκηση πίεσης στη διαδικασία λήψης αποφάσεων, την ανθρωπιστική και έκτακτη βοήθεια, την εφαρμογή ολοκληρωμένων αναπτυξιακών προγραμμάτων και την ενδυνάμωση θεσμών. Εμείς, αφού συμπύξαμε τις δύο τελευταίες κατηγορίες σε μία, θα προχωρήσουμε στην ανάλυση κάθε μίας από αυτές παραθέτοντας και από ένα παράδειγμα στην κάθε κατηγορία. Πρέπει να σημειώσουμε βέβαια, πως δεν υπάρχουν αυστηρά «όρια» στη δράση των ΜΚΟ καθώς πολλές φορές ΜΚΟ δραστηριοποιούνται σε παραπάνω από μία κατηγορίες ή αλλάζουν τομέα δραστηριοποίησης.

Αναπτυξιακή εκπαίδευση: Πρόκειται για την εφαρμογή αναπτυξιακών προγραμμάτων που σκοπό έχουν να ενημερώσουν και να εκπαιδεύσουν την κοινή γνώμη για την καταπολέμηση και ουσιαστική αντιμετώπιση της φτώχειας. Η ανέχεια, οι απάνθρωπες συνθήκες ζωής, η έλλειψη πόσιμου νερού, τα τρομακτικά ποσοστά παιδικής θνησιμότητας, οι επιδημίες είναι προβλήματα που αντιμετωπίζουν μόνιμα οι χώρες του Νότου. Αυτή η σταθερότητα δεν απασχολεί τα ΜΜΕ, δεν αποτελεί θέμα που συγκεντρώνει τα χαρακτηριστικά που απαιτούνται προκειμένου να γίνει είδηση, δεν

³³ Ρολάν Μπαρτ, *Μυθολογίες-Μάθημα*, 1979, Αθήνα, Ράππα, σελ.29: *Η ελευθερία αυτή είναι μια πολυτέλεια που η κάθε κοινωνία θα έπρεπε να χορηγεί στους πολίτες της: τόσες «γλώσσες» όσες είναι και οι επιθυμίες.*

³⁴ Παντελής Σκλιάς στο *Η διπλωματία της κοινωνίας των πολιτών*, 2002, Αθήνα, Παπαζήση

πουλάει. Ακόμα όμως και σε περίπτωση που ένα τέτοιο θέμα περάσει την πύλη της ενημέρωσης, είτε επειδή οι περιοχές αυτές χτυπήθηκαν από κάποια φυσική καταστροφή είτε ως απλή προβολή ενός ρεπορτάζ χωρίς ιδιαίτερη αφορμή, η φτώχεια παρουσιάζεται ως μία κατάσταση που δεν αλλάζει. Τονίζονται μόνο επιφανειακές πτυχές της και όχι τα αίτια που την προκαλούν και την παγιώνουν. Εμφανίζεται σαν μία φυσική κατάσταση από την οποία οι άνθρωποι δεν πρόκειται να απαλλαγούν ή σαν ένα πρόβλημα τόσο σύνθετο που δεν πρόκειται να λυθεί. Επιπλέον, εξαιτίας των κοινωνικών και οικονομικών προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι χώρες του Βορρά, είναι πολύ συχνά τα κρούσματα ρατσισμού, ξενοφοβίας ή και αδιαφορίας απέναντι στις χώρες που πραγματικά υποφέρουν. Κυριαρχεί η αντίληψη πως οι άνθρωποι που γεννήθηκαν εκεί είναι απλώς άτυχοι και εμείς δεν μπορούμε να κάνουμε κάτι για να τους βοηθήσουμε. Το όποιο ενδιαφέρον εξαντλείται τις περισσότερες φορές την περίοδο των Χριστουγέννων με την αγορά μικροπραγμάτων (ευχετήριες κάρτες, τετράδια, στυλό).

Η εφαρμογή αναπτυξιακών προγραμμάτων γίνεται συνήθως μέσα από φυλλάδια, δημιουργία οπτικοακουστικού υλικού, εκπαιδευτικά προγράμματα σε σχολεία, ενημέρωση σε συλλόγους, χώρους εργασίας, κοινότητες και δήμους, οργάνωση εκδηλώσεων, διαφημιστικές καμπάνιες, εκστρατείες ενημέρωσης, καλλιτεχνικά δρώμενα και φεστιβάλ και έχει σκοπό να ενημερώσει τη κοινή γνώμη για τους τρόπους μέσω των οποίων μπορεί και εκείνη να συμβάλει ουσιαστικά, ώστε να αντιμετωπιστούν αποτελεσματικά οι αιτίες που γεννούν και διαιωνίζουν το πρόβλημα. Προγράμματα που αφορούν στην αντιμετώπιση της ανεργίας, την κοινωνική ανάπτυξη, την επαγγελματική αποκατάσταση, τη τεχνική κατάρτηση, γενικά τη βελτίωση των όρων συνθηκών στις χώρες του Νότου και που έχουν πραγματοποιηθεί στο παρελθόν με επιτυχία, αποτελούν μέρος της εκστρατείας αυτής πείθοντας για την αποτελεσματικότητά τους και για το λόγο ύπαρξής τους. Κυρίως όμως, αυτό που επιτυγχάνεται μέσω αυτής της διαδικασίας ευαισθητοποίησης της κοινής γνώμης είναι πως προκαλεί μια

αντίστοιχη ευαισθητοποίηση σε χορηγούς αλλά και σε κυβερνήσεις, οι οποίοι με τη σειρά τους δέχονται να στηρίξουν οικονομικά τις δράσεις των ΜΚΟ.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα ΜΚΟ που δραστηριοποιείται στην ανάπτυξη και εφαρμογή αναπτυξιακών προγραμμάτων είναι η Action Aid. Πρόκειται για έναν διεθνή αναπτυξιακό οργανισμό που δραστηριοποιείται σε περισσότερες από 40 χώρες και συνεργάζεται με τους κατοίκους των φτωχότερων χωρών του κόσμου για την εξάλειψη της φτώχειας και της ανισότητας.

Το όραμα μας είναι ένας κόσμος χωρίς φτώχεια όπου κάθε άνθρωπος θα μπορεί να ζει με αξιοπρέπεια. Αποστολή μας είναι η καταπολέμηση της φτώχειας και της παγκόσμιας αδικίας μέσω συντονισμένων προσπάθειών για τη διασφάλιση των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Δεν παρέχουμε απλά πρόσκαιρη οικονομική και υλική βοήθεια αλλά προσπαθούμε να εξαλείψουμε τις βαθύτερες αιτίες της φτώχειας, επιδιώκοντας μακροπρόθεσμες αλλαγές στις συνθήκες διαβίωσης των συνανθρώπων μας που ζουν κάτω από το όριο της απόλυτης φτώχειας. Βασική πεποίθηση της Action Aid είναι ότι οι αιτίες της φτώχειας ξεκινούν από την έλλειψη θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων: Το δικαίωμα στην τροφή και στο πόσιμο νερό, στην εκπαίδευση, στην ασφάλεια της ανθρωπίνης ζωής σε περιπτώσεις συρράξεων και έκτακτων φυσικών καταστροφών, σε αξιοπρεπή ζωή απέναντι στη μάστιγα του HIV/AIDS, τα δικαιώματα των γυναικών.

Δουλεύουμε μαζί με τους κατοίκους του αναπτυσσόμενου κόσμου δημιουργώντας υποδομές ώστε οι βελτιώσεις στις συνθήκες διαβίωσής τους να είναι μόνιμες και ουσιαστικές. Σύμβουλος του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών σε θέματα παγκόσμιας ανάπτυξης από το 1991, η Action Aid, ασκεί πίεση στα διεθνή κέντρα λήψης αποφάσεων ώστε να αναθεωρηθούν

αποφάσεις και πολιτικές που πλήττουν την ανάπτυξη των φτωχών περιοχών του πλανήτη μας.

Στην Ελλάδα δραστηριοποιούμαστε από το 1998 και σήμερα περισσότεροι από 30.000 Έλληνες πολίτες στηρίζουν ενεργά το έργο μας³⁵.

Αυτές είναι οι πληροφορίες που βρίσκει κανείς στην κύρια σελίδα του ελληνικού δικτυακού τόπου της οργάνωσης. Πώς καταφέρνει όμως η Action Aid να χτυπά στην ουσία του προβλήματος της φτώχειας και να την καταπολεμά; Πολύ δημοφιλές και αποτελεσματικό είναι το πρόγραμμα αναδοχής παιδιού. Στη συγκεκριμένη περίπτωση αναδοχή δε σημαίνει υιοθεσία αλλά υποστήριξη της ευρύτερης περιοχής που ζει αυτό το παιδί, έτσι ώστε να επιτευχθούν μόνιμες βελτιώσεις στην ποιότητα της ζωής όλων των κατοίκων. Η μοναδική προϋπόθεση για να γίνει κάποιος ανάδοχος παιδιού είναι η υποχρέωση που αναλαμβάνει να προσφέρει 22 Ευρώ το μήνα. Οι ανάδοχοι παιδιού έχουν μια τακτική επικοινωνία με την κοινότητα την οποία υποστηρίζουν. Λαμβάνουν έναν προσωπικό φάκελο πληροφοριών που περιλαμβάνει φωτογραφία του παιδιού, πληροφορίες για την κοινότητα που ζει το παιδί, ενημέρωση για τη λειτουργία του προγράμματος αναδοχής καθώς και την προσωπική κάρτα αναδόχου³⁶.

Πρέπει να συμπληρώσουμε πως κανένα από τα παιδιά που συμμετέχουν στο πρόγραμμα δε λαμβάνει χρήματα προσωπικά. Τα ποσά που συγκεντρώνονται διατίθενται σε ολόκληρη την κοινότητα.

Έτσι, χωρίς την αφορμή μιας επείγουσας κατάστασης η πρωτοβουλία αυτή κέρδισε το ενδιαφέρον του κόσμου και των ΜΜΕ χάρη στην καινοτομία της, που εντοπίζεται στη δημιουργία προσωπικής επαφής ανάμεσα σ'έναν πολίτη της Δύσης κι ένα παιδί του αναπτυσσόμενου

³⁵ http://www.anthropos.gr/show_mko.asp?id=46

³⁶ <http://www.actionaid.gr/default.php?pname=ProgramChild>

κόσμου³⁷. Χτίζεται λοιπόν σταδιακά μια προσωπική σχέση την οποία δύσκολα διακόπτει κανείς καθώς εμπλέκεται σε μια συναισθηματική διαδικασία. Συμμετέχει με αυτό το τρόπο ενεργά -αν και από απόσταση- στην εφαρμογή ενός αναπτυξιακού προγράμματος του οποίου την εξέλιξη παρακολουθεί κι ενισχύει.

Άσκηση πίεσης στη διαδικασία λήψης αποφάσεων: Τομέας δραστηριοτήτων από τους πιο κρίσιμους αφού από αυτόν κρίνεται σε μεγάλο βαθμό το έργο και η βιωσιμότητα των ΜΚΟ. Πρόκειται στην ουσία για την προσπάθεια των ΜΚΟ να βρουν υποστηρικτές τόσο από τον δημόσιο όσο και από τον ιδιωτικό τομέα. Η αύξηση του αριθμού των ΜΚΟ (και γενικά των φορέων που αποσκοπούν σε χρηματοδοτήσεις) σε συνδιασμό με τις αλληπάλληλες οικονομικές κρίσεις, έχουν ως αποτέλεσμα να στενεύουν τα περιθώρια για χρηματοδότηση από το κράτος ή τους ιδιωτικούς φορείς. Καλλιεργείται εύλογα λοιπόν ενός είδους ανταγωνισμός ανάμεσα στις διάφορες ΜΚΟ δεδομένης της οικονομικής πίεσης. Και πέρα όμως από την οικονομική ενίσχυση, οι ΜΚΟ πιέζουν κυρίως με σκοπό να επηρεάσουν κρατικούς και ιδιωτικούς φορείς προς μια πιο ανθρωποκεντρική κατεύθυνση, υιοθετώντας πολιτικές φιλικές στον άνθρωπο και το περιβάλλον.

Η συγκεκριμένη δράση-κλειδί προϋποθέτει έμπειρα και ικανά μέλη ΜΚΟ που θα έχουν τη δυνατότητα να «πιέσουν». Απαιτείται οπωσδήποτε ευελιξία και ικανότητα πειθούς, μόρφωση, πολιτιστικό κεφάλαιο και κύρος για τη δυναμική συμμετοχή στους κύκλους διαπραγμάτευσης αλλά και ένα δίκτυο δημοσίων σχέσεων και επαφών με υψηλά υφιστάμενα στελέχη του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα. Χρειάζονται λεπτοί χειρισμοί και οργανωμένες κινήσεις. Πρόκειται στην ουσία για μια μορφή διπλωματίας από την οποία εξαρτώνται δράσεις που θα επηρεάσουν άμεσα ανθρώπινες ζωές. Γι αυτό χρειάζεται να υπάρχουν εξειδικευμένα μέλη σε κάθε ΜΚΟ ικανά ώστε να έχουν τη δυνατότητα να ανταπεξέλθουν σε αυτό τον

³⁷ Αλεξάνδρα Μητσοτάκη στο Η διπλωματία της κοινωνίας των πολιτών, 2002, Αθήνα, Παπαζήσης σελ.223

πολύπλοκο και απαιτητικό ρόλο. Ανήσυχα πνεύματα που θα βρίσκονται μονίμως σε εγρήγορση και θα ενημερώνονται διαρκώς για νέα προγράμματα στήριξης, πακέτα επιχορηγήσεων, εξελίξεις από τις οποίες μπορούν να επωφεληθούν. Τις περισσότερες φορές μέλη διάφορων ΜΚΟ ή ολόκληρες ΜΚΟ συνεργάζονται και δημιουργούν δίκτυα γι αυτόν ακριβώς το σκοπό, όπως έγινε στην περίπτωση της πρωτοβουλίας Jubilee 2000.

Πρόκειται για ένα διεθνές κίνημα που απέκτησε πρωτοφανή δυναμική, τόσο εξαιτίας της μεγάλης συμμετοχής μη κυβερνητικών οργανώσεων, χωρών και πολιτών όσο και λόγω των δραστικών αποτελεσμάτων του. Η πρωτοβουλία Jubilee 2000 ξεκίνησε το 1997, όταν διαπιστώθηκε η δραματική αύξηση του συνολικού εξωτερικού χρέους των Λιγότερο Αναπτυγμένων χωρών (ΛΑΧ). Τα ποσά είναι υπέρογκα: Το 1990 οι χώρες με χαμηλό κατά κεφαλήν εισόδημα όφειλαν 419 δις δολάρια και οι χώρες με μικρό και μεσαίο 1.460 δις., ενώ το 1999 είχε ανέλθει σε 572,5 και 2.572 αντίστοιχα. Δεδομένου ότι το χρέος υπερέβαινε κατά πολύ το συνολικό ΑΕΠ των χωρών αυτών και της οικονομικής τους απομόνωσης από τράπεζες, επιχειρήσεις κι επενδυτές, ήταν προφανές ότι η αποπληρωμή του κέρδους ήταν εκ των πραγμάτων αδύνατη. Ως απόρροια της κατάστασης αυτής ξεκίνησε το 1997 η παγκόσμια εκστρατεία Jubilee 2000 με πρωταρχικό σκοπό τη διαγραφή των χρεών των ΛΑΧ. Αρχικά τέθηκε ως χρονικό *terminus* το έτος 2000 καθώς όμως ο στόχος δεν είχε επιτευχθεί ως τότε, η πρωτοβουλία συνεχίστηκε.

Πρωταρχικό αίτημα ήταν η διαγραφή του συνολικού εξωτερικού χρέους 52 χωρών αλλά στη στην πορεία της εκστρατείας προστέθηκαν υπό την ομπρέλα της η διαφανής διαχείριση των χρεών, η σύνδεση του στόχου με τους στόχους της χιλιετίας του ΟΗΕ, η θέσπιση ενός διεθνούς δικαστηρίου που θα ασχολεί με τις περιπτώσεις παράνομων χρεών και η καθιέρωση του «οικολογικού χρέους».

Η πρώτη μεγάλη επιτυχία του κινήματος σημειώθηκε τον Ιούνιο του 1999 όταν συγκεντρώθηκαν 50.000 άτομα στην Κολωνία όπου γινόταν διάσκεψη των ηγετών του G8. Η πρωτοφανής αυτή κίνηση είχε ως

αποτέλεσμα τη βελτίωση της πρωτοβουλίας του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου και της Παγκόσμιας Τράπεζας, που είχε ξεκινήσει το 1996 με τον ίδιο σκοπό αλλά χωρίς να έχει σημειώσει επιτυχία. Έτσι, η προσπάθεια ανανεώνεται, ακολουθείται διαφορετική τακτική και τρία χρόνια αργότερα έχει σημειωθεί σημαντική πρόοδος που σε καμία όμως περίπτωση δε σημαίνει το τέλος της προσπάθειας αφού το ζήτημα δεν έχει λυθεί. Πολλές χώρες εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν πρόβλημα και το όλο εγχείρημα αντιμετωπίζει σημαντικές δυσκολίες, επομένως η προσπάθεια συνεχίζεται με καλύτερους όρους βέβαια, αφού έχει γίνει μια σημαντική αρχή.

Σε ό, τι αφορά τους άλλους στόχους της εκστρατείας, σημειώνεται εξίσου σημαντική πρόοδος. Ξεκινά ένας γόνιμος διάλογος σε διεθνές επίπεδο, στον οποίο η πρωτοβουλία διατυπώνει συγκεκριμένες προτάσεις για τη δημιουργία ενός ανεξάρτητου διεθνούς δικαίου το οποίο θα περιέχει όλες τις ασφαλιστικές δικλίδες για έναν αμερόληπτο και διαφανή χειρισμό των εξωτερικών χρεών των ΛΑΧ. Επίσης, καταθέτει μία σειρά προτάσεων πέρα από τη διαγραφή των χρεών που αφορούν στην αναπτυξιακή πρόοδο των ΛΑΧ και την οριστική τους έξοδο από το φαύλο κύκλο της ανέχειας. Τέλος, συνδέει το οικονομικό πρόβλημα των υπερχρεωμένων χωρών με το οικολογικό ζήτημα, καθώς πολλές φυσικές καταστροφές που οφείλονται στην επιβάρυνση του περιβάλλοντος από αναπτυγμένες χώρες, προκαλούν θανάτους και καταστροφές υποδομών κυρίως στις αναπτυσσόμενες χώρες, γυρίζοντάς τις χρόνια πίσω. Εδώ, θίγεται και το ζήτημα της υπερεκμετάλλευσης των φυσικών πόρων από τις χώρες του Νότου προκειμένου αυξήσουν τα έσοδά τους, που έχουν βέβαια σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον³⁸.

Ανθρωπιστική και έκτακτη βοήθεια: Πρόκειται για έναν τομέα στον οποίο δραστηριοποιούνται οι περισσότερες ΜΚΟ γι αυτό άλλωστε παρατηρείται σημαντική αριθμητική αύξησή τους σε περιόδους κρίσης.

³⁸ Άγγελος Κότιος στο Η διπλωματία της κοινωνίας των πολιτών, 2002, Αθήνα, Παπαζήσης και <http://www.jubileedebtcampaign.org.uk/?lid=282>

Δυστυχώς ούτε οι φυσικές καταστροφές αλλά ούτε και οι πολεμικές συρράξεις είναι φαινόμενα που εκλείπουν στις μέρες μας. Σεισμοί, τσουνάμι, τυφώνες, πλημμύρες, βομβιστικές επιθέσεις, πολεμικές συγκρούσεις, εμφύλιες διαμάχες, πολιτικές οικονομικές κρίσεις, γεγονότα που συμβαίνουν με μεγάλη συχνότητα και αφήνουν πίσω τους ανθρώπους σε «κατάσταση εκτάκτου ανάγκης». Ένας τρομακτικός αριθμός τραυματιών, ασθενών, προσφύγων που σε ζουν σε καταυλισμούς, μεταναστών εναποθέτουν τις ελπίδες τους στη δράση των ΜΚΟ.

Είναι αλήθεια πως οι κυβερνήσεις έχουν αυξήσει σημαντικά τα ποσά και τα μέσα που διαθέτουν σε τέτοιες περιπτώσεις. Και είναι κάθε φορά συγκινητική η ανταπόκριση του κόσμου που συγκεντρώνει άμεσα τρόφιμα, ρούχα και χρήματα. Το πώς όμως θα διανεμηθεί αυτή η βοήθεια, από ποιους και σε ποιους εγείρει κάποια κρίσιμα ζητήματα.

Σε καταστάσεις έκτακτης ανάγκης το πρώτο πράγμα που απαιτείται είναι ψύχραιμοι και οργανωμένοι χειρισμοί. Τα ποσά που διατίθενται είναι μεγάλα και πρέπει να διανεμηθούν γρήγορα και σωστά.

Ως παράδειγμα πρόσφατης αποστολής επείγουσας ανθρωπιστικής βοήθειας παραθέτουμε αποσπάσματα από ένα άρθρο που έγραψε μέλος της ελληνικής αποστολής των Γιατρών του Κόσμου στη Γεωργία. Όπως προκύπτει, ο ρόλος των ΜΚΟ που δραστηριοποιούνται σε τέτοιου είδους προγράμματα, δεν περιορίζεται στην παροχή άμεσης βοήθειας και ανακούφισης, αλλά επεκτείνεται στην καταγραφή των ελλείψεων και την οργάνωση σχεδίου για την άμεση αποκατάσταση των περιοχών που έχουν πληγεί.

Οι σφοδρές συγκρούσεις που ξέσπασαν μεταξύ των ρωσικών και γεωργιανών δυνάμεων, είχαν ως αποτέλεσμα τουλάχιστον 2.000 άμαχοι να χάσουν τη ζωή τους στην πρωτεύουσα της Νότιας Οσετίας, Τσхинβάλι και, χιλιάδες άνθρωποι να αναγκαστούν να εγκαταλείψουν τις εστίες τους και να εκτοπιστούν αναζητώντας ασφαλές καταφύγιο. Οι άνθρωποι είναι πάντα οι «παράπλευρες απώλειες» των πολέμων. Στη διάρκεια των συγκρούσεων

που ξέσπασαν στις 8 Αυγούστου, **158.000 άνθρωποι εκτοπίστηκαν** στο σύνολό τους -128.000 στη Γεωργία και 30.000 άνθρωποι στη Ρωσία. Κι ενώ η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ **καλούσε τις αντιμαχόμενες πλευρές να εξασφαλίσουν περάσματα για τους πρόσφυγες** που προσπαθούσαν να διαφύγουν από τη ζώνη του πυρός, οι Γιατροί του Κόσμου Ελλάδας κατάφεραν να φθάσουν στη Νότια Οσετία και να καταγράψουν από κοντά τις ανθρωπιστικές και ιατρικές ανάγκες του πληθυσμού, ώστε να προσφέρουν αποτελεσματική ανθρωπιστική βοήθεια. **Η τριμελής ιατρική ομάδα των Γιατρών του Κόσμου Ελλάδας** (αποτελούμενη από 1 παθολόγο, 1 γυναικολόγο και 1 ορθοπαιδικό) **έφθασε στο Τσхинβάλι της Ν. Οσετίας** μέσω Μόσχας, έχοντας να αντιμετωπίσει μια σειρά περιορισμών, δεδομένης της πολιτικά ρευστής κατάστασης. Προκειμένου να διασφαλίσουν την απρόσκοπτη μετακίνησή τους στην περιοχή και την ανεξάρτητη παροχή βοήθειας στα θύματα του πολέμου, οι ΓτΚ σε συνεργασία με το Υπουργείο Υγείας της Ν. Οσετίας, υπέγραψαν σχετικό σύμφωνο.

Η δράση των ΓτΚ

Οι ΓτΚ στη διάρκεια της διερευνητικής αποστολής εκτίμησαν την έκρυθμη γεωπολιτικά κατάσταση και κατέγραψαν τις συνέπειες των συγκρούσεων και των εκτοπισμών στην κατάσταση υγείας του πληθυσμού, αλλά και, τη δυνατότητα πρόσβασης των κατοίκων στην ανθρωπιστική βοήθεια και την ιατρική φροντίδα. **Οι εθελοντές διαπίστωσαν ότι υπάρχουν εκτεταμένες καταστροφές στις υποδομές της πόλης - σπίτια κατεστραμμένα και εγκαταλελειμμένα, ζημιές στις υγειονομικές δομές, στα νοσοκομεία και τα Κέντρα Υγείας.** Η ομάδα των ΓτΚ κατέγραψε ότι από τα 13 συνολικά σχολεία της πρωτεύουσας, στα οποία και είχαν καταφύγει οι κάτοικοι στη διάρκεια του πολέμου, σήμερα, μόλις δύο λειτουργούν. Τα υπόλοιπα, όπως και τα περισσότερα δημόσια κτίρια στο Τσхинβάλι, έχουν καταστραφεί ολοσχερώς. **Οι «παράπλευρες απώλειες» σε ανθρώπινες ζωές στη Ν. Οσετία, όπως μαρτυρούν οι ίδιοι οι κάτοικοι, φθάνουν τις 1.500.**

Ελλείψεις και ανάγκες

«Πλησιάζοντας στο Τσхинβάλι βλέπαμε βομβαρδισμένα σπίτια», αναφέρει ο Γιάννης Μουζάλας, γιατρός και μέλος της αποστολής. «Διαπιστώσαμε έλλειψη ύδρευσης και ηλεκτρικού ρεύματος», συμπληρώνει.

Οι ΓΤΚ επισκέφθηκαν το νοσοκομείο στο Τσхинβάλι το οποίο υπέστη σοβαρές ζημιές κατά την περίοδο των συγκρούσεων. **«Στο υπόγειο του νοσοκομείου δόθηκαν οι πρώτες βοήθειες σε 266 τραυματίες. Οι πιο σοβαρές περιπτώσεις μεταφέρθηκαν στο Βλαδικαφκάς και τη Μόσχα. Στο νοσοκομείο δεν υπάρχει νερό και ρεύμα με συνέπεια να μην υπάρχει δυνατότητα λειτουργίας. Από τα 10 φαρμακεία της πόλης, μόνο ένα λειτουργεί»**, επισημαίνει ο Γ. Μουζάλας. Σύμφωνα με τις διαπιστώσεις των ΓΤΚ, **υπάρχουν σοβαρές ελλείψεις καρδιολογικών, αναπνευστικών, παιδιατρικών και ηρεμιστικών φαρμάκων καθώς και ινσουλίνης.** «Όλα τα Κέντρα Υγείας και η Παιδιατρική κλινική είναι εκτός λειτουργίας. Μεγάλο ποσοστό των κατοίκων είναι σε άσχημη ψυχολογική κατάσταση και χρειάζονται άμεση ψυχολογική υποστήριξη», λέει ο γιατρός Χρ. Αγγελίδης. Οι ΓΤΚ Ελλάδας με βάση τα αποτελέσματα της διερευνητικής αποστολής, προετοιμάζουν και εξετάζουν τα πιθανά προγράμματα τα οποία θα αναπτύξουν στην περιοχή ώστε να ανταποκρίνονται στις πραγματικές ανάγκες του πληθυσμού³⁹.

Εφαρμογή ολοκληρωμένων αναπτυξιακών προγραμμάτων: Οι ΜΚΟ που δραστηριοποιούνται στο τομέα αυτό ασχολούνται με το σχεδιασμό και την εφαρμογή αναπτυξιακών-εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Η διαδικασία αυτή απαιτεί σε πρώτη φάση τη συνεργασία των ΜΚΟ με τους τοπικούς φορείς. Η δράση δεν πρέπει σε καμία περίπτωση να θεωρηθεί ως μια ενέργεια που θα εισβάλλει στη τοπική κοινωνία και θα της επιβάλλει εκ των άνω μια σειρά προγραμμάτων τα οποία είναι πολύ πιθανό να μη την

39

http://www.mdmgreece.gr/index.php?option=com_content&task=view&id=1021&Itemid=64

αφορούν. Αντίθετα, πρέπει να υπάρχει συνεργασία από την αρχή με τις τοπικές αρχές, οι οποίες θα βοηθήσουν τις ΜΚΟ να αφουγκραστούν τα προβλήματα, τις ιδιαιτερότητες και τις πραγματικές ανάγκες της τοπικής κοινότητας και θα συνεργαστούν στην εφαρμογή των προγραμμάτων. Έτσι εξασφαλίζεται και η ενεργός συμμετοχή του τοπικού πληθυσμού που θα συμμετάσχει ενεργά στην υλοποίηση των προγραμμάτων και δε θα παραμείνει παθητικός δέκτης.

Τα προγράμματα αυτά στοχεύουν στη βιώσιμη ανάπτυξη και προϋποθέτουν τη σωστή εκτίμηση των τοπικών κοινωνιών ώστε να είναι συμβατά με τις ανάγκες και τις συνθήκες που επικρατούν σε αυτή. Βασική παράμετρος είναι η κατάθεση προγραμμάτων που είναι υλοποιήσιμα, κοινωνικά και οικονομικά βιώσιμα και μπορούν να πραγματοποιηθούν μέσα σε ένα συγκεκριμένο χρονικό πλαίσιο. Τα προγράμματα αφορούν συνήθως στην εκπαίδευση και τεχνική κατάρτιση του πληθυσμού ώστε να αποκτηθούν οι βάσεις για την άσκηση μιας εργασίας που θα αποφέρει ένα εισόδημα ικανό για να επιβιώνει κανείς. Μπορούν ακόμα να σκοπεύουν στην ενδυνάμωση, την ενίσχυση και την ανανέωση τοπικών θεσμών. Να αναλαμβάνουν για παράδειγμα το χτίσιμο σχολείων ή άλλων κτηρίων ή έργα συντήρησης στα ήδη υπάρχοντα που είτε έχουν παραμεληθεί είτε έχουν υποστεί βλάβες από πολεμικές επιθέσεις ή φυσικά αίτια. Μπορούν ακόμα να εγκαθιδρύουν την εγκαθίδρυση νέων θεσμών, όπως για παράδειγμα ενός σύγχρονου και πλήρως εξοπλισμένου κέντρου νεότητας που θα λειτουργεί ως πόλος έλξης για τους νέους ανθρώπους της τοπικής κοινότητας, μέσω του οποίου θα μπορούν να έχουν πρόσβαση στο διαδίκτυο, να συζητούν μεταξύ τους και με ειδικούς για τα προβλήματα που τους απασχολούν και να προτείνουν τρόπους για την ανάπτυξη του τόπου τους.

Αυτός ο τομέας δραστηριοτήτων των ΜΚΟ αποτελεί κατά τη γνώμη μας τον σπουδαιότερο χωρίς βέβαια να υποβαθμίζουμε σε καμία περίπτωση τους άλλους. Όχι μόνο επειδή ενθαρρύνει τη συμμετοχή των

τοπικών κοινοτήτων, αλλά επειδή δίνει στις λεγόμενες Λιγότερο Αναπτυγμένες χώρες (ΛΑΧ) αυτό που έχουν περισσότερο ανάγκη, δηλαδή μια ώθηση για να μπορέσουν να σταθούν στα πόδια τους. Να συμμετέχουν οι τοπικοί πληθυσμοί αυτών των χωρών σε μια διαδικασία οργάνωσης κι εφαρμογής ενός σχεδίου για να μπορέσουν με τη σειρά τους αποκτώντας την εμπειρική γνώση να αναλαμβάνουν την πρωτοβουλία για την εξ αρχής υλοποίηση ενός δικού τους σχεδίου. Μέσα από αυτές τις ενέργειες προωθούνται πρακτικές που θέτουν τις βάσεις για μια σωστή και συγκροτημένη κοινωνική οργάνωση. Μια τοπική κοινότητα που έχει μάθει να λειτουργεί ανεξάρτητα, είναι οργανωμένη κι αποτελείται από ενημερωμένα μέλη, είναι ώριμη κι έτοιμη να έτοιμη να προλάβει κινδύνους αλλά ακόμα κι όταν εκείνοι έρθουν να τους αντιμετωπίσει αποτελεσματικά.

Πρόκειται στην ουσία για διαδικασία μέσω της οποίας οι άνθρωποι μαθαίνουν πώς να διαχειρίζονται οι ίδιοι τη ζωή τους. Έτσι, σταδιακά θα αποκτήσουν τη δυνατότητα να τα καταφέρνουν μόνοι τους και να μην έχουν την ανάγκη περαιτέρω βοήθειας.

Το παράδειγμα εφαρμογής ολοκληρωμένου αναπτυξιακού προγράμματος που ακολουθεί έχει πραγματοποιηθεί από τη ΜΚΟ Ευρωπαϊκή προοπτική. Πρόκειται για ένα πρόγραμμα επιστροφής εκτοπισμένων Σέρβων στο χωριό Srpski Babus / Babushi Serb του Δήμου Urosevac/Ferizaj του Κοσσυφοπεδίου που διήρκεσε δέκα μήνες (Φεβρουάριος-Νοέμβριος 2007). Ο στόχος ήταν η βιώσιμη επιστροφή 83 εκτοπισθέντων οικογενειών στο τόπο καταγωγής τους τον οποίο είχαν εγκαταλείψει εξαιτίας του πολέμου. Η δράση περιελάμβανε την κατασκευή έργων υποδομής για την κοινωνία υποδοχής των γειτονικών χωριών. Συγκεκριμένα, ανακατασκευάστηκε η κεντρική οδική αρτηρία που ενώνει το Σέρβικο χωριό Srpski Babush με το γειτονικό χωριό Crnila το οποίο κατοικείται από Αλβανούς Κοσσοβάρους (οδική αρτηρία μήκους 2,2 χιλιομέτρων). Επίσης, το έργο περιελάμβανε την ανακατασκευή αποχετευτικού δικτύου στο χωριό Crnila. Επιπλέον, υλοποιήθηκε

κοινωνικοοικονομική έρευνα και ανάλυση στοιχείων για τη διαδικασία επιστροφής των Σέρβων Κοσσοβάρων στο Κοσσυφοπέδιο. Το όλο έργο αποτελούσε μέρος του προγράμματος που αφορούσε στην ανακατασκευή 75 κατοικιών για τους Σέρβους Κοσσοβάρους. Υλοποιήθηκαν προγράμματα δημιουργίας εισοδήματος για τις 75 προαναφερθείσες οικογένειες και για άλλες 6 οικογένειες του γειτονικού χωριού Surqine/Surcina, ενώ πραγματοποιήθηκαν και δράσεις ενδυνάμωσης της κοινωνίας των πολιτών. Ακόμα, ανακατασκευάστηκαν ένα σχολείο, ένα κέντρο υγείας κι ο κεντρικός δρόμος του χωριού διευκολύνοντας την πρόσβαση στις κοινωνικές υπηρεσίες και την ανάπτυξη των υποδομών του χωριού. Τέλος, το πρόγραμμα πέτυχε σε μεγάλο βαθμό την ομαλή ένταξη στη τοπική κοινωνία, τη συμφιλίωση των δύο γειτονικών κοινοτήτων και την ενδυνάμωση των τοπικών αρχών και ΜΚΟ. Το συνολικό κόστος ανήλθε στο ποσό των 734.000 Ευρώ, από τα οποία τα 550,000 κατέβαλε η ΥΔΑΣ⁴⁰ και τα υπόλοιπα 184,000 κατέβαλε ΕΠ σε είδος. Βασικός συνεργάτης και αρωγός στην όλη προσπάθεια ήταν ο Δήμος Ferizaj/Urosevac⁴¹.

⁴⁰ Υπηρεσία Διεθνούς Αναπτυξιακής Συνεργασίας(βλ. παρακάτω κεφάλαιο 5)

⁴¹ <http://www.europers.gr/>

Κεφάλαιο 3: Κριτική στις ΜΚΟ

*Cahier de doléances*⁴²

3.1 Μη κυβερνητικές αλλά όχι και μη πολιτικές

Υπάρχει ένας μεγάλος αριθμός πολιτικών αναλυτών που εξετάζουν τις ΜΚΟ από ένα πρίσμα κάπως διαφορετικό από αυτό που είδαμε μέχρι τώρα. Βλέπουν πίσω από τα αλτρουιστικά κίνητρα των ΜΚΟ, τις συγκινήσεις και τις υπερβολές γύρω από αυτές και προχωρούν ένα βήμα πιο πέρα ασκώντας σκληρή κριτική.

Όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενη ενότητα, βασική προϋπόθεση που επέτρεψε την εμφάνιση των ΜΚΟ είναι η παρακμή του κοινωνικού κράτους. Η παρακμή αυτή οφείλεται όπως είδαμε σε αλλαγές που συνέβησαν σε παγκόσμιο επίπεδο και αγγίζουν όλες τις πτυχές του κοινωνικο-πολιτικού πεδίου. Η παγκοσμιοποίηση και οι διεθνείς εξελίξεις, οι αλλαγές στο χώρο εργασίας, οι αλλαγές στο θεσμό της οικογένειας είναι μερικές από αυτές. Κατά μία άποψη η παρακμή του κράτους πρόνοιας δεν οφείλεται σε τυχαίες ιστορικές και κοινωνικές συγκυρίες, αλλά σε εσκεμμένη και προσχεδιασμένη προσπάθεια από την πλευρά των νεοφιλελεύθερων κυβερνήσεων και της Παγκόσμιας τράπεζας. Επεδίωξαν την εξασθένηση του κοινωνικού κράτους εισάγοντας μέτρα αντι-κοινωνικής πολιτικής (βαριά φορολογία, κατάργηση εργατικής νομοθεσίας, φτηνές εισαγωγές που αποδυναμώνουν τις εγχώριες βιομηχανίες, κατάρρευση συστημάτων δημόσιας υγείας) και από την άλλη ενίσχυαν τις ΜΚΟ για να εφαρμόζουν κοινωνικά προγράμματα. Δημιούργησαν έτσι ένα κοινωνιολογικό παράδοξο, ή αυτό που ονομάζει ο Τζέιμς Πέτρας *επιχείρηση πένσα*⁴³. Πρόκειται για μια στρατηγική από κάτω προς τα πάνω που μοιάζει με

⁴² Τετράδιο παραπόνων, Τίτλος ενότητας από το βιβλίο του Ουμπέρτο Έκο Κήνσορες και θεράποντες, 1994, Αθήνα, Γνώση, σελ.64.

⁴³ Τζέιμς Πέτρας στο Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις και κυρίαρχη πολιτική, Γιάννης Παπαμιχαήλ, Αθήνα, 2005, The monthly review imprint, σελ.18-30

κοινωνικό μαξιλάρι, με την έννοια ότι λειτουργεί ως μέσω αποφυγής και εκτόνωσης ενδεχόμενων συγκρούσεων των κοινωνικών τάξεων. Οι πολίτες που συμμετέχουν στις ΜΚΟ ενδυναμώνοντας αυτό που λέγεται κοινωνία των πολιτών, αναλαμβάνοντας δράση και πρωτοβουλίες υπέρ των αδυνάτων, έχοντας την πεποίθηση ότι αυτό που προσδίδει ιδιαίτερο χαρακτήρα και αξία στο όλο εγχείρημα είναι ο μη κρατικός του χαρακτήρας, είναι στην ουσία θύματα απάτης. Το κράτος βρίσκεται πίσω από όλα αυτά χρηματοδοτώντας και έχοντας τον απόλυτο έλεγχο. Έχουμε να κάνουμε με μια πλήρως χειραγωγούμενη τάση που εξυπηρετεί τα καθεστώτα αποπροσανατολίζοντας τους πολίτες από την ουσία των πραγμάτων. Εν ολίγοις, η φιλική στάση των κυβερνήσεων και των διεθνών οργανισμών απέναντι στις ΜΚΟ δεν αρκεί για να αντισταθμίσει τα μέτρα αντι-κοινωνικής πολιτικής που έχουν ληφθεί ούτε να δώσει την εντύπωση ότι παρ'όλα αυτά τα πολιτικά καθεστώτα διατηρούν «κοινωνικό προφίλ».

Δικαιολογημένα εδώ μπορεί να διατυπωθεί η άποψη, πως δεν έχει σημασία τελικά το πως εμφανίστηκαν οι ΜΚΟ. Αυτό που έχει σημασία και στο οποίο αξίζει να σταθούμε είναι το κοινωνικό έργο που επιτελούν. Ακόμα και αυτό όμως, τόσο ως προς τα αποτελέσματά του όσο και ως προς τις προθέσεις αυτών που το παράγουν δέχεται δριμύτατη κριτική.

Κατ' αρχάς οι ΜΚΟ καλλιεργούν μια λογική *ιδιωτικής επιχείρησης*⁴⁴ καθώς ενθαρρύνουν τα τοπικά ιδιωτικά χρηματοδοτούμενα προγράμματα έναντι των δημοσίων που έχουν σίγουρα μεγαλύτερη εμβέλεια. Η ιδιωτική πρωτοβουλία και η δραστηριοποίηση των πολιτών παρουσιάζεται ως μόνη ουσιαστική λύση για την αντιμετώπιση κοινωνικών προβλημάτων. Οι πολίτες όμως εξακολουθούν να πληρώνουν φόρους στο κράτος για την άσκηση κοινωνικής πολιτικής. Επομένως πληρώνουν για αγαθά και υπηρεσίες που δεν τους προσφέρονται. Εκτός της χρηματικής απώλειας χωρίς αντάλλαγμα, επιβαρύνονται επιπλέον με εθελοντική εργασία διεκπεραιώνοντας καθήκοντα και υποχρεώσεις άλλων. Έτσι σταδιακά, οι υποχρεώσεις που έχει αναλάβει το κράτος απέναντι στους πολίτες, όπως η

⁴⁴ id

παροχή δωρεάν δημόσιας υγείας και εκπαίδευσης, δεν τηρούνται από αυτό εξαιτίας της εθελοντικής εργασίας. Οι ΜΚΟ λειτουργούν ως άλλοθι για τη διακοπή επιχορηγήσεων και την προσφορά του δημόσιου αγαθού από το κράτος προς τους πολίτες. Επιπλέον, τα στελέχη των ΜΚΟ ενεργούν πολλές φορές χωρίς να σκέφτονται πως υποκαθιστούν σε πολλές περιπτώσεις υπαλλήλους και φορείς διορισμένους από το κράτος για την παροχή κοινωνικών υπηρεσιών.

Οι ΜΚΟ πραγματοποιούν δράσεις και όχι διαμαρτυρίες. Στέκονται στην επιφάνεια των πραγμάτων προσπαθώντας να αντιμετωπίσουν τα συμπτώματα και όχι τις αιτίες των προβλημάτων. Μοιάζουν να έχουν συμβιβαστεί με το γεγονός πως οι κοινωνικές παροχές του κράτους τείνουν να εξαλειφθούν. Οργανώνουν τις δράσεις τους και καλύπτουν αυτό το κενό αδιαμαρτύρητα. Συναινούν άθελά τους σε μια κοινωνική αδικία που διαπράττει το κράτος απέναντι στους πολίτες. Δε συμμετέχουν σε κοινωνικά κινήματα και όντας οι ίδιοι απο-πολιτικοποιημένοι απολιτικοποιούν και σημαντικό μέρος των πολιτών αφού τους παρασύρουν σε μια λογική αυτο-εξυπηρέτησης. Οι πολίτες έχουν στρέψει την προσοχή τους στην ανεύρεση τρόπων να καλύψουν οι ίδιοι τις ανάγκες τους κι έχουν πάψει να διεκδικούν τα συνταγματικά κατοχυρωμένα δικαιώματά τους. Διαιωνίζεται έτσι μία κατάσταση που στην ουσία δεν επιφέρει κάποιο σημαντικό αποτέλεσμα. Η μόνη εξέλιξη είναι ο συνεχώς αυξανόμενος αριθμός των ΜΚΟ που με τις διασκορπισμένες δράσεις τους σε ένα μικρο-επίπεδο ανακουφίζουν προσωρινά τον πόνο των ανθρώπων χωρίς όμως να τους απαλλάσσουν από αυτόν⁴⁵.

Η κριτική που ασκείται στις ΜΚΟ κορυφώνεται όταν τίθεται το ζήτημα της χρηματοδότησής τους. Όπως είναι γνωστό, τα έσοδα των ΜΚΟ προκύπτουν είτε από κρατικές επιχορηγήσεις, είτε από επιχορηγήσεις που προέρχονται από διεθνείς φορείς ή από συνεισφορές και χορηγίες ιδιωτικών φορέων. Θα μπορούσε κανείς να ισχυριστεί ότι δεν έχει κανένα νόημα να ασχολούμαστε με τις πηγές των εσόδων των ΜΚΟ, όταν αυτό

⁴⁵id

που τελικά μας ενδιαφέρει είναι το πώς αυτά τα χρήματα αξιοποιούνται. Δεν μπορούμε όμως να παρακάμψουμε αυτό το θέμα στηριζόμενοι σε αυτόν τον αφελή-αν μη τί άλλο- ισχυρισμό, καθώς οι χρηματοδότες των ΜΚΟ επηρεάζουν σε σημαντικό και πολλές φορές καθοριστικό βαθμό τη δράση τους.

Από τη δεκατία του 90 και μετά παρατηρείται μια μεγάλη αριθμητική αύξηση των ΜΚΟ που συνοδεύεται από αύξηση των κρατικών επιχορηγήσεων προς αυτές. Η χρηματοδότηση χορηγείται είτε μέσω των αναπτυσσόμενων ΜΚΟ του Βορρά είτε απευθείας στις αναπτυσσόμενες ΜΚΟ του Νότου. Παράλληλα σημειώνεται αντίστοιχη αύξηση των χορηγιών ιδιωτικών φορέων προς τις ΜΚΟ, τάση που σε συνδιασμό με την προηγούμενη εγείρει εύλογα ορισμένους προβληματισμούς. Κατ' αρχάς δεν είναι πάντα σίγουρο πως μια ΜΚΟ είναι στελεχωμένη με τους κατάλληλα εξειδικευμένους επιστημονικούς συνεργάτες που θα αναλάβουν τη διαχείριση των μεγάλων χρηματικών ποσών που συγκεντρώνονται ξαφνικά στα ταμεία της. Αλλά ακόμα κι έτσι να είναι, δεν μπορεί κανείς εκ των προτέρων να εγγυηθεί πως τα χρήματα αυτά θα διαχειριστούν σωστά και θα φτάσουν σε ανθρώπους που πραγματικά τα έχουν ανάγκη. Δεν είναι λίγες οι φορές που αποκαλύπτονται σκάνδαλα και περιπτώσεις που οι πολίτες λαμβάνουν ένα μικρό ποσοστό των χρημάτων που είχαν χορηγηθεί αρχικά.

Το βασικό ερώτημα όμως είναι αν οι πηγές εσόδων των ΜΚΟ επηρεάζουν τις ηθικές αξίες, τη νοοτροπία, το σκοπό και τη δράση τους. Κατά πόσο οι δημόσιοι ή ιδιωτικοί χορηγοί επιβάλλουν κατευθύνσεις, φραγμούς και όρια στις ΜΚΟ. Κατά πόσο τα κίνητρα των δύο πλευρών συμπίπτουν. Σε ποιο βαθμό για παράδειγμα οι ΜΚΟ λαμβάνουν υπόψιν τις προτεραιότητες και τους στόχους των κυβερνήσεων που τις χρηματοδοτούν. Ή αν τολμούν να ζητήσουν επιχορήγηση για την εφαρμογή ενός προγράμματος σε μια συγκεκριμένη περιοχή χωρίς να έχουν διερευνήσει αν η περιοχή αυτή ενδιαφέρει «πολιτικά» την εκάστοτε κυβέρνηση-χρηματοδότη. Αν δηλαδή η κυβέρνηση αυτή επιθυμεί να

ασκήσει μέσω της ΜΚΟ εναλλακτική διπλωματική πολιτική και θέλει να τη χρησιμοποιήσει προκειμένου να αποκτήσει πρόσβαση σε μια άλλη χώρα. Ή αν θέλει να αποπροσανατολίσει τους πολίτες από τους οποίους έχει αφαιρέσει σημαντικές κοινωνικές παροχές όπως είδαμε πιο πάνω, επομένως τη συμφέρει να ενισχύσει μια ΜΚΟ που την υποκαθιστά⁴⁶.

Η έννοια του συμφέροντος είναι καθοριστικής σημασίας όταν πρόκειται και για ιδιωτικούς χορηγούς. Εδώ τα αντισταθμίσματα πρέπει να είναι σαφή και ξεκάθαρα και να εξυπηρετούν το βασικό σκοπό κάθε επιχείρησης που είναι η μεγιστοποίηση του κέρδους της. Είναι αυτονόητο πως θα ενεργήσει με γνώμονα το συμφέρον της που μπορεί να είναι η διαφήμιση και η προβολή της, η ενίσχυση του κοινωνικού της προφίλ, οι φορολογικές απαλλαγές, οι μακροπρόθεσμοι επενδυτικοί της στόχοι. Οι πιθανότητες για φιλανθρωπία χωρίς αντάλλαγμα περιορίζονται στο ελάχιστο.

Επομένως οι ΜΚΟ οφείλουν εκ των πραγμάτων αν θέλουν να επιζήσουν να υιοθετήσουν τα κριτήρια των χορηγών τους κατά τη διαδικασία της στοχοθέτησης των δράσεών τους. Γι αυτό για παράδειγμα παρατηρείται η τάση τα τελευταία χρόνια να αυξάνονται οι δράσεις που αφορούν έκτακτες καταστάσεις έναντι των μακροπρόθεσμων αναπτυξιακών προγραμμάτων που συμφέρουν περισσότερο τους πολίτες αλλά πολύ λιγότερο τους χρηματοδότες⁴⁷.

Επιπλέον, η κατάσταση όπως έχει με τις χρηματοδοτήσεις καλλιεργεί έναν έντονο ανταγωνισμό ανάμεσα στις ΜΚΟ, αποδυναμώνοντάς τις. Αντιμετωπίζουν η μία την άλλη σαν αντίπαλο και όχι σαν συνεργάτη, γεγονός που δε συνάδει σε καμία περίπτωση με το προφίλ τους και το πνεύμα που τις διέπει. Όλες οι συνθήκες τείνουν να κάνουν τις ΜΚΟ να μοιάζουν με επιχειρήσεις που η ενέργειά τους εξαντλείται στο να αναζητούν εξειδικευμένο προσωπικό που θα ασχολείται αποκλειστικά με το κυνήγι

⁴⁶ Τίνα Γουάλας στο Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις και κυρίαρχη πολιτική, Γιάννης Παπαμιχαήλ, Αθήνα, 2005, The monthly review imprint, σελ.31-53

⁴⁷ Μαριλένα Σημίτη στο Η διπλωματία της κοινωνίας των πολιτών, 2002, Αθήνα, Παπαζήση σελ. 78-80

χορηγών και την διεξαγωγή ερευνών και άλλων στοιχείων που θα πείθουν για την αξιοπιστία τους. Σίγουρα η χρηματοδότηση των ΜΚΟ αυξάνεται σημαντικά, στερώντας τους όμως την ελευθερία τους και αλλοιώνοντας τον ανθρωπιστικό τους χαρακτήρα.

Αναφέρθηκε παραπάνω πως τα τελευταία χρόνια παρατηρείται η τάση της χρηματοδότησης απευθείας στις ΜΚΟ των αναπτυσσόμενων χωρών χωρίς τη διαμεσολάβηση κυβερνήσεων και ΜΚΟ του Βορρά. Παρ' όλα αυτά η πολιτική συμμετοχή και η παρουσία τους εξακολουθεί να είναι περιορισμένη. Αυτό οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στον κυρίαρχο ρόλο των ΜΚΟ της Δύσης. Μέχρι πριν λίγα χρόνια οι ΜΚΟ του Βορρά λειτουργούσαν ως μεσάζοντες ανάμεσα στις διεθνείς πηγές εσόδων και τις ΜΚΟ του Νότου. Οι πρώτες αποφάσιζαν τί είδους προγράμματα θεωρούσαν πως έπρεπε να γίνουν, που και με ποιο τρόπο και οι δεύτερες απλώς τα εφάρμοζαν. Οι ΜΚΟ της Δύσης όμως όσο καλές προθέσεις και να είχαν, όσο και να προσπαθούσαν, δεν μπορούσαν να αφουγκραστούν τις πραγματικές ανάγκες των τοπικών κοινωνιών. Είναι λογικό, η διαφορά στη νοοτροπία και την κλίμακα προτεραιοτήτων μεταξύ των δύο πλευρών λειτουργούσε πολλές φορές ανασταλτικά στην εφαρμογή προγραμμάτων που ήταν πρωταρχικής σημασίας για τις αναπτυσσόμενες χώρες.

Ακόμα και τώρα όμως που οι ΜΚΟ των ΛΑΧ χρηματοδοτούνται απευθείας και αποφασίζουν οι ίδιες βάσει των αναγκών τους πώς θα διαχειριστούν την οικονομική βοήθεια, αντιμετωπίζουν άλλου είδους εμπόδια που δεν είναι πάντα εύκολο να ξεπεραστούν. Κατ' αρχάς η διαδικασία αναζήτησης ιδιωτικών ή μη χορηγών προβληματίζει ήδη σε μεγάλο βαθμό τις ΜΚΟ του Βορρά, πόσο μάλλον αυτές του Νότου. Όπως είδαμε, χρειάζεται εξειδικευμένο προσωπικό που θα έχει την κατάλληλη εκπαίδευση και τις κατάλληλες ικανότητες ώστε να ασχολείται αποκλειστικά με αυτό το τομέα, προϋπόθεση εξαιρετικά δύσκολη για τα μέλη των τοπικών ΜΚΟ. Απαιτείται σωστή γνώση και χρήση των εργαλείων που χρησιμοποιούνται στις αναπτυγμένες χώρες για το σχεδιασμό και την εφαρμογή αναπτυξιακών προγραμμάτων. Η χρήση της αγγλικής γλώσσας

και της διεθνούς ορολογίας, ο στρατηγικός σχεδιασμός, τα εργαλεία του marketing, η καλά υπολογισμένη εκτίμηση στόχων μέσα σε ένα εκ των προτέρων καθορισμένο χρονικά πλαίσιο είναι όλα προϋποθέσεις που οφείλει να πληρεί μια ΜΚΟ αν θέλει να εξασφαλίζει χρηματοδότηση, να είναι δηλαδή ανταγωνιστική και βιώσιμη⁴⁸.

Έτσι, η χρήση του πίνακα των λογικών πλαισίων γνωστών ως logframes (Logical framework) , πρέπει να συνοδεύει κάθε χορηγική πρόταση. Πρόκειται στην ουσία για έναν πίνακα (μήτρα), στον οποίο περιλαμβάνονται οι παραδοχές (assumptions) και η λογική πίσω από ένα έργο και παρουσιάζονται αντικειμενικά επαληθεύσιμοι δείκτες (objectively verifiable indicators). Αποτελεί διοικητικό εργαλείο που διευκολύνει το σχεδιασμό, την εκτέλεση και την αξιολόγηση μιας δραστηριότητας.⁴⁹ Τα ερωτήματα στα οποία πρέπει να απαντά κανείς προκειμένου να προχωρήσει στην πραγματοποίηση ενός τέτοιου πίνακα, είναι ποιους στόχους πρόκειται να καταφέρει ένα πρόγραμμα, τί ενέργειες πρέπει να γίνουν προκειμένου να εξασφαλιστεί η χρηματοδότηση και η πραγματοποίηση του στόχου, τί ύψους οικονομικός προϋπολογισμός απαιτείται, ποια είναι τα προβλήματα που θα μπορούσαν να σταθούν εμπόδιο στην επίτευξη του στόχου αλλά και πώς θα εκτιμηθεί η επιτυχία του όλου εγχειρήματος⁵⁰.

Το ίδιο απαραίτητη είναι και η εφαρμογή της ανάλυσης SWOT που χρησιμεύει στον προσδιορισμό του εσωτερικού και εξωτερικού περιβάλλοντος ενός αναπτυξιακού προγράμματος, καθώς μέσω αυτής πραγματοποιείται η μελέτη των πλεονεκτημάτων (Strengths), των μειονεκτημάτων (Weaknesses), των ευκαιριών (Opportunities) και των απειλών (Threats) ενός σχεδίου. Και βέβαια χρησιμοποιείται πληθώρα άλλων τέτοιων εργαλείων (marketing mix, promise, sprouts κ.α) η

⁴⁸ Τίνα Γουάλας στο Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις και κυρίαρχη πολιτική, Γιάννης Παπαμιχαήλ, Αθήνα, 2005, The monthly review imprint, σελ.31-53

⁴⁹

http://www.aidfunding.mfa.gr/index.php?option=com_content&task=view&id=150&Itemid=106

⁵⁰ <http://www.gdrc.org/ngo/logical-fa.pdf>

απαρρίθμηση και ανάλυση των οποίων δεν αποτελεί το αντικείμενο του προβληματισμού μας. Αυτό που μας ενδιαφέρει είναι να αναδείξουμε πώς και σε ποιο βαθμό επηρεάζουν μια ΜΚΟ του Νότου. Είναι σχεδόν βέβαιο πως όλες αυτές οι διαδικασίες λειτουργούν αποθαρρυντικά για μια ομάδα ανθρώπων που μόλις προσπαθεί να σταθεί στα πόδια της πρέπει να έρθει αντιμέτωπη με όλο αυτό το σύστημα και να πρέπει να μάθει να το χρησιμοποιεί. Δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις που στις ΜΚΟ των αναπτυσσόμενων χωρών δημιουργούνται προγράμματα ακριβώς γι αυτό το σκοπό, δηλαδή για να εκπαιδεύσουν τα μέλη της τοπικής κοινότητας προκειμένου να διεκδικούν οι ίδιοι χορηγίες. Τις περισσότερες φορές προσλαμβάνουν στελέχη που διαθέτουν τις γνώσεις και διεκπεραιώνουν τις περίπλοκες και χρονοβόρες αυτές διαδικασίες για λογαριασμό της οργάνωσης. Πολλές φορές μάλιστα οι εξωτερικοί αυτοί συνεργάτες καταφέρνουν να εξασφαλίσουν ένα πολυπόθητο αναπτυξιακό πρόγραμμα που δεν ανταποκρίνεται τελικά στις προτεραιότητες που έχει θέσει η τοπική κοινότητα. Τέλος, υπάρχει και μια μικρή μειοψηφία οργανώσεων που αρνείται να υιοθετήσει αυτές τις μεθόδους θεωρώντας τις απλό χάσιμο χρόνου. Οι ομάδες αυτές χρησιμοποιούν ερασιτεχνικούς και ανεπίσημους πολλές φορές τρόπους και η δράση τους είναι περιορισμένης κλίμακας, διατηρούν όμως εκείνες τον έλεγχο της διαδικασίας από την αρχή μέχρι το τέλος⁵¹.

⁵¹ Τίνα Γουάλας στο Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις και κυρίαρχη πολιτική, Γιάννης Παπαμιχαήλ, Αθήνα, 2005, The monthly review imprint, σελ.31-53

3.2 Το ανέφικτο της πολιτικής ουδετερότητας

Οι ΜΚΟ μπορεί να είναι μη κυβερνητικές αλλά όχι και μη πολιτικές. Η δράση τους εκ των πραγμάτων δεν μπορεί να απομονωθεί από την πολιτική. Θα μπορούσε κανείς να ισχυριστεί πως αυτό ισχύει μόνο για όσες από τις ΜΚΟ χρηματοδοτούνται από κυβερνήσεις, οπότε οι υπόλοιπες μπορούν να είναι πολιτικά ουδέτερες, αλλά νομίζουμε πως η επιχειρηματολογία που ακολουθεί καταρρίπτει αυτόν τον ισχυρισμό. Κατ' αρχάς όπως είδαμε, υποκαθιστούν σε πολλές περιπτώσεις την άσκηση κοινωνικής πολιτικής από το κράτος, άρα λειτουργούν σαν προέκτασή του. Επιπλέον, εφιαλτήριο των κινητοποιήσεών τους, είναι η προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της ισότητας, της δικαιοσύνης, της δημοκρατίας, της ίσης πρόσβασης σε αγαθά και υπηρεσίες για όλους, δηλαδή δικαιώματα, αξίες και αγαθά που διεκδικούνται κατεξοχήν στον πολιτικό στίβο. Ανεξάρτητα όμως από το πολιτικό τους υπόβαθρο, οι ΜΚΟ στην εφαρμογή των προγραμμάτων τους αναπόφευκτα παίρνουν πολιτικές αποφάσεις.

Για παράδειγμα, μια ΜΚΟ που διανέμει τρόφιμα και ρούχα σε κάποιον πληθυσμό που έχει άμεση ανάγκη, με την υλοποίηση της δράσης αυτής, έχει πάρει ήδη τρεις πολιτικές αποφάσεις: από πού θα προμηθευτεί τα αγαθά που θα διανείμει, πώς θα τα μεταφέρει και γιατί να προτιμήσει αυτόν τον πληθυσμό και όχι κάποιον άλλο που την ίδια στιγμή έχει τις ίδιες ανάγκες. Σε ένα δεύτερο επίπεδο, η εφαρμογή ενός προγράμματος από ΜΚΟ μπορεί να προκαλέσει μια σειρά αλυσιδωτών πολιτικών αντιδράσεων. Η παροχή βοήθειας σε μια τοπική κοινότητα και όχι σε μια γειτονική της μπορεί να προκαλέσει ανισότητες, εντάσεις και ανταγωνισμό ανάμεσα στις δύο, υπονομεύοντας παράλληλα τη μεταξύ τους αλληλεγγύη.

Τα πράγματα περιπλέκονται όταν έχουμε να κάνουμε με κοινωνίες σε πολύπλοκη επείγουσα κατάσταση, δηλαδή μια ανθρωπιστική κρίση σε μια χώρα, περιοχή ή κοινωνία, όπου υπάρχει πλήρης ή σημαντική

*κατάρρευση εξουσίας ως αποτέλεσμα εσωτερικής ή εξωτερικής σύγκρουσης που απαιτεί μια ιδιαίτερη απάντηση πέρα από την εντολή ή την ικανότητα οποιουδήποτε οργανισμού*⁵². Εδώ οι ΜΚΟ μπορεί και να χρησιμοποιούνται από τις κυβερνήσεις που τις χρηματοδοτούν, ως όργανα άσκησης εξωτερικής πολιτικής. Η πολύπλοκη επείγουσα κατάσταση μπορεί να σημαίνει για μια χώρα της Δύσης ή για μια πολυεθνική επειχείρηση, μια καλή ευκαιρία για να επέμβουν σε μια αναπτυσσόμενη χώρα, επεκτείνοντας σε αυτήν τις δραστηριότητές τους, γεγονός που τις συμφέρει από κάθε άποψη. Το ίδιο περίπλοκα γίνονται τα πράγματα όταν έχουμε να κάνουμε με μια χώρα που βρίσκεται σε κατάσταση εμφυλίου πολέμου. Πώς μπορεί να αποφασίσει κανείς ποιοι είναι οι καλοί και ποιοι οι κακοί...Με τι κριτήρια θα αποφασίσει ποιους θα βοηθήσει...Ποιος μπορεί να διασφαλίσει ότι τις υποδομές, τους δρόμους, τα τρόφιμα, τα φάρμακα, τη βοήθεια που παρέχουν οι ΜΚΟ θα τις καρπωθούν άμαχοι πληθυσμοί και όχι εμπόλεμοι... Ποιος αναλαμβάνει την ευθύνη για τις συγκρούσεις που τυχόν θα ακολουθήσουν με αφορμή την παροχή εξωτερικής βοήθειας... Η θέση των ΜΚΟ σε αυτές τις περιπτώσεις είναι εξαιρετικά δύσκολη. Τα μέλη τους πρέπει ή να συνεχίσουν την παροχή βοήθειας σε όλους χωρίς να σκέφτονται τις συνέπειες ή να πάρουν ξεκάθαρη θέση. Για έναν εθελοντή όμως που βρίσκεται σε μια ανθρωπιστική αποστολή το δίλλημα ουσιαστικά δεν υπάρχει. Βρίσκεται εκεί για να βοηθήσει ανθρώπους που τον έχουν ανάγκη ανεξαρτήτως πλευράς, παράταξης ή όποιων άλλων διακρίσεων. Δεν μπορεί να αρνηθεί σε κάποιον τη βοήθειά του κρίνοντας πως αυτή δεν του αξίζει.

Διαπιστώνουμε πως εύκολα οδηγείται κανείς σε αδιέξοδο. Ενώ το λογικό θα ήταν να ενεργούν οι ΜΚΟ με ουδετερότητα, *που σημαίνει χωρίς πολιτική ατζέντα και αμεροληψία, δηλαδή τη μη αποδοχή άλλης διάκρισης στην παροχή βοήθειας από το μέγεθος και το επείγον των αναγκών,*

⁵² Αστέρης Χουλιάρης στο Η διπλωματία της κοινωνίας των πολιτών, 2002, Αθήνα, Παπαζήσης σελ.99

βλέπουμε πως αυτό εκ των πραγμάτων δεν είναι εφικτό⁵³. Ο Thomas Weiss διακρίνει τέσσερις κατηγορίες ΜΚΟ. Τις παραδοσιακές που θεωρούν πως η δράση τους μπορεί να απομονωθεί από την πολιτική, τις «μινιμαλιστικές» που πολιτικοποιούνται στο βαθμό που δεν προκαλούν βλάβη, τις «μαξιμαλιστικές» που χρησιμοποιούν την πολιτική ατζέντα και οι «συμπαραστάτες» που τάσσονται ξεκάθαρα με το μέρος μίας πλευράς την οποία και υποστηρίζουν⁵⁴.

Και πάλι όμως, δεν είναι δυνατόν να γίνει σαφής διάκριση ούτε μπορεί κανείς να εγγυηθεί εκ των προτέρων για τη στάση που θα ακολουθήσει μια ΜΚΟ σε μια δεδομένη στιγμή. Και εδώ βρίσκεται ένα ακόμα σημείο των ΜΚΟ που δέχεται δριμύτατη κριτική και αφορά στην εσωτερική οργάνωσή τους. Δεν εξασφαλίζει κανείς πως ο αρχηγός της κάθε ΜΚΟ εκλέγεται από την πλειοψηφία των μελών, ούτε υπάρχουν καταστατικά και κανόνες που διασφαλίζουν τη νομιμότητα και τη διαφάνεια μιας οργάνωσης, με μια φράση δεν υπάρχουν οι τυπικές δημοκρατικές δομές⁵⁵.

Σε αυτό το σημείο θα κλείσουμε τον κατάλογο παραπόνων που αφορά στις ΜΚΟ. Επιχειρήσαμε μια μονόπλευρη η αλήθεια είναι επισκόπηση της αρνητικής κριτικής που δέχονται οι ΜΚΟ. Θα προσπαθήσουμε στην ενότητα που ακολουθεί να αποκαταστήσουμε την ισορροπία.

⁵³ id σελ.93

⁵⁴ id σελ.104

⁵⁵ Γιοακίμ Χιρς στο Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις και κυρίαρχη πολιτική, Γιάννης Παπαμιχαήλ, Αθήνα, 2005, The monthly review imprint, σελ.87

3.3 Επισκόπηση κεφαλαίων 2 και 3

Δεν είναι λίγες οι φορές που χρησιμοποιήσαμε ως συνώνυμο των ΜΚΟ τον όρο κοινωνία των πολιτών. Πράγματι, πολλές φορές οι δύο έννοιες ταυτίζονται, αφού η κοινωνία των πολιτών αποτελεί το πεδίο δράσης των ΜΚΟ, *έναν κοινωνικό χώρο πέραν του κράτους και της Αγοράς εντός του οποίου αναπτύσσονται εν είδει δικτύου οι συλλογικές δράσεις φορέων πολιτών (ΜΚΟ) και άτυπες οριζόντιες δράσεις και πρακτικές επικοινωνίας των πολιτών με σκοπό την ανάπτυξη ενός Δημόσιου χώρου για την επικράτηση του Δημόσιου συμφέροντος και την αυτοπραγμάτωση των ατόμων*⁵⁶. Όπως επισημαίνει ο Νίκος Μουζέλης πρόκειται για έννοια εκτιμητέα αφού η σημασία της αλλάζει ανάλογα με τη θεωρητική προσέγγιση και το κοινωνικο-ιστορικό πλαίσιο μέσα στο οποίο εξετάζεται. Ο ίδιος διακρίνει τρεις εκδοχές του όρου: τη μαρξιστική, σύμφωνα με την οποία στην καπιταλιστική τάξη πραγμάτων η άρχουσα-αστική τάξη είναι κυρίαρχη στο χώρο της κοινωνίας των πολιτών ενώ το κράτος είναι υποδεέστερο, την εκδοχή που αντιμετωπίζει την κοινωνία των πολιτών ως ενδιάμεσο στρώμα ανάμεσα στις πολιτικές ελίτ και το λαό αλλά και ως αντίβαρο του κρατικού αυταρχισμού και τέλος, μία τρίτη εκδοχή σύμφωνα με την οποία η κοινωνία των πολιτών είναι ένας χώρος μεταξύ κράτους και αγοράς⁵⁷.

Όπως διαπιστώθηκε παραπάνω, η συζήτηση γύρω από τις ΜΚΟ και την κοινωνία των πολιτών κρύβει πολλές παραμέτρους που δεν έχει εξ αρχής στο μυαλό του ένας εξωτερικός παρατηρητής ή ένας πολίτης που

⁵⁶ Βασιλόπουλος-Μουζέλης περιοδικό Κοινωνία των πολιτών, τ 1,2,12.

⁵⁷ Το ΒΗΜΑ, 06/04/2008 , Σελ.: Α58

Κωδικός άρθρου: Β15328Α581

ID: 293781

παρακινούμενος από αποκλειστικά αλτρουϊστικά κίνητρα επιθυμεί να συνεισφέρει στο κοινωνικό σύνολο. Η αλήθεια είναι πως δεν μπορούμε να παραβλέψουμε πως πράγματι οι ΜΚΟ υποκαθιστούν λειτουργίες και καθήκοντα του κράτους παρέχοντας την ίδια στιγμή στο ίδιο ένα ικανοποιητικό άλλοθι για τη διακοπή προσφοράς του δημόσιου αγαθού. Ούτε το γεγονός πως η κύρια πηγή χρηματοδότησής τους είναι οι κυβερνήσεις. Εύλογα λοιπόν πολλοί αντιμετωπίζουν τις ΜΚΟ ως προέκταση των κυβερνήσεων γιατί χρηματοδοτούνται από κυβερνήσεις και δουλεύουν γι αυτές, άρα στην ουσία δεν είναι μη κυβερνητικές. Επιπλέον, δικαιολογημένα τονίζονται οι επιπτώσεις που πηγάζουν από τη χρηματοδότηση των ΜΚΟ από ιδιωτικούς φορείς. Κανείς δεν μπορεί να αμφισβητήσει το γεγονός πως οι χορηγοί επηρεάζουν σε σημαντικό βαθμό τους στόχους, τον προσανατολισμό, την ιδεολογία και τη δράση των ΜΚΟ, περιορίζοντας πολλές φορές την ελευθερία τους και καλλιεργώντας μεταξύ τους αθέμιτο ανταγωνισμό για το ποιος τελικά θα εξασφαλίσει τα πολυπόθητα χορηγικά προγράμματα. Η προτεραιότητα που δίνουν στην εξεύρεση χρηματικών πόρων υπερισχύει πολλές φορές των βασικών τους καθηκόντων και το σχεδιασμό αναπτυξιακών προγραμμάτων. Ούτε μπορούμε να αγνοήσουμε τα αόρατα εμπόδια στα οποία σκοντάφτουν οι ΜΚΟ των αναπτυσσόμενων χωρών προκειμένου να δράσουν ανεξάρτητα από αυτές της Δύσης. Τα εργαλεία του marketing που πρέπει να χρησιμοποιήσουν, οι ορολογίες, η αποκλειστική χρήση της αγγλικής γλώσσας και άλλες δυτικότροπες μέθοδοι και τακτικές αποτελούν σίγουρα ανασταλτικό παράγοντα γι αυτές. Κατ' επέκταση η «επιβολή» αυτών των μεθόδων σε συνδυασμό με την κυριαρχία των ΜΚΟ της Δύσης στις αναπτυσσόμενες χώρες ενθαρρύνει τους επικριτές των ΜΚΟ να μιλούν για νέους τύπους πολιτιστικής και οικονομικής αποικιοκρατίας και ν' αντιμετωπίζουν τις ΜΚΟ σαν *δούρειους ίππους του παγκόσμιου νεοφιλελευθερισμού*⁵⁸.

⁵⁸ Τίνα Γουάλας στο Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις και κυρίαρχη πολιτική, Γιάννης Παπαμιχαήλ, Αθήνα, 2005, The monthly review imprint, σελ.31

Οι αρνητικές εντυπώσεις ενισχύονται και μέσα από τη σύγκριση των ΜΚΟ με τους προκάτοχούς τους, τα κοινωνικά κινήματα. Σε αντίθεση με τα τελευταία που λειτουργούσαν ανεξάρτητα, αμφισβητούσαν την υπάρχουσα τάξη πραγμάτων κι επεδίωκαν ριζικές αλλαγές, οι ΜΚΟ μοιάζουν να έχουν δεχτεί έναν συμβιβασμό με την κατάσταση ως έχει. Ξεκινούν με αυτό ως δεδομένο, δεν τις αφορά η αλλαγή της κοινωνικοπολιτικής βάσης, την έχουν δεχτεί όπως είναι και δεν αντιδρούν για να την αλλάξουν. Με την παθητική τους όμως στάση παρασύρουν το κοινωνικό σύνολο και τις τοπικές κοινωνίες στις οποίες δρουν, σε ανάλογη συμπεριφορά διαιωνίζοντας την υπάρχουσα τάξη πραγμάτων κι ενισχύοντας το χτίσιμο της συναίνεσης και της ηγεμονίας⁵⁹.

Βέβαια από την άλλη δεν πρέπει να επιτρέψουμε στα σκοτεινά σημεία των ΜΚΟ να επισκιάσουν και να ακυρώσουν το κατά τ' άλλα σημαντικό τους έργο. Κατ' αρχάς το γεγονός και μόνο ότι είναι τόσο δημοφιλείς, αυξάνονται συνεχώς και αποκτούν συνέχεια καινούργια μέλη, σημαίνει πως δημιουργείται μια δυναμική τάση που εκφράζει οπωσδήποτε μια κοινωνική ανάγκη. Την ανάγκη των πολιτών να αρθρώσουν πολιτικό λόγο, να δράσουν, να συνεισφέρουν, να έχουν ενεργό συμμετοχή στα κοινά, μακριά από διαπλεκόμενα συμφέροντα, πολιτικά τζάκια, διεφθαρμένους κύκλους και άκαμπτα γραφειοκρατικά συστήματα. Από αυτή την πλευρά θέτουν τις βάσεις για τη δημιουργία μιας νέας μορφής δημοκρατίας στην οποία επενδύουν οι απογοητευμένοι από την κοινωνικοπολιτική κατάσταση και την παρακμή των κοινωνικών κινήματων. Το σημαντικότερο όμως είναι πως με τη δράση τους αναλαμβάνουν έργα που δεν υλοποιούνται από τις κυβερνήσεις ή από άλλους φορείς. Επομένως, πρόκειται για κοινωνικά ευαισθητοποιημένους οργανισμούς που διαπιστώνουν ένα κενό κι αναλαμβάνουν δράση για να το καλύψουν. Εκπροσωπούν αδύναμες κοινωνικές ομάδες που έχουν την ανάγκη εξωτερικής βοήθειας και πραγματοποιούν βραχυπρόθεσμα προγράμματα

⁵⁹ Γιοακίμ Χιρς στο Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις και κυρίαρχη πολιτική, Γιάννης Παπαμιχαήλ, Αθήνα, 2005, The monthly review imprint, σελ. 82

προς όφελος των ομάδων αυτών, άμεσα και γρήγορα σε σχέση με τους δυσκίνητους κρατικούς φορείς. Είναι σε εγρήγορση, έτοιμες να αφουγκραστούν ανάγκες και να βρουν τρόπους να τις ικανοποιήσουν.

Η δράση των ΜΚΟ δε λειτουργεί σε καμία περίπτωση ως υποκατάστατο ή παράγοντας συρρίκνωσης του κράτους. Αντίθετα αξίζει να αντιμετωπιστεί ως μοχλός ανάπτυξης, ως δείκτης προσανατολισμού του κράτους προς περισσότερο κοινωνικο-κεντρικές πολιτικές, αλλά και σύμφωνα με το Νίκο Μουζέλη, ως δικλείδα ασφαλείας απέναντι στον *αυταρχισμό και τη διαφθορά του κομματικοκρατικού συστήματος από τη μία μεριά και την αρπακτικότητα και ασυδοσία του νεοφιλελεύθερου καπιταλισμού από την άλλη*⁶⁰.

Τα μέλη τους είναι αφοσιωμένα στη δράση τους, παραμερίζουν την προσωπική τους ζωή και σε πολλές περιπτώσεις ρισκάρουν ακόμα και τη ζωή τους. Δρουν ευέλικτα, ανάμεσα σε διεθνείς οργανισμούς, κυβερνήσεις και επιχειρήσεις. Εκσυγχρονίζονται και υιοθετούν μεθόδους και πρακτικές που διευκολύνουν το έργο τους. Σίγουρα, ο τρόπος που λειτουργούν πολλές φορές προσεγγίζει αυτόν των σύγχρονων επιχειρήσεων, αλλά θα ήταν παράλογο να απαιτούμε το αντίθετο. Εφόσον οι ΜΚΟ έχουν την αξίωση να αντιμετωπίζονται σοβαρά από δημόσιους ή ιδιωτικούς χρηματοδότες, οφείλουν να χρησιμοποιούν φόρμες και πρακτικές που είναι αποδεκτές από αυτούς. Επομένως, όπως πολύ εύστοχα διαπιστώνει η Τέσσα Μόρις Σουζούκι, *το ερώτημα δεν είναι αν οι οργανισμοί είναι μη κυβερνητικοί αλλά αν ενθαρρύνουν την κριτική στάση των μελών τους απέναντι στην ίδια τους τη θέση εντός εθνικών και υπερεθνικών δομών εξουσίας*⁶¹. Το ζήτημα είναι δηλαδή να καταφέρουν οι ΜΚΟ να ισορροπήσουν ανάμεσα στις πιέσεις που τους ασκούνται από την πλευρά των φορέων που τις ενισχύουν οικονομικά ή και με άλλους τρόπους, και στους δικούς τους στόχους. Αν θα καταφέρουν να διατηρήσουν τη

⁶⁰Το ΒΗΜΑ, 06/04/2008 , Σελ.: Α58
Κωδικός άρθρου: Β15328Α581
ID: 293781

⁶¹ Τέσσα Μόρις Σουζούκι στο Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις και κυρίαρχη πολιτική, Γιάννης Παπαμιχαήλ, Αθήνα, 2005, The monthly review imprint, σελ.70

ταυτότητά τους αλώβητη, μακριά από διαπλεκόμενα συμφέροντα και να δρουν σαν ανεξάρτητοι υπερεθνικοί φορείς που επεμβαίνουν όπου κρίνουν οι ίδιοι πως είναι απαραίτητο. Αν βρίσκονται σε μια συνεχή κατάσταση επαναπροσδιορισμού και αναστοχασμού, μένουν προσηλωμένες στο στόχο τους, χρησιμοποιούν την όποια ενίσχυση τους παρέχεται θέτοντας τους δικούς τους όρους, τότε μπορούμε να μιλάμε για ένα νέο δημοκρατικό μόρφωμα, που δε γνωρίζει σύνορα και κανενός είδους διακρίσεις, παρά μόνο την ανάγκη του πολίτη να είναι πολιτικά ενεργός και να δραστηριοποιείται όπου κρίνει πως η πολιτεία ή άλλοι φορείς αφήνουν κενό.

Ο τρόπος προσέγγισης των ΜΚΟ και της κοινωνίας των πολιτών εξαρτάται αναμφίβολα από την καλή διάθεση, τις θεωρητικές προσεγγίσεις και τις πολιτικές πεποιθήσεις του εκάστοτε κοινωνικού ερευνητή. Κανείς όμως δεν μπορεί να αγνοήσει τη δυναμική παρουσία και συμμετοχή των ΜΚΟ στην εξέλιξη των πραγμάτων και της ιστορίας, ως νομιμοποιημένοι φορείς δράσης που εφαρμόζουν εναλλακτικά μοντέλα πολιτικής, ασκούν πίεση, ενθαρρύνουν τη δημόσια συμμετοχή, δικτυώνονται, λαμβάνονται υπόψιν σοβαρά από επίσημους κρατικούς και διεθνείς φορείς, παράγουν κοινωνικό έργο. Το ζήτημα λοιπόν, δεν είναι πλέον αν εγκρίνουμε ή όχι τη δράση των ΜΚΟ αφού αυτές αποτελούν ήδη πραγματικότητα, αλλά το πώς αυτές θα βελτιωθούν, πώς θα αναβαθμιστούν και πώς θα ενισχυθεί η δράση τους.

Κεφάλαιο 4: Οι ΜΚΟ τρίτης γενιάς

Αν και στην κοινή συνείδηση οι ΜΚΟ αποτελούν ένα σύγχρονο σχετικά φαινόμενο, διανύουν ήδη τη τρίτη φάση της εξελικτικής τους πορείας. Πολλοί μιλούν για ΜΚΟ τρίτης γενιάς που έχουν αφήσει πίσω τους τον αντιδραστικό χαρακτήρα των ΜΚΟ της πρώτης γενιάς (δεκαετία 80) και το συναινετικό προφίλ των ΜΚΟ της δεύτερης γενιάς (δεκαετία 90) που δρούσαν παράλληλα με τις κυβερνήσεις. Οι σημερινές ΜΚΟ λειτουργούν ανεξάρτητα από τις κυβερνήσεις και *αναλαμβάνουν δημόσιες ευθύνες «κατ' ανάθεση», με θεσμοθετημένη χρηματοδότηση εκ μέρους του κράτους ή ιδιωτών*⁶². Αυτό όμως που σίγουρα έχει επιδράσει καθοριστικά στη διαμόρφωση των ΜΚΟ νέας γενιάς και τις διακρίνει από τις δύο προηγούμενες κατηγορίες, είναι οι εξελίξεις στο τομέα των τεχνολογιών.

Τα νέα δεδομένα στο χώρο της τηλεπικοινωνίας και των νέων τεχνολογιών έγιναν βασικά εργαλεία των ΜΚΟ λύνοντας πολλά από τα προβλήματα που δυσχέραιναν τη λειτουργία τους. Συγκεκριμένα, το διαδίκτυο αποτελεί τη βάση της λειτουργίας των σύγχρονων ΜΚΟ. Μέσω αυτού οι ΜΚΟ καταφέρνουν να γνωστοποιήσουν τη δράση τους σε παγκόσμιο επίπεδο γρήγορα και οικονομικά σε σχέση με το υψηλό κόστος των διαφημιστικών εντύπων, ή των ραδιοφωνικών και τηλεοπτικών σποτ. Πραγματοποιώντας εκστρατείες ευαισθητοποίησης πείθουν το ευρύ κοινό για την αναγκαιότητα και την αποτελεσματικότητα του κοινωνικού έργου που επιτελούν, κερδίζοντας την εμπιστοσύνη τους και ένα σημαντικό μέρος της χρηματοδότησής τους. Σίγουρα αμφιβολίες για το αν τα χρήματα που συγκεντρώνονται από τους πολίτες για τις ΜΚΟ αξιοποιούνται με αποτελεσματικό τρόπο και δεν σπαταλώνται στους μεσάζοντες θα υπάρχουν πάντα. Μπορεί όμως, οποιοσδήποτε αναρωτιέται ή έχει

⁶² Νικήτας Λιοναράκης “Τα Νέα” (23-8-2005)

αμφιβολίες σε ό,τι αφορά την αξιοποίηση των εισφορών από τις ΜΚΟ, να επισκεφτεί την ιστοσελίδα της ΜΚΟ στην οποία έχει συνεισφέρει ή σκέφτεται να το κάνει, να ενημερωθεί για την έκβαση των προγραμμάτων που εκείνη πραγματοποιεί και να αποφασίσει αν θα συνεχίσει να συνδράμει ή όχι. Μπορεί ακόμα να αξιοποιήσει και μια άλλη εξίσου σημαντική δυνατότητα που προσφέρει το διαδίκτυο, αυτή της διαδραστικής επικοινωνίας. Όλοι οι ιστότοποι των ΜΚΟ παρέχουν μια φόρμα επικοινωνίας μέσω της οποίας μπορεί οποιοσδήποτε να ζητήσει αναλυτικές πληροφορίες, να ενημερωθεί, να προτείνει, να προσφέρει με τις ιδέες του και τους προβληματισμούς του, ακόμα κι αν δεν είναι μέλος κάποιας ΜΚΟ. Δημιουργείται έτσι ένα δίκτυο άμεσης και αμφίδρομης επικοινωνίας μέσω του οποίου μπορεί μια ΜΚΟ να εκθέσει τις ανάγκες της για οικονομική βοήθεια, ανθρώπινο δυναμικό, εθελοντές, προτάσεις ή οτιδήποτε άλλο και να βρει ανταπόκριση και προσφορά απευθείας από τους πολίτες, χωρίς μεσάζοντες και χωρίς να σπαταλήσει κόπο, χρόνο και πολύ χρήμα⁶³.

Επιπλέον το διαδίκτυο αποτελεί την κύρια μηχανή αναζήτησης πηγών χρηματοδότησης, προκηρύξεων αναπτυξιακών προγραμμάτων, οικονομικών πακέτων στήριξης. Είναι αυτονόητο πως η έγκαιρη πρόσβαση των ΜΚΟ σε αυτή τη «τράπεζα χρηματοδοτών» είναι κρίσιμη για τη βιωσιμότητα, την εξέλιξη και τη δράση που θα αναπτύξουν. Εδώ είναι πολύ σημαντική η δημιουργία δικτυακών τόπων που έχουν δημιουργηθεί από ΜΚΟ, κρατικούς ή ιδιωτικούς φορείς, και οι οποίοι αποτελούν σημαντικό οδηγό αναζήτησης πηγών χρηματοδότησης και πληροφοριών. Έτσι, είναι εύκολο για μια ΜΚΟ που ξεκινά τη δράση της να επισκεφτεί έναν από αυτούς τους ιστότοπους, να αντλήσει τα στοιχεία που χρειάζεται, να μάθει για άλλες ΜΚΟ που δραστηριοποιούνται στον ίδιο τομέα με αυτήν, να ερευνήσει ποιες διαδικασίες απαιτούνται και από ποια στάδια πρέπει να περάσει προκειμένου να αναπτύξει τις ενέργειες που σχεδιάζει. Με το τρόπο αυτό διασφαλίζεται η σωστή εσωτερική οργάνωση του οργανισμού

⁶³ Νίκος Πιτσούλης στο Η διπλωματία της κοινωνίας των πολιτών, 2002, Αθήνα, Παπαζήση σελ.266-278

και κατ' επέκταση η δομημένη σε σωστές βάσεις λειτουργία του. Δημιουργείται έτσι ένα παγκόσμιο κανάλι επικοινωνίας μεταξύ των ΜΚΟ, μέσω του οποίου μπορούν να επικοινωνούν, να συνεργάζονται, να προωθούν λύσεις και αλλαγές, να βελτιώνονται και να γίνονται πιο αποτελεσματικές.

Πολύ βασική εξίσου είναι η δυνατότητα που προσφέρεται από το διαδίκτυο και τις νέες τεχνολογίες για εργασία από απόσταση. Αν και σε μια ΜΚΟ υπάρχουν και μέλη που απασχολούνται στα γραφεία ή στην έδρα της, σίγουρα το πρώτο πράγμα που μας έρχεται στο μυαλό όταν αναφερόμαστε σε ένα μέλος μιας ΜΚΟ, δεν είναι ένας άνθρωπος που εργάζεται σε μόνιμη βάση από ένα γραφείο. Το σύνολο των πολλών και συχνά περίπλοκων δράσεων μιας ΜΚΟ απαιτεί τα μέλη της να βρίσκονται σε διαρκή εγρήγορση και κινητοποίηση, επομένως το διαδίκτυο τους παρέχει τη δυνατότητα να εργάζονται παράλληλα σε δύο επίπεδα, το ένα αφορά στις εξωτερικές τους δράσεις και το άλλο στην εσωτερική τους οργάνωση, την αναζήτηση εσόδων, τη μεταξύ τους επικοινωνία. Έτσι, έχουν τη δυνατότητα να πραγματοποιούν πολυήμερα ταξίδια στις περιοχές που εφαρμόζουν κάποιο πρόγραμμα και παράλληλα να συντονίζουν και να προχωρούν τις διαδικασίες για μελλοντικά σχέδια. Επιπλέον, σε πολλές περιπτώσεις, όταν πρόκειται για αποστολές σε εμπόλεμη ζώνη για παράδειγμα, το δορυφορικό τηλέφωνο και το διαδίκτυο παρέχουν κατά κάποιο τρόπο ασφάλεια και σιγουριά στα μέλη της αποστολής.

Δεν είναι όμως η χρήση του διαδικτύου ο μόνος παράγοντας που επιδρά στη μορφή και το τρόπο λειτουργίας των ΜΚΟ τρίτης γενιάς. Είναι το γενικότερο πλέγμα κοινωνικο-πολιτικών συνθηκών που όπως είναι φυσικό έχει επηρεάσει καταλυτικά την εξέλιξή τους. Οι σύγχρονες ΜΚΟ απέχουν κατά πολύ από αυτό που ήταν οι προκάτοχοί τους. Κατ' αρχάς έχει διευρυνθεί ο ρόλος τους. Η εποχή που οι ΜΚΟ αρκούσαν στην παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας σε περιοχές που βρίσκονταν σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης εξαιτίας πολεμικών συγκρούσεων ή φυσικών καταστροφών έχει παρέλθει. Τώρα οι ΜΚΟ εντάσσονται σε κατηγορίες

ανάλογα με το πεδίο δράσης τους, που μπορεί να είναι η αποασυλοποίηση, οι τοξικο-εξαρτήσεις, πρόσφυγες, γυναίκες, παιδιά, ανθρώπινα δικαιώματα, μειονότητες, θρησκείες, αθλητικά, πολιτισμός, προστασία του περιβάλλοντος, αλλά ακόμα και έλεγχος κρατικής πολιτικής. Δεδομένου ότι σε μια κοινωνία οι ανάγκες είναι όσες και οι πολίτες, είναι λογικό να δημιουργούνται συνέχεια νέοι τρόποι για την κάλυψη των αναγκών αυτών. Και σίγουρα, μια μη κυβερνητική οργάνωση προσφέρεται για μια τέτοια λειτουργία. Έτσι, οι πρωτοβουλίες πολιτών που ορμούμενοι από μια εσωτερική ανάγκη αποφασίζουν την ίδρυση μιας οργάνωσης, μπορούν να εξελιχθούν σε δυναμικούς οργανισμούς που προωθούν σημαντικές κοινωνικές αλλαγές και συμμετέχουν στη διαμόρφωση των πολιτικών πραγμάτων.

Εκτός από την ποικιλομορφία και τη διεύρυνση του ρόλου των σύγχρονων ΜΚΟ μπορούμε να παρατηρήσουμε και την ολοένα αυξανόμενη τεχνογνωσία και εξιδείκευση των μελών τους. Αξίζει να σταθούμε λίγο παραπάνω στο προφίλ του μέλους μιας σύγχρονης ΜΚΟ, ή αλλιώς στον επαγγελματία-εθελοντή, σύμφωνα με τον όρο που χρησιμοποιείται τελευταία. Είναι αλήθεια πως μοιάζει παράδοξη αν μη τί άλλο η απόπειρα να συνταιριάζει η έννοια του επαγγελματία με την άκρως αντίθετη του εθελοντή. Ο μὲν εργάζεται με αυστηρά οικονομικά κριτήρια και σκοπό την επίτευξη του μέγιστου δυνατού κέρδους, ενώ ο δεύτερος ενεργεί υποκινούμενος από καθαρά αλτρουιστικά και ανιδιοτελή κίνητρα και αποκλείει κάθε πιθανότητα προσωπικού οφέλους, πέρα βέβαια από την άντληση της προσωπικής ευχαρίστησης και ικανοποίησης. Και όμως, αυτός ο οξύμωρος η αλήθεια είναι συνδιασμός, αποδίδει τη σύγχρονη εκδοχή του μέλους μιας ΜΚΟ, που κίνητρο της δράσης του αποτελεί η ανάγκη του να προσφέρει αλλά οφείλει να το κάνει με επαγγελματικό τρόπο προκειμένου να ανταποκριθεί στις πολλές και δύσκολες απαιτήσεις μιας σύγχρονης οργάνωσης. Αυτό σημαίνει πως πρέπει να έχει την απαραίτητη εξιδείκευση, τεχνογνωσία και επαγγελματική πείρα που θα τον βοηθήσουν στον αποτελεσματικό συντονισμό μιας οργάνωσης. Έχει αναφερθεί και σε

προηγούμενο σημείο της έρευνάς μας, πως μια ΜΚΟ που έχει την αξίωση να αντιμετωπίζεται σοβαρά από κρατικούς ή ιδιωτικούς φορείς, δηλαδή να της παρέχουν οικονομική στήριξη και να την θεωρούν αξιόπιστη ώστε να εφαρμόσει ένα συγκεκριμένο σχέδιο δράσης σε μια συγκεκριμένη περιοχή, πρέπει να πληρεί ορισμένες προϋποθέσεις. Πρέπει να είναι στελεχωμένη από κατάλληλους επιστημονικούς συνεργάτες, που θα διεξάγουν τις απαραίτητες έρευνες, θα αναλαμβάνουν το σχεδιασμό αλλά και την ανεύρεση πόρων για την υλοποίηση ενός προγράμματος. Πρόκειται για έναν ζωντανό οργανισμό που διέπεται από διοικητικούς κανόνες και καταμερισμό εργασίας. Έτσι διασφαλίζεται η αποτελεσματικότερη λειτουργία και η αξιοπιστία του. Όταν για παράδειγμα μια ΜΚΟ θέλει να υλοποιήσει ένα αναπτυξιακό πρόγραμμα και απευθύνεται σε έναν ιδιωτικό ή δημόσιο φορέα οφείλει να καταθέσει μια ολοκληρωμένη και επίσημη πρόταση στην οποία θα αναφέρονται αναλυτικά η ταυτότητα της οργάνωσης (μέλη, στόχοι, όραμα), ταυτότητα του προγράμματος που θέλουν να εφαρμόσουν, γιατί επιλέγουν τη συγκεκριμένη χρονική στιγμή και το συγκεκριμένο πεδίο δράσης, πώς θεωρούν πως θα συμβάλλει στην ανάπτυξη του συγκεκριμένου τόπου, ακριβές χρονοδιάγραμμα, τα στάδια από τα οποία θα περάσει το πρόγραμμα μέχρι να υλοποιηθεί, τα μειονεκτήματα και τα πλεονεκτήματα του όλου εγχειρήματος, τις έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί στο πεδίο και καταδεικνύουν την αναγκαιότητα της εφαρμογής ενός τέτοιου προγράμματος, το όραμα, οι όροι απασχόλησης και επίβλεψης, οι επικεφαλής και το προσωπικό που θα αναλάβουν να φέρουν εις πέρας την αποστολή αλλά και ρητή αναφορά των καθηκόντων. Αυτό προϋποθέτει μια σειρά ερευνών και προετοιμασίας που πρέπει να γίνουν από εξειδικευμένο και έμπειρο προσωπικό. Η καλή θέληση και τα αλτρουιστικά συναισθήματα είναι αναγκαία αλλά όχι αρκετά για την επίτευξη τόσο μεγαλεπίβολων σχεδίων. Επομένως, ο συνδιασμός του επαγγελματία-εθελοντή εξασφαλίζει την εμπιστοσύνη των πολιτών, των

χορηγών αλλά και της τοπικής κοινωνίας που θα δεχτεί το πρόγραμμα, και εγγυάται την αποτελεσματική εφαρμογή των προγραμμάτων⁶⁴.

Σίγουρα, η εξέλιξη του τρόπου οργάνωσης και λειτουργίας των σύγχρονων ΜΚΟ έχει προκαλέσει όπως είδαμε και σε προηγούμενη ενότητα και αρνητικά σχόλια, καθώς θεωρείται από μερίδα ερευνητών πως προσεγγίζει τη λογική μιας επιχείρησης και απομακρύνεται από τους πρωταρχικούς της στόχους. Στο σημείο αυτό όμως θέλουμε να τονίσουμε τη θετική συμβολή αυτής της εξέλιξης και την αναγκαιότητα στελέχωσης των ΜΚΟ από επαγγελματίες εθελοντές. Είναι βέβαια εντυπωσιακό, πώς επαγγελματίες επιλέγουν να απασχολούνται στους κόλπους μιας ΜΚΟ αντί σε μια ιδιωτική κερδοσκοπική επιχείρηση. Φυσικά και στις δύο περιπτώσεις αμοίβονται, αλλά σε καμία περίπτωση οι απολαβές από την πρώτη δε συγκρίνονται με τις αντίστοιχες της δεύτερης. Επιπλέον, οι συνθήκες εργασίας, η διαρκής εγρήγορση στην οποία πρέπει να βρίσκεται κανείς, η παραμονή του στο πεδίο δράσης για μεγάλο χρονικό διάστημα, η πλήρης αφοσίωση που απαιτείται δεν αφήνουν πολλές φορές περιθώρια για part time απασχόληση σε μια ΜΚΟ. Εδώ είναι που υπερισχύουν η αλληλεγγύη, η ανθρωπιά, η ανάγκη ορισμένων ανθρώπων να δραστηριοποιούνται οι ίδιοι για την επίλυση βασικών προβλημάτων και όχι να επαναπαύονται σε ιδιωτικούς ή δημόσιους φορείς. Με αυτά τα κίνητρα και ως αντιστάθμισμα την ικανοποίηση και την πληρότητα που νιώθει κάποιος όταν με τη δράση του γίνεται χρήσιμος στο κοινωνικό σύνολο, δραστηριοποιείται ένας επαγγελματίας εθελοντής και επιλέγει να στελεχώσει μια ΜΚΟ και όχι μια επιχείρηση. Σε πείσμα των καιρών που θέλουν υποκείμενα υποταγμένα στο κυνήγι του κέρδους υπάρχουν πολίτες-και δεν είναι λίγοι που διαψεύδουν αυτό τον άτυπο κανόνα.

Τα τελευταία χρόνια, οι ΜΚΟ καλούνται να προσαρμοστούν στις νέες συνθήκες που προέκυψαν μετά από αλλαγές στη διεθνή πολιτική σκηνή. Μετά από μία σειρά πολλαπλών τρομοκρατικών χτυπημάτων που σημειώθηκαν σε παγκόσμιο επίπεδο, η ασφάλεια κάθε χώρας έχει

⁶⁴ id

τοποθετεί στην κορυφή των προτεραιοτήτων της κάθε κυβέρνησης. Οι κυβερνήσεις αποφασίζουν πια με μεγάλη ευκολία τη χρήση κρατικής βίας προκειμένου να αντιμετωπίσουν τα κρούσματα αυτά. Οι αποφάσεις λαμβάνονται σχεδόν ακαριαία σε στενούς πολιτικούς κύκλους και οι ΜΚΟ δεν έχουν πλέον τη δυνατότητα που είχαν άλλοτε, να εισέρχονται σε αυτούς και να ασκούν επιρροή στις πολιτικές αποφάσεις. Ο ρόλος τους έχει περιοριστεί πάλι σε αυτό που ήταν στα πρώτα τους βήματα, δηλαδή στην ανακούφιση των πληγέντων. Οι ΜΚΟ πρέπει να βρουν τρόπο για να καταφέρουν να εισχωρήσουν πάλι στα πολιτικά lobby, εκεί που λαμβάνονται οι πολιτικές αποφάσεις, ώστε να επηρεάσουν κι εκείνες τη διαμόρφωση των πολιτικών πραγμάτων και να αποτρέψουν ενδεχόμενες πολεμικές συρράξεις.

Παράλληλα, γεγονός αποτελεί πλέον η τάση να λαμβάνονται αποφάσεις που αφορούν στη χάραξη της παγκόσμιας πολιτικής από ένα μικρό αριθμό ισχυρών κρατών. Οι μικρότερες χώρες απλώς ακολουθούν και δέχονται τις συνέπειες των αποφάσεων που άλλοι έχουν λάβει για αυτούς, συνέπειες μάλιστα τις οποίες αδυνατούν πολλές φορές να αντιμετωπίσουν. Κι εδώ οι ΜΚΟ πρέπει να λάβουν δραστικά μέτρα για την ενίσχυση αυτών των χωρών, ώστε να μπορέσουν να ανταπεξέλθουν στις νέες συνθήκες, να αποκτήσουν πολιτική ισχύ και να συμμετέχουν κι εκείνες ως ίσες στους διεθνείς κύκλους πολιτικών αποφάσεων.

Επιπλέον, πολύ σημαντική είναι η εκμετάλλευση των ΜΚΟ από τις κυβερνήσεις ως μέσων άσκησης διπλωματίας κι εξωτερικής πολιτικής, παράμετρο που θίξαμε και σε προηγούμενη ενότητα. Η καταπολέμηση της φτώχειας και η εφαρμογή αναπτυξιακών προγραμμάτων πρέπει να ακολουθεί τη χάραξη εξωτερικής πολιτικής της κυβέρνησης που υποστηρίζει τα προγράμματα αυτά.

Οι ΜΚΟ πρέπει να βρουν τρόπους για να προσαρμοστούν άμεσα στις νέες αυτές συνθήκες. Πρέπει να στελεχώνονται συνεχώς με ανθρώπους που διαθέτουν τις απαραίτητες ικανότητες, την κατάρτιση και τη τεχνογνωσία, ώστε να αφουγκράζονται τις εξελίξεις και να δρουν άμεσα.

Εξίσου σημαντικό είναι να διατηρούν την ανεξαρτησία τους και να εισχωρήσουν πάλι ως πολιτικά ουδέτερες στους πολιτικούς κύκλους αποφάσεων. Μόνο με αυτό τον τρόπο θα καταφέρουν να αποτελέσουν σημαντικό μοχλό ανάπτυξης με ουσιαστική συμμετοχή στη διαμόρφωση των κοινωνικο-οικονομικο-πολιτικών συνθηκών⁶⁵.

⁶⁵ Παντελής Σκλιάς <http://sybedrio2007.bee.gr/speeches.asp>

Κεφάλαιο 5: ΜΚΟ στην Ελλάδα

5.1 ΜΚΟ στην Ελλάδα

Είναι αλήθεια πως η Ελλάδα μπήκε με κάποια σχετική καθυστέρηση σε ρυθμούς ανάπτυξης διεθνούς αναπτυξιακής διαδικασίας. Και είναι λογικό, αφού μέχρι τη δεκαετία του 80 η χώρα δέχεται εξωτερική βοήθεια και δεν έχουν δημιουργηθεί ακόμα οι κατάλληλες προϋποθέσεις. Το 1997 που η Ελλάδα γίνεται δωρήτρια χώρα-μέλος της Επιτροπής Αναπτυξιακής Βοήθειας (DAC) του ΟΟΣΑ (Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας & Ανάπτυξης) είναι ένα έτος σταθμός στην προώθηση των διαδικασιών για ενεργό συμμετοχή της στη διεθνή αναπτυξιακή πολιτική. Η κίνηση αυτή σε συνδιασμό με διεθνείς συγκυρίες κατά τη δεκαετία του 90, όπως η ανάγκη ανθρωπιστικών αποστολών στη Σομαλία, τη Βοσνία κι Ερζεγοβίνη, το Κόσσοβο, τη Γιουγκοσλαβία, τη Τουρκία και η προβολή τους από τα ΜΜΕ δημιουργεί ένα κύμα δραστηριοποίησης Ελλήνων εθελοντών που συνασπίζονται σε ΜΚΟ κι αναλαμβάνουν σημαντική δράση. Παράλληλα, η χώρα συμμετέχει δυναμικά σε διεθνείς και περιφερειακές διασκέψεις καθώς επίσης και σε περιφερειακές πρωτοβουλίες. Αυτοί οι παράγοντες σε συνδιασμό με την εντυπωσιακή συμμετοχή Ελλήνων εθελοντών σε διεθνείς αποστολές δημιούργησε ένα ευνοϊκό κλίμα για τη δημιουργία κι ενδυνάμωση των ελληνικών ΜΚΟ και την ένταξη της διεθνούς αναπτυξιακής πολιτικής στον πολιτικό προγραμματισμό της χώρας⁶⁶.

Ολοένα και περισσότερες ΜΚΟ δημιουργούνται, δραστηριοποιούνται στην αρχή στο εσωτερικό της χώρας και στην ευρύτερη περιοχή των Βαλκανίων, αλλά σταδιακά ξεπερνούν το *βαλκανικό σύνδρομο*⁶⁷ και επεκτείνουν τις δραστηριότητές τους και σε άλλες χώρες. Το κράτος από την πλευρά του, ακολουθώντας τις διεθνείς εξελίξεις εκτίμησε το ρόλο που διαδραματίζουν οι ΜΚΟ ως φορείς της διπλωματίας της κοινωνίας των

⁶⁶ Γεώργιος Φιλίππαιος στο Η διπλωματία της κοινωνίας των πολιτών, 2002, Αθήνα, Παπαζήση σελ.164-174

⁶⁷ id

πολιτών σε παγκόσμιο επίπεδο και θέσπισε μέτρα και θεσμούς που στόχο έχουν να διευκολύνουν τη δράση των ελληνικών ΜΚΟ. Στο πλαίσιο αυτής της λογικής το Υπουργείο Εξωτερικών σύστησε το 2000 την Υπηρεσία Διεθνούς Αναπτυξιακής Συνεργασίας (ΥΔΑΣ). Σύμφωνα με τον ορισμό που βρίσκεται στο δικτυακό τόπο της ΥΔΑΣ, *Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, είναι τα μη κερδοσκοπικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου, που έχουν ως κύριο αντικείμενο την παροχή επείγουσας ανθρωπιστικής και αναπτυξιακής βοήθειας προς τους πληθυσμούς των αναπτυσσόμενων οικονομιών, προκειμένου να συντελέσουν στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη τους καθώς και στη μείωση της φτώχειας*⁶⁸.

Η επίσημη αναπτυξιακή βοήθεια που παρέχει η Ελλάδα διμερώς (κυβέρνηση προς κυβέρνηση) πολυμερώς (μέσω διεθνών οργανισμών και προγραμμάτων) ή μέσω της κοινωνίας των πολιτών, που ανέρχεται στο 0,17 του ΑΕΕ με στόχο την αύξηση του ποσοστού στο 0,56 μέχρι το 2010, διοχετεύεται μέσω της ΥΔΑΣ. Συγκεκριμένα, η υπηρεσία διαχειρίζεται τον προϋπολογισμό του ΥΠΕΞ που προορίζεται για αναπτυξιακή βοήθεια και συντονίζει, χρηματοδοτεί και παρακολουθεί τα προγράμματα ανθρωπιστικής και αναπτυξιακής βοήθειας που εφαρμόζουν οι ΜΚΟ. Οι ΜΚΟ που θέλουν οι δράσεις τους να ενταχθούν στα προγράμματα αναπτυξιακής συνεργασίας του ΥΠΕΞ πρέπει να είναι εγγεγραμμένες στο ειδικό μητρώο της ΥΔΑΣ.

Για να γίνει η εγγραφή μίας ΜΚΟ στο μητρώο πρέπει να πληρούνται κάποιες προϋποθέσεις, όπως για παράδειγμα να προβλέπεται στο καταστατικό της ο μη κερδοσκοπικός της χαρακτήρας και να είναι σαφές πως δεν εξαρτάται από κανένα ιδιωτικό ή δημόσιο οργανισμό κερδοσκοπικού χαρακτήρα. Η ΥΔΑΣ έχει ακόμα και το δικαίωμα διαγραφής μιας ΜΚΟ από το μητρώο εφόσον κρίνει ότι έχει πάψει να πληροί τις απαιτούμενες προϋποθέσεις. Επιπλέον, η υπηρεσία αποστέλλει κάθε χρόνο «Πρόσκληση Εκδήλωσης Ενδιαφέροντος» προς Υπουργεία, Ν.Π, ΜΚΟ, Πανεπιστήμια κλπ. για να αποστείλουν προτάσεις

⁶⁸ <http://www.hellenicaid.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=NODE&cnode=14>

προγραμμάτων/έργων προς αξιολόγηση, οι οποίες εξετάζονται και αξιολογούνται από τις αρμόδιες διευθύνσεις της κι εφόσον ικανοποιούν τα κριτήρια (οικονομικός προϋπολογισμός που μπορεί να καλυφθεί από την υπηρεσία, επιχειρησιακή εμπειρία και ικανότητα του οργανισμού που θα υλοποιήσει το πρόγραμμα, εκτίμηση της αποτελεσματικότητας του προγράμματος κ.α.) εγκρίνονται κι εντάσσονται στον ετήσιο οικονομικό προϋπολογισμό της. Εννοείται βέβαια, πως εφόσον οι υπηρεσίες εγκρίνει κάποιο πρόγραμμα και το χρηματοδοτήσει, παρακολουθεί και αξιολογεί την πορεία και την εξέλιξή του⁶⁹.

Υπάρχει όμως ένας πραγματικά μεγάλος αριθμός ΜΚΟ που δραστηριοποιείται στη χώρα μας ανεξάρτητα από την ΥΔΑΣ. Πρόκειται για μικρές ή μεγάλες οργανώσεις με πολύ διαφορετικούς τομείς δραστηριοτήτων από αυτούς τους προβλέπει η ΥΔΑΣ και των οποίων η χρηματοδότηση προκύπτει από δημόσιους φορείς- υπουργεία και τοπική αυτοδιοίκηση- από ευρωπαϊκά προγράμματα και κυρίως από ιδιωτικούς φορείς-χορηγούς. Οι περισσότερες είναι εγγεγραμμένες στις λίστες του Έργου πολιτών(www.ergopoliton.gr), που αποτελεί τον κρατικό οργανισμό για τον εθελοντισμό, στην ελληνική ανθρωπιστική δικτυακή πύλη για τον εθελοντισμό (www.antropos.gr) και σε άλλα δίκτυα ΜΚΟ, υπάρχουν και πολλές όμως που λειτουργούν εντελώς ανεξάρτητα και δε συμπεριλαμβάνονται σε καμία από αυτές τις λίστες. Επίσημη εκτίμηση για τον ακριβή αριθμό των ελληνικών ΜΚΟ δεν υπάρχει. Αλλά μέσα από την αναζήτηση στους δικτυακούς τόπους που αφορούν στις ΜΚΟ μπορεί εύκολα να διαπιστώσει κανείς πως πρόκειται για έναν σημαντικό αριθμό ΜΚΟ που ασχολούνται με ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων. Αρκεί να αναφέρουμε ενδεικτικά πως στο δικτυακό τόπο www.antropos.gr οι ΜΚΟ είναι καταχωρημένες σε 25 κατηγορίες ενώ αναζητώντας κανείς στο δικτυακό τόπο www.ergopoliton.gr ΜΚΟ που δραστηριοποιούνται στον ευρύτερο τομέα του πολιτισμού εμφανίζονται 997 καταχωρήσεις.

⁶⁹ <http://www.hellenicaid.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=NODE&cnode=19>

Σε ό,τι αφορά τη νομική μορφή των ελληνικών ΜΚΟ το ισχύον νομικό πλαίσιο στο οποίο εντάσσονται είναι ο Αστικός κώδικας του 1946 που προβλέπει τη σύσταση σωματείου, αστικής εταιρείας μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, ιδρύματος και άτυπης ένωσης προσώπων. Είναι προφανές πως το νομικό πλαίσιο που αφορά στις ΜΚΟ πρέπει να ανανεωθεί ώστε να επιτευχθεί η συνταγματική κατοχύρωσή τους⁷⁰. Υπήρξε μάλιστα ΜΚΟ που συστάθηκε προκειμένου να διεκδικήσει αυτό το αίτημα (ΜΚΟ στο Σύνταγμα). Ο στόχος ήταν να συμπεριληφθεί στο υπό αναθεώρηση Σύνταγμα διάταξη που θα αναγνωρίζει το ρόλο των ΜΚΟ στη χώρα μας. Συγκεκριμένα επρόκειτο για τη διάταξη 11 του πολυσυζητημένου άρθρου 16 που όμως τελικά δεν συμπεριλήφθηκε στη διαδικασία αναθεώρησης κι έτσι η συγκεκριμένη ΜΚΟ συνεχίζει το έργο της προς την αρχική της κατεύθυνση⁷¹.

Αν και με κάποια καθυστέρηση λοιπόν, οι ελληνικές ΜΚΟ κατάφεραν να μπουν δυναμικά στο χώρο αλλά και στη συνείδηση του κόσμου που αναγνωρίζει πλέον το ρόλο τους. Διαθέτοντας τα απαραίτητα μέσα και ικανά στελέχη μπορούν να καταφέρουν να προσαρμοστούν στις νέες συνθήκες και να εξακολουθήσουν να λειτουργούν προς όφελος του κοινωνικού συνόλου, καλύπτοντας κοινωνικές ανάγκες σε εθνικό αλλά και διεθνές επίπεδο.

⁷⁰ Γιώργος Παπαδημητρίου <http://sybedrio2007.bee.gr/speeches.asp>

⁷¹ <http://www.mkosyntagma.gr/>

5.2 Ανακεφαλαίωση πρώτου μέρους

Σε αυτό το σημείο ολοκληρώνεται το πρώτο μέρος της εργασίας αυτής, που πραγματεύεται την οργάνωση δράσεων επικοινωνίας και πολιτισμού από μη κυβερνητικές οργανώσεις. Επιχειρήσαμε τη θεωρητική προσέγγιση του φαινομένου των ΜΚΟ, τους παράγοντες που επέτρεψαν την εμφάνισή του, την εννοιολογική του προσέγγιση, τους τομείς στους οποίους οι ΜΚΟ δραστηριοποιούνται, την κριτική την οποία δέχονται, τον τρόπο με τον οποίο λειτουργούν στη χώρα μας αλλά και τις νέες συνθήκες στις οποίες πρέπει ανταπεξέλθουν οι ΜΚΟ παγκοσμίως. Φυσικά θίξαμε ορισμένες μόνο πλευρές του πολυεπίπεδου και σύνθετου αυτού πολιτικού μορφώματος.

Ανακεφαλαιώνοντας, αυτό που θα μπορούσαμε να πούμε για τις ΜΚΟ είναι πως εγκαθιστούν ένα εναλλακτικό πεδίο κοινωνικού και πολιτικού διαλόγου. Στην ουσία πρόκειται για οργανώσεις πολιτών, οι οποίοι ορμώμενοι από προσωπικό ζήλο κι ενδιαφέρον για τα κοινά, αναμινγνύονται με την πολιτική χωρίς όμως να διεκδικούν θέσεις εξουσίας. Αν και η δράση τους ενέχει κάποια μορφή αμφισβήτησης της εξουσίας, είναι πολιτικά ουδέτερες, δεν ασχολούνται με ανατροπές κυβερνήσεων και πολιτικών συστημάτων, καθώς αυτό που τις ενδιαφέρει δεν είναι τόσο ποιοι κυβερνούν αλλά με ποιο τρόπο ασκούν τη διακυβέρνηση μιας χώρας. Λειτουργούν θα μπορούσαμε να πούμε συμπληρωματικά προς τις κυβερνήσεις, αφουγκράζονται κοινωνικές ανάγκες και οργανώνουν δράσεις προκειμένου να τις αντιμετωπίσουν.

Στο δεύτερο μέρος ακολουθεί η ανάλυση των συμπερασμάτων που προέκυψαν από την έρευνά μας σε ομάδες μη κυβερνητικές που δραστηριοποιούνται στον ευρύτερο τομέα της επικοινωνίας και του πολιτισμού.

Μέρος δεύτερο:

Αποτελέσματα ποιοτικής και ποσοτικής έρευνας

Κεφάλαιο 6: Αστική μη κερδοσκοπική εταιρεία Διάδραση

6.1 Η περίπτωση της Διάδρασης

Η Διάδραση είναι μια αστική μη κερδοσκοπική εταιρεία που ιδρύθηκε τον Σεπτέμβριο του 2006. Αν και συνήθως τα μέλη μιας ΜΚΟ στο ξεκίνημά τους γνωρίζουν σε ποιο τομέα θα δραστηριοποιηθούν και ποιες κοινωνικές ανάγκες θα προσπαθήσουν να καλύψουν με τη δράση τους αλλά μεσολαβεί ένα μεγάλο διάστημα πριν αναπτύξουν συγκεκριμένες δράσεις, στην περίπτωση της Διάδρασης τα πράγματα έγιναν με αντίστροφη σειρά. Η ομάδα δημιουργήθηκε επί τούτου, για να εφαρμόσει δηλαδή ένα συγκεκριμένο πρόγραμμα την ιδέα του οποίου εμπνεύστηκε ο αρχηγός της και υπεύθυνος του προγράμματος.

Η ιδέα ξεκίνησε το καλοκαίρι του 2006, όταν ο ίδιος συμμετείχε ως σκηνοθέτης στη διοργάνωση ενός φεστιβάλ στη Φολέγανδρο κι όπως λέει *έπιασα τον εαυτό μου κάποια στιγμή προς τη μέση του φεστιβάλ να αναρωτιέμαι τί κάνουμε εδώ...τουρισμό...ένιωσα μέσα μου πως δεν έχει νόημα να το κάνουμε αυτή την εποχή, πρέπει να έρθουμε χειμώνα. Και μέσα σε έξι μήνες το έστησα. Και πήγαμε την πρώτη χρονιά σε δώδεκα νησιά. Μέσα στο χειμώνα*⁷². Η κοινή διαπίστωση λοιπόν, ότι στα μικρά νησιά το χειμώνα υπάρχει ερημιά, εγκατάλειψη και δεν προσφέρονται σχεδόν καθόλου πολιτιστικά ερεθίσματα στους κατοίκους τους, ήταν αυτό που ώθησε την ομάδα να προχωρήσει στην οργάνωση και υλοποίηση του προγράμματος. Επομένως ο σκοπός είναι να οργανωθούν πολιτιστικές δράσεις στα μικρά νησιά όταν υπάρχει πραγματική ανάγκη, δηλαδή το χειμώνα, κι όχι το καλοκαίρι που τα δεδομένα αλλάζουν εξαιτίας της

⁷² Στέφανος Νόλλας

μεγάλης τουριστικής κίνησης. Κι έτσι το πρόγραμμα στήθηκε απλά και σχεδόν φυσικά όπως θα δούμε να το περιγράφει και ο ίδιος στη συνέχεια. Χωρίς σημαντική κρατική βοήθεια αλλά με ένα μεγάλο αριθμό υποστηρικτών και χορηγών, ανάμεσά τους το ελληνικό κέντρο κινηματογράφου, ο οργανισμός προβολής ελληνικού πολιτισμού, το υπουργείο Αιγαίου και πολλοί άλλοι φορείς, το πρόγραμμα στήθηκε και ονομάστηκε Άγωνα Γραμμή Γόνιμη. Τίτλος που θέλει να σαρκάσει και να καταρρίψει τον «μύθο» της άγονης γραμμής, αφού στην ουσία δεν υπάρχει άγωνα γραμμή αλλά εμείς την αφήνουμε να γίνει «άγωνα» εγκαταλείποντάς την τους χειμερινούς μήνες.

Αυτές είναι οι κατευθυντήριες γραμμές του προγράμματος που την πρώτη χρονιά πραγματοποίησε εξορμήσεις σε δώδεκα νησιά και τη δεύτερη σε δεκατέσσερα, επεκτείνοντας τις δραστηριότητές του και σε τρία χωριά του Ζαγορίου, προκαλώντας από την πρώτη στιγμή τη μεγάλη ανταπόκριση του κόσμου και των ΜΜΕ που το αγκάλιασαν και το στήριξαν με μεγάλο ενθουσιασμό. Η άμεση ανταπόκριση που είχε στον κόσμο κι ο τρόπος που λειτουργεί ένα τέτοιο πρόγραμμα κίνησαν από την αρχή το ενδιαφέρον μας, γι αυτό κι επιλέξαμε να πραγματοποιήσουμε έρευνα με αντικείμενο το συγκεκριμένο πρόγραμμα, τα αποτελέσματα της οποίας ακολουθούν στη συνέχεια.

6.2 Ανάλυση

Όπως προκύπτει από τα παραπάνω, η ομάδα Διάδραση φαίνεται να απέχει κατά πολύ από τη μορφή των ΜΚΟ έτσι όπως τη σκιαγραφήσαμε στο θεωρητικό μέρος. Δυστυχώς δεν μπορούμε να την εντάξουμε σε μία κατηγορία μόνο, αφού ο τομέας δραστηριοποίησής της είναι όπως θα δούμε στη συνέχεια, συνδυασμός εφαρμογής αναπτυξιακών προγραμμάτων και άσκησης πίεσης στη λήψη αποφάσεων. Όλα ξεκίνησαν από μια ιδέα ενός ανθρώπου, ο οποίος διαπιστώνοντας την «πολιτιστική χειμερία νάρκη» των ελληνικών νησιών κατά τους χειμερινούς μήνες, θέλησε να πραγματοποιήσει ένα πείραμα και να αλλάξει -έστω γι αυτές τις τρεις μέρες που διαρκεί το πρόγραμμα σε κάθε νησί- αυτή την κατάσταση.

Είναι αλήθεια, πως ενώ στην ηπειρωτική Ελλάδα το χειμώνα υπάρχει πολιτιστική δράση και περιοδεύουν πολλά καλλιτεχνικά σχήματα, στα περισσότερα νησιά δε συμβαίνει το ίδιο. Η νησιωτική Ελλάδα δε θεωρείται οικονομικά συμφέρουσα κατά τους χειμερινούς μήνες για να περιοδεύσει ένα καλλιτεχνικό σχήμα, δεδομένου του σχετικά μικρού αριθμού κατοίκων αλλά και των πρακτικών προβλημάτων που πηγάζουν από την έλλειψη κλειστών χώρων και κυρίως τη δυσκολία πρόσβασης λόγω των δυσμενών καιρικών συνθηκών και των περιορισμένων δρομολογίων των ακτοπλοϊκών γραμμών. Ελάχιστα πολιτιστικά δρώμενα οργανώνονται κατά τους χειμερινούς μήνες και από τους τοπικούς φορείς, καθώς τα χρήματα που προορίζονται για τον πολιτισμό έχουν δαπανηθεί ήδη κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού. Αντίθετα, το καλοκαίρι και συγκεκριμένα τους τέσσερις αυτούς μήνες που συμπίπτουν με τη τουριστική σεζόν, αναπτύσσεται στα νησιά έντονη πολιτιστική δραστηριότητα. Επομένως το χειμώνα διαπιστώνεται πράγματι περιορισμένη πολιτιστική δράση που συμβάλλει στην εικόνα ερημιάς κι εγκατάλειψης που αποπνέουν την περίοδο αυτή τα νησιά. Η Διάδραση θέλησε να καταρρίψει αυτό το στερεότυπο και τόλμησε να αλλάξει έστω παροδικά και με μικρές παρεμβάσεις το τοπίο. Όπως λέει και ο Στέφανος, ο εμπνευστής και

υπεύθυνος του προγράμματος, ήθελα να δώσω ερεθίσματα σε μικρά μέρη γύρω από τις τέχνες. Όχι να τους διδάξουμε ή να τους μάθουμε πράγματα, ή να κάνουμε πολιτική και να υποκαταστήσουμε άλλους θεσμούς...απλά να δώσουμε κάποια ερεθίσματα. Όπως εμείς πηγαίνουμε ένα θέατρο, ένα σινεμά, έτσι θέλω μέσα από αυτό το πρόγραμμα να αποκτήσουν κι εκείνοι την ίδια δυνατότητα έστω για λίγες μέρες.

Η ιδέα ήταν πράγματι πρωτότυπη. Αυτό που για άλλους ήταν οικονομικό ρίσκο και δεν παρουσίαζε κανένα επιχειρηματικό ενδιαφέρον, για τη Διάδραση ήταν πρόκληση. Ο στόχος ήταν να πραγματοποιηθούν πολιτιστικές δράσεις σε νησιά το χειμώνα. Όχι σε όλα τα νησιά, αλλά στα μικρά και απομακρυσμένα. Για παράδειγμα η Κρήτη, η Ρόδος ή η Σύρος δε θα μπορούσαν να αποτελέσουν πεδίο εφαρμογής για το πρόγραμμα Άγωνα Γραμμή Γόνιμη, αφού είναι γνωστό πως είναι μεγάλα νησιά που έχουν ζωή και το χειμώνα. Αντίθετα, στη Σύμη, την Κάρπαθο, την Κάσο και σε πολλά άλλα δε συμβαίνει το ίδιο. Οι λιγοστοί μόνιμοι κάτοικοι εκτός των πολλών άλλων προβλημάτων που αντιμετωπίζουν, ζουν επιπλέον χωρίς πολιτιστικά ερεθίσματα. Η Διάδραση αφουγκράζεται αυτή την έλλειψη κι αναλαμβάνει δράση με σκοπό να την καλύψει. Η κινητοποίηση είναι άμεση. Από τη στιγμή της σύλληψης μέχρι τη στιγμή της εφαρμογής μεσολαβούν μόνο έξι μήνες. Χωρίς συγκεκριμένο marketing plan, χωρίς συγκεκριμένες χορηγικές προτάσεις και με σχεδόν μηδενικό κεφάλαιο. Έχουν μόνο την ιδέα και το πάθος για την υλοποίησή τους. Ο εμπνευστής του προγράμματος είναι στην ουσία αυτός που κινεί τις διαδικασίες. Πιστεύει πολύ στην ιδέα του και έχει την ικανότητα και το πάθος να κάνει και άλλους να πιστέψουν σε αυτήν.

Συστήνει αρχικά με φίλους του μια ομάδα υπό τη νομική μορφή της αστικής μη κερδοσκοπικής εταιρείας και καταστρώνουν το σχέδιο δράσης. *Μαζευτήκαμε με φίλους, όπως λέει ο ίδιος, φτιάξαμε το καταστατικό, βγάλαμε πρόγραμμα, βάλαμε σινεμά, θέατρο, εργαστήρια για τα παιδιά, εκπαιδευτικά προγράμματα-γιατί από την αρχή δε μας ενδιέφερε να κάνουμε κάτι που οι άνθρωποι είναι μόνο θεατές, έτσι άλλωστε εξηγείται και το όνομα της ομάδας Διάδραση.* Η εξόρμηση σε κάθε νησί θα διαρκεί τρεις με

τέσσερις μέρες. Θα περιλαμβάνει τέσσερα εργαστήρια για παιδιά κι ενήλικες, συναυλίες και κινηματογραφικές προβολές. Το πρόγραμμα δηλαδή θα απευθύνεται σε όλες τις ηλικίες. Τα κίνητρά τους δεν είναι «φιλανθρωπικά». Δεν πάνε με διάθεση να διδάξουν ούτε επειδή νιώθουν οίκτο για τους κατοίκους των απομακρυσμένων νησιών. Σκοπός τους είναι να δώσουν στους κατοίκους των απομακρυσμένων περιοχών τις προσλαμβάνουσες που βρίσκει κανείς μόνο στις μεγάλες πόλεις. Η επιλογή των ερεθισμάτων αυτών γίνεται με προσωπικά κριτήρια. Παρακολουθούν την πολιτιστική ζωή κι επιλέγουν δράσεις κι εργαστήρια που θεωρούν οι ίδιοι πως παρουσιάζουν ενδιαφέρον, θα έχουν απήχηση και δεν θα απαιτούν εξεζητημένες συνθήκες κι εξοπλισμό, επομένως θα μπορούν να ταξιδέψουν και να στήνονται από την αρχή κάθε φορά.

Όταν το γενικό πλάνο προγράμματος είναι έτοιμο γίνονται οι επαφές με τους υπεύθυνους των εργαστηρίων και τους καλλιτέχνες για να οριστικοποιηθεί το πρόγραμμα, να φτιαχτεί η ατζέντα. Μπορεί τα μέλη της ομάδας να έχουν πιστέψει στο όραμα του προγράμματος, αυτό όμως δε συνεπάγεται πως θα συμβεί το ίδιο και για τους «εξωτερικούς συνεργάτες». Πρόκειται για ένα εγχείρημα με πολύ χαμηλό προϋπολογισμό. Οι αμοιβές δε θα είναι ψηλές και δε θα εισπραχθούν άμεσα εφόσον θα πρέπει να μεσολαβήσει αρκετό χρονικό διάστημα ώσπου να εκταμιευτούν τα χρήματα των δημόσιων και ιδιωτικών φορέων που θα στηρίξουν οικονομικά το πρόγραμμα. Ανεξάρτητα από τον οικονομικό παράγοντα, οι συνθήκες δεν είναι καθόλου εύκολες. Δεσμεύεται κανείς στην ουσία για δύο μήνες, όσο δηλαδή διαρκεί το πρόγραμμα και δέχεται να παραμελήσει τις υπόλοιπες επαγγελματικές του υποχρεώσεις και την προσωπική του ζωή. Η υλοποίηση εξαρτάται άμεσα από τον καιρό, επομένως είναι πολύ πιθανόν οι δυσμενείς καιρικές συνθήκες να προκαλέσουν καθυστερήσεις και να βγει το πρόγραμμα εκτός χρονικού σχεδιασμού. Στην ουσία δεν μπορεί να υπολογίσει κανείς με ακρίβεια πότε ακριβώς θα ξεκινήσει και πότε θα τελειώσει το πρόγραμμα. Όλα εξαρτώνται από τον αστάθμητο παράγοντα του καιρού.

Επιπλέον, όσοι δεχτούν να συμβιβαστούν με αυτές τις αντίξοες συνθήκες συμμετέχουν σε ένα πρόγραμμα του οποίου η επιτυχία δεν είναι καθόλου δεδομένη. Πρόκειται για ένα εγχείρημα που δεν έχει πραγματοποιηθεί ξανά κι απευθύνεται σε κοινό αριθμητικά περιορισμένο που αποτελείται κυρίως από παιδιά, ενήλικες άνω των 25, μεσήλικες και ηλικιωμένους. Οι νέοι άνθρωποι ηλικίας 18-25 συνήθως εγκαταλείπουν τον τόπο καταγωγής για σπουδές ή αναζήτηση εργασίας στις πόλεις. Είναι αυτή η μερίδα του κοινού όμως που συνήθως πρώτη αγκαλιάζει, στηρίζει και αποτελεί το κοινό πολιτιστικών δράσεων. Το γεγονός πως οι κάτοικοι των απομακρυσμένων περιοχών δεν έχουν την ευκαιρία το χειμώνα να γίνονται κοινωνοί πολλών και διαφορετικών πολιτιστικών εκδηλώσεων, δε συνεπάγεται πως θα δεχτούν οποιαδήποτε πολιτιστική δραστηριότητα, οργανωμένη μάλιστα από «εξωγενείς» παράγοντες. Στην περίπτωση του προγράμματος Άγωνα Γραμμή Γόνιμη δεν έγινε καμία έρευνα αγοράς ώστε να προσδιοριστεί έστω κατά προσέγγιση το γούστο του κοινού στο οποίο απευθύνεται το πρόγραμμα. Η επιλογή του προγράμματος γίνεται όπως έχουμε ήδη αναφέρει από τα μέλη της Διάδρασης και αυτό φέρει ένα επιπλέον ρίσκο. Άρα όπως προκύπτει από τις συνθήκες όπως περιγράφονται συνοπτικά παραπάνω, για να συμμετέχει κανείς στο πρόγραμμα πρέπει να πιστέψει σε αυτό και να έχει για αυτόν προσωπικό ενδιαφέρον. Πρέπει να ενστερνιστεί το όραμα της ομάδας που το εμπνεύστηκε και να γίνει ένα με την ομάδα αυτή. Μόνο αν αντλεί προσωπική χαρά και ικανοποίηση μέσα από αυτή τη συμμετοχή θα μπορέσει να αντισταθμίσει τις όποιες αντιξοότητες.

Από τη στιγμή που έχουν συγκεντρωθεί όσοι θα στελεχώσουν το πρόγραμμα ξεκινά η διαδικασία οριστικοποίησής του, εγχείρημα εξαιρετικά δύσκολο δεδομένων των πολλών επαγγελματικών υποχρεώσεων των καλλιτεχνών και γενικά όσων ασχολούνται με το χώρο της πολιτιστικής βιομηχανίας. Με δεδομένες τις διαθέσιμες ημερομηνίες κι εφόσον το πρόγραμμα έχει οριστικοποιηθεί- στο βαθμό που γίνεται- αρχίζουν οι επαφές με τους δήμους. Μέσω τηλεφώνου, fax και mail η Διάδραση στέλνει

το πρόγραμμα ζητώντας στην ουσία φιλοξενία για τις μέρες που θα παραμείνει στο νησί. Η υλοποίηση του προγράμματος ωφελεί το νησί χωρίς να προκαλεί στη τοπική κοινότητα περαιτέρω οικονομική επιβάρυνση (εκτός της φιλοξενίας). Αρκεί οι τοπικές αρχές να πειστούν για τη σοβαρότητα και τον επαγγελματισμό της ομάδας και την αξία του προγράμματος. Μέχρι στιγμής όλα τα νησιά στα οποία έχει απευθυνθεί το πρόγραμμα έχουν ανταποκριθεί θετικά εκτός ελαχίστων εξαιρέσεων. Σε αυτό συνέβαλε και η προβολή του προγράμματος από τα ΜΜΕ και κυρίως τον τύπο και φυσικά η επιτυχία που σημείωσε αυτό ήδη από τον πρώτο χρόνο εφαρμογής του. Με σχετική ευκολία κι έχοντας εξασφαλίσει την άδεια του Υπουργείου Παιδείας, η ομάδα έχει συνήθως την έγκριση του σχολείου και πραγματοποιεί ορισμένα από τα εργαστήρια κατά τη διάρκεια των εκπαιδευτικών ωρών. Σε καμία περίπτωση όμως δεν πραγματοποιείται καμία δραστηριότητα σε βάρος των μαθημάτων, γι αυτό άλλωστε και οι περισσότερες από αυτές πραγματοποιούνται τα απογεύματα ή όπου είναι δυνατό τα Σαββατοκύριακα.

Σχεδόν παράλληλα ξεκίνησαν και οι επαφές με τους υποψήφιους χορηγούς. Ο εμπνευστής και υπεύθυνος του προγράμματος αναζήτησε μέσω τηλεφωνικού καταλόγου εταιρείες που θεώρησε πως θα μπορούσαν να στηρίξουν οικονομικά το όλο εγχείρημα, επεδίωξε συναντήσεις με τους υπευθύνους δημοσίων σχέσεων των εταιρειών αυτών και ζήτησε με τρόπο απλό και άμεσο τη χορηγία τους. Προσπάθησε βέβαια να αποσπάσει και οικονομική υποστήριξη από το κράτος αλλά μάταια. Υπήρξε όπως διηγείται *μια μεγάλη επαφή με τον τότε υπουργό εσωτερικών που του έστειλα μια επιστολή μέσω κοινής γνωστής, με πήρε μια νύχτα Σάββατο βράδυ κιόλας, στις 12, ενθουσιασμένος, του φάνηκε τρομερό το πρόγραμμα, μου είπε πως θα με πάρουν την άλλη μέρα δύο περιφερειάρχες. Τελικά δεν έγινε τίποτα, δεν έδωσαν καθόλου χρήματα, δεν απαντούσαν ποτέ στα τηλέφωνα, έχασα το χρόνο μου και χωρίς αποτέλεσμα. Οπότε το πήρα απόφαση νωρίς και είπα μακριά το κράτος. Είναι ψεύτες. Είναι ο ρόλος τους να ναι ψεύτες. Έτσι λοιπόν, με 11888...πληροφορίες δηλαδή για να βρίσκω τηλέφωνα εταιρειών*

που εγώ πίστευα ότι θα μας χορηγήσουν, κάποιοι γνωστοί, κάποιες επαφές, όπως λέει και ο ίδιος, χωρίς να συνταχθεί καμία επίσημη χορηγική πρόταση και χωρίς να μεσολαβήσει κανένας μεσάζοντας απευθύνθηκε σε χορηγούς. Δεν εξαρτάται από το πώς είναι στημένη η πρόταση αλλά από την ευαισθησία αυτού που θα προσεγγίσεις, τα έχω απομυθοποιήσει όλα αυτά. Και τα στελέχη των επιχειρήσεων είναι άνθρωποι που απλά φοράνε γραβάτα, τους ανθρώπους ψάχνουμε όχι το ντύσιμο. Ήταν ένας διευθυντής marketing σε μια εταιρεία που δε με συμπάθησε. Ό,τι πρόταση και να του είχα πάει δε θα με βοηθούσε. Στη Blue Star αντίθετα έτυχε να εργάζονται δυο ευαίσθητα κορίτσια, που με στήριξαν αμέσως. Πρώτη χρονιά η Blue Star χωρίς να τους ξέρω, με 131, μου δώσανε έκπτωση 50% στα εισιτήρια. Και τη δεύτερη χρονιά μου έδωσαν 100% στα εισιτήρια κι ένα αρκετά μεγάλο ποσό σε μετρητά. Σταδιακά με αντίστοιχο τρόπο χτίστηκαν οι σχέσεις και με άλλους.

Το πάθος και η πίστη στη δυναμική, την πρωτοτυπία και το σκοπό του προγράμματος ήταν στην ουσία τα μόνα επιχειρήματα της Διάδρασης. Αρκούσαν όμως αυτά για να πειστεί μια επιχείρηση να επενδύσει κεφάλαιο στο πρόγραμμα αυτό ή θα το αντιμετώπιζε σαν κάτι γραφικό που ανήκει στη σφαίρα του ρομαντικού και δεν άξιζε το ρίσκο; Ειδικά όταν διαπιστώνει κανείς εύκολα ορισμένες ενδείξεις που μαρτυρούν την ελλιπή οργάνωση της ομάδας, όπως το μη ενημερωμένο δικτυακό της τόπο. Αν και όπως έχουμε επαναλάβει αρκετές φορές, τα μέλη της Διάδρασης δε λειτουργούν βάσει κάποιας στρατηγικής marketing εμείς θα επιχειρήσουμε στη συνέχεια να εξετάσουμε το εγχείρημα υπό το πρίσμα των εταιρειών με βάση την ανάλυση SWOT, πάγια τακτική ανάλυσης στο χώρο του marketing.

6.3 Ανάλυση SWOT⁷³

Ξεκινάμε από τα δυνατά σημεία (strength) του προγράμματος. Σίγουρα ένα από αυτά είναι η πρωτοτυπία του. Μπορεί να έχουν πραγματοποιηθεί στο παρελθόν προγράμματα που εφαρμόστηκαν σε κάποια νησιά μεμονωμένα, αλλά αντίστοιχο πρόγραμμα που συμπεριλαμβάνει τόσα νησιά και τόσες δράσεις δεν έχει πραγματοποιηθεί ξανά. Ακόμα, η σύνθεση του προγράμματος με τα εργαστήρια και τις εκδηλώσεις που απευθύνονται σε όλες τις ηλικίες αποτελεί μία σημαντική θετική παράμετρο. Επιπλέον πρόκειται για μια αστική μη κερδοσκοπική εταιρεία της οποίας οι δραστηριότητες έχουν ελεύθερη είσοδο για το κοινό, επομένως εφόσον έχει συγκεντρωθεί από χορηγίες κι επιδοτήσεις το κεφάλαιο που απαιτείται για την υλοποίησή τους, δεν υπάρχει κανένα άγχος για απόσβεση. Αυτό σε συνδυασμό με την περιορισμένη πολιτιστική δραστηριότητα στα νησιά κατά τη χειμερινή περίοδο (στην οποία έχει γίνει αναφορά παραπάνω) άρα στην ουσία την έλλειψη ανταγωνισμού, είναι στοιχεία ενθαρρυντικά για την εξέλιξη του προγράμματος. Καταλυτικής σημασίας θεωρούμε την πίστη της ομάδας στο όραμα της Διάδρασης, όπως επίσης την αποφασιστικότητα, το πείσμα και τις ικανότητες των μελών της ομάδας που οργάνωσαν ένα τέτοιο εγχείρημα χωρίς ιδιαίτερες γνώσεις από τον κλάδο του marketing.

Πολλές από αυτές τις παραμέτρους ιδωμένες από μια διαφορετική σκοπιά μπορεί κανείς να τις εκλάβει ως αδυναμίες του προγράμματος (weaknesses). Η πρωτοτυπία του όλου εγχειρήματος και η έλλειψη πολιτιστικών ερεθισμάτων στα νησιά το χειμώνα δε συνεπάγεται πως αυτόματα οι κάτοικοι θα το δεχτούν. Ούτε είναι βέβαιο πως τα εργαστήρια, οι συναυλίες και όποιες άλλες εκδηλώσεις πραγματοποιηθούν στο πλαίσιο του, θα ανταποκρίνονται στο γούστο και τις προτιμήσεις του κοινού. Ακόμα

⁷³ Ian McDonnell, Johnny Allen, William O' Toole, Festival and special event management, 1999, Wiley and Sons Australia

και η απουσία του άγχους της απόσβεσης μπορεί να επηρεάσει αρνητικά τη λειτουργία της ομάδας καθώς μπορούν να επαναπαυτούν τα μέλη της.

Εκτός από αυτά όμως υπάρχουν και εξωγενείς παράγοντες που δεν ευνοούν την εφαρμογή του προγράμματος. Και πρώτα από όλα ο αστάθμητος παράγοντας του καιρού. Το πρόγραμμα θα εφαρμοστεί κατά τη διάρκεια του χειμώνα που ήδη τα δρομολόγια των ακτοπλοϊκών γραμμών είναι περιορισμένα και οι καιρικές συνθήκες δεν είναι ευνοϊκές, με αποτέλεσμα να υπάρχει άμεσος κίνδυνος ακύρωσης των ήδη περιορισμένων δρομολογίων. Επομένως είναι πολύ πιθανόν πολλές από τις προγραμματισμένες εξορμήσεις να αναβληθούν ή να ακυρωθούν. Πρέπει επίσης να λάβουμε υπόψη πως πρόκειται για περιοχές που δε διαθέτουν συνήθως κλειστούς χώρους στους οποίους μπορούν να φιλοξενηθούν εκδηλώσεις, δεδομένου πως η κύρια πολιτιστική δραστηριότητα αναπτύσσεται το καλοκαίρι σε ανοιχτούς χώρους. Εκτός από αυτά τα πρακτικά προβλήματα που αφορούν στην υλοποίηση του προγράμματος είναι σημαντικό για τους χορηγούς να υπολογίζουν τα αντισταθμίσματα που θα αποκομίσουν από αυτή τη χορηγία. Το γεγονός πως το πρόγραμμα θα υλοποιηθεί από μια ομάδα που δεν έχει αντίστοιχη εμπειρία σε συνδυασμό με το ότι απευθύνεται σε αριθμητικά περιορισμένο κοινό μπορεί να λειτουργήσουν ανασταλτικά ως προς την παραχώρηση χορηγίας από μέρους των εταιρειών. Πρέπει εδώ να προσθέσουμε και τους «όρους» που έχει θέσει η ομάδα στους χορηγούς καθώς έχει κάνει σαφές από την αρχή σε όλους τους υποψήφιους χορηγούς πως δεν θα δεχτούν να μοιράσουν διαφημιστικά προϊόντα, αλλά θα εξασφαλιστεί η διαφήμισή τους μέσα από το δικτυακό τόπο της, την προβολή στα ΜΜΕ κι ένα διαφημιστικό μπάνερ που θα τοποθετούν στις εκδηλώσεις. Σύμφωνα με τον Στέφανο αυτός είναι όρος. Δεν είμαι εμπορικός αντιπρόσωπος να μοιράζω καπελάκια, μπλουζάκια, αναπτήρες, τηλέφωνα, δεν έχω αφίσες, ένα μπάνερ μόνο που το βάζουμε για να μπει στη φωτογραφία κι αμέσως μετά το κατεβάζουμε. Ούτε επιτρέπω να παρεμβαίνουν στο πρόγραμμα και να μου επιβάλλουν δράσεις ή καλλιτέχνες. Απλώς δίνουν τα χρήματα και έχουν

κάποια αντισταθμίσματα, τη συμμετοχή τους στη συνέντευξη τύπου, ένα μεγάλο μπάνερ στην Αθήνα, το πώς μπαίνει το λογότυπο στην καταχώρηση, διαφήμιση μέσω της Διάδρασης στην Ελευθεροτυπία, στη Ν ΕΤ, και αλλού...

Παρά τις αδυναμίες στις οποίες αναφερθήκαμε, το πρόγραμμα έχει και πολλές ευκαιρίες (opportunities) να πετύχει. Αν βρει θετική ανταπόκριση στους κατοίκους για τους οποίους άλλωστε προορίζεται, αν καταφέρει παρά τις αντιξοότητες που είναι ήδη γνωστές ή όσες προκύψουν στην πορεία να εκπληρώσει το στόχο του, τότε μπορεί να γίνει θεσμός, να το αγκαλιάσει η πολιτεία και να γίνει κάτι σταθερό που θα συμβάλλει στη βελτίωση των όρων ζωής στις απομακρυσμένες περιοχές τους χειμερινούς μήνες. Υπάρχει όμως και ο κίνδυνος (threats) να μην πραγματοποιηθεί με επαγγελματισμό ή να μη βρει ανταπόκριση στους κατοίκους ή να μην καταφέρει να ξεπεράσει τις αντιξοότητες και να μην πετύχει τους στόχους του.

Επιχειρήσαμε μια μικρή ανάλυση ορισμένων παραμέτρων του προγράμματος από την οποία καταλήγουμε στο συμπέρασμα πως ειδικά την πρώτη χρονιά εφαρμογής, η παραχώρηση χορηγίας προς αυτό εξαρτάται από την καλή θέληση των αρμοδίων στελεχών των εταιρειών. Όσο οξύμωρο κι αν ακούγεται να μιλάμε για «καλή θέληση» σε εταιρείες που διέπονται από καπιταλιστικούς όρους λειτουργίας. Πράγματι για να επενδύσει κανείς στο πρόγραμμα Άγωνα Γραμμή Γόνιμη πρέπει να πιστέψει στο όραμα και τους στόχους του εγχειρήματος. Και αποτελεί πραγματικότητα το γεγονός ότι είναι πολλές οι εταιρείες που πίστεψαν στους σκοπούς του προγράμματος, ανάμεσά τους η Blue Star Ferries, η Wind, το Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος και πολλές άλλες, που το στήριξαν οικονομικά κι έτσι πραγματοποιήθηκε. Εμείς παρακολουθήσαμε από κοντά μία από τις εξορμήσεις της δεύτερης χρονιάς εφαρμογής του προγράμματος, από την οποία παραθέτουμε σύντομο ημερολόγιο.

6.4 Ημερολόγιο καταστρώματος/In situ

Αστυπάλαια 21-24/03 2008

Παρασκευή 21/03: Η ομάδα έχει ραντεβού στις 17:00 έξω από το καράβι Blue Star που ακολουθεί το δρομολόγιο Πάρο-Νάξο-Αστυπάλαια. Την ακριβώς προηγούμενη μέρα ο Στέφανος (Στέφανος Νόλλας: υπεύθυνος του προγράμματος) μου ανακοίνωσε τηλεφωνικά πως δε θα ήταν από την αρχή μαζί μας στο ταξίδι, αλλά και η ομάδα θα ήταν διαφορετική. Κανένα από τα μέλη της Διάδρασης που είχα γνωρίσει στη συνέντευξη τύπου και σε μία συνάντηση που είχε προηγηθεί στα γραφεία της ομάδας δε συμμετείχε σε αυτό το ταξίδι. Τα συναισθήματα ανάμεικτα. Από τη μία ενθουσιασμός που θα συμμετείχα κι εγώ στο πρόγραμμα *Άγωνα γραμμή γόνιμη*, που τόσο με είχε εντυπωσιάσει, αλλά και αγωνία: πώς θα αναγνωριστούμε πριν το ταξίδι. Ευτυχώς η Δάφνη (Δάφνη Τόλη: εργαστήρι ψηφιακών τεχνών και συντονίστρια προγράμματος μέχρι να έρθει ο Στέφανος) έχει το τηλέφωνό μου κι έτσι λύνονται άμεσα κάποια πρακτικά προβλήματα. Κατά τη διάρκεια του ταξιδιού γνωρίζω σχεδόν όλη την υπόλοιπη ομάδα: Την Ευαγγελία Νικηφόρου και την Παρασκευή Καρακίτσιου, υπεύθυνες εργαστηρίου κατασκευής κούκλας, τον Λευτέρη Γρηγορίου, υπεύθυνο εργαστηρίου κρουστών, τον Σάνια, υπεύθυνο εργαστηρίου break dance και τη Δάφνη Τόλη. Ο Στέφανος Νόλλας και η Σαββίνα Γιαννάτου που θα δώσει συναυλία το Σάββατο στο πλαίσιο του προγράμματος, θα έρθουν μεθαύριο αεροπορικώς. Είναι όλοι πολλοί φιλικοί και δείχνουν να δέχονται πολύ θετικά αυτό που κάνω. Με κάνουν γρήγορα να νιώσω μέλος της ομάδας. Το καράβι έχει πολύ κόσμο λόγω τετραημέρου και τους κάνει εντύπωση.

Έχουν συνηθίσει να ταξιδεύουν σχεδόν μόνοι δεδομένου πως δεν είναι και πολλοί όσοι επισκέπτονται τα νησιά το χειμώνα.

02:00: Φτάνουμε στην Αστυπάλαια. Στο λιμάνι μας υποδέχεται ο αντιδήμαρχος με άλλα δύο αυτοκίνητα που μας οδήγησαν στη χώρα όπου βρίσκονταν τα δωμάτιά μας. Μένω στο ίδιο δωμάτιο με τη Βαγγελιώ και τη Βούλα (Ευαγγελία Νικηφόρου και Παρασκευή Καρακίτσιου: εργαστήρι κατασκευής κούκλας).

Σάββατο 22/03: Μέρα πρώτη.

Τα εργαστήρια γίνονται στο εντευκτήριο του Γυμνασίου. Πρόκειται για ένα καινούργιο κτίριο που βρίσκεται ψηλά κι έχει θέα στη χώρα. Είναι πλήρως εξοπλισμένο, διαθέτει αίθουσα υπολογιστών, βιβλιοθήκη, γυμναστήριο, αίθουσα εκδηλώσεων. Οι τοίχοι είναι διακοσμημένοι με τοιχογραφίες και κάθε αίθουσα έχει μπαλκόνι. Είναι σίγουρα ένα από τα πιο όμορφα σχολεία που έχουμε δει. Είναι επίσης πολύ καθαρό που σημαίνει πως τα παιδιά το προσέχουν και το φροντίζουν.

10:30. Εργαστήριο κρουστών, υπεύθυνος Λευτέρης Γρηγορίου: Τον Λευτέρη τον γνώριζα ήδη μέσα από τη δουλειά του ως ιδρυτή του σχήματος «Τα κρουστά της Τάκης», τη συμμετοχή του σε συναυλίες και στη τελετή έναρξης των Παραολυμπιακών αγώνων της Αθήνας. Ακολουθεί την ομάδα με το φορτηγό του. *Το παίρνω μαζί για να μεταφέρω τα κρουστά* (περίπου 25 αφρικανικά-τζέμπε και παραδοσιακά ελληνικά κρουστά), *φώτα, αναλόγια, τρίποδα, την κονσόλα του ήχου και τα ηχεία για τις συναυλίες. Πολλές φορές όταν έχει καλό καιρό παρκάρω σε καμιά παραλία και κοιμάμαι εκεί.* Η ανταπόκρισή του είναι πολύ θετική και μου επιτρέπει να βιντεοσκοπήσω το εργαστήρι. *Συνήθως το εργαστήρι κρουστών έχει μεγάλη συμμετοχή, λέει ο ίδιος, τώρα δεν μπορώ να καταλάβω, έχει πάει 11:00 και δεν είμαστε ούτε δέκα. Μάλλον δεν ενημερώθηκαν...* Οι περισσότεροι είναι ενήλικες, δάσκαλοι ή καθηγητές και δυο-τρεις μαθητές Γυμνασίου και Λυκείου. Εκτός από μένα βιντεοσκοπεί κι ο Φάνης (Φάνης Καρράς) ο οποίος είναι επαγγελματίας camera man, φίλος των παιδιών κι όποτε του το επιτρέπουν οι επαγγελματικές του υποχρεώσεις ακολουθεί την ομάδα και

βιντεοσκοπεί τις δράσεις της, με σκοπό τη δημιουργία ενός ντοκιμαντέρ για το πρόγραμμα Άγωνα γραμμή γόνιμη. Το εργαστήριο παρακολουθούν και δύο απεσταλμένοι της Wind (μέγας χορηγός του προγράμματος), ο Λευθέρης⁷⁴ Πλακίδας, δημοσιογράφος και ο Άγγελος Ζυμάρας, φωτογράφος. Είναι και οι δύο πολλοί φιλικοί και άνετοι. Η Wind τους έχει αναθέσει να ετοιμάσουν ένα ρεπορτάζ για το δικτυακό τόπο της εταιρείας. Εκτός από την αμοιβή, τους εξασφαλίζει αεροπορικά εισιτήρια και διαμονή σε «καλά» ξενοδοχεία. Μου αφηγούνται την πρώτη τους επαφή με την ομάδα, στο προηγούμενο νησί. Στην αρχή τους αντιμετώπιζαν κάπως επιφυλακτικά, ως κατάσκοπους του χορηγού. Ο Άγγελος αφηγείται: *Μόλις μας είδε ο Στάθης να μπαίνουμε στην αίθουσα που γινόταν το εργαστήριο (Στάθης Μαρκόπουλος: συντονιστής εργαστηρίου κατασκευής κούκλας) σηκώθηκε και πήγε να στήσει το banner του χορηγού. Όταν γνωριστήκαμε και είδαν πως είμαστε χαλαροί ηρέμησαν κι αυτοί κι εμείς. Τώρα το banner δε το βάζουν σχεδόν ποτέ. Το προσθέτω μετά στην επεξεργασία...*

Γκουμ κε κε...γκουμ κε κε... Το εργαστήριο έχει ξεκινήσει. Κάθονται σε έναν κύκλο. Ο Λευτέρης τους εξηγεί ποια δάχτυλα να χρησιμοποιούν, δίνει ένα ρυθμό και ξεκινάνε. Αφήνουμε τις κάμερες, παίρνουμε από ένα κρουστό και μπαίνουμε κι εμείς στον κύκλο...

11:30. Εργαστήριο break dance, υπεύθυνος Σάνια. Σύμφωνα με το πρόγραμμα που πήραμε στη συνέντευξη τύπου, στη θέση του εργαστηρίου αυτού ήταν το εργαστήριο ακροβατικών-τεχνικών τσίρκου. Επειδή όμως ο συντονιστής (Μανώλης Καρυωτάκης, περφόρμερ) δεν μπόρεσε να ακολουθήσει την ομάδα σε όλες τις εξορμήσεις, τον αντικαθιστά ο Σάνια με το εργαστήριο break dance. Μετράω περίπου 30 παιδιά, αγόρια και κορίτσια, μαθητές των τελευταίων τάξεων του δημοτικού και των πρώτων του Γυμνασίου. *Πάντα έρχονται στο μάθημα πολλά παιδιά και μου ζητάνε να τους μάθω να χορεύουν όπως στα βίντεο κλιπ... Τους το ξεκαθαρίζω από την αρχή όμως. Όποιος έρχεται για χαβαλέ καλύτερα να φύγει. Το break*

⁷⁴ Δεν πρόκειται για ορθογραφικό λάθος αλλά για την επιθυμία του κυρίου Πλακίδα να προφέρει το όνομά του έτσι, την οποία και σεβαστήκαμε.

dance δεν είναι μόνο κούνημα αλλά άσκηση και χορός μαζί. Θέλω να μάθουν σωστά κάποιες απλές κινήσεις *break dance* και να χορεύουν και μόνοι τους αφού φύγω. Ο Σάνια είναι από την Ουκρανία. Είναι μόλις 22 χρονών αλλά έχει ταξιδέψει πολύ κι εργάζεται τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα ως γυμναστής και δάσκαλος χορού. Είναι πολύ ευγενικός αλλά κλειστός χαρακτήρας. Επειδή είναι ο μικρότερος της ομάδας οι υπόλοιποι τον έχουν αναλάβει υπό την προστασία τους. Είναι αρκετά μοναχικός. Κατά τη διάρκεια του ταξιδιού τον έβλεπα μόνο στο εργαστήριο. Δεν ακολούθησε την ομάδα σε καμία έξοδο. Το εργαστήριο ξεκινάει. Στην αρχή είναι λίγο αυστηρός και τα παιδιά σφιγμένα. Μόλις βάζει τη μουσική και τους δείχνει κάποιες βασικές κινήσεις αρχίζουν τα χειροκροτήματα...Ύστερα τους χωρίζει σε ομάδες, αγόρια-κορίτσια, κάνουν ένα ζέσταμα και μετά ξεκινάνε μαζί να κάνουν βήμα βήμα τις κινήσεις.

Παράλληλα σε μια άλλη αίθουσα έχει ξεκινήσει και το εργαστήριο κατασκευής κούκλας. Συντονιστής είναι ο Στάθης Μαρκόπουλος (κουκλοθέατρο Αγιούσαγια, πρόεδρος του ελληνικού κέντρου της διεθνούς ένωσης κούκλας) και όπως αναγράφεται στο επίσημο πρόγραμμα στα μισά νησιά θα ταξιδέψει ο ίδιος και στα άλλα μισά θα τον αντικαταστήσουν οι συνεργάτιδές του, Εύα Νικηφόρου και Παρασκευή Καρακίτσιου (οι συγγάτοικοί μου). Τα κορίτσια έχουν τοποθετήσει τα θρανία δύο-δύο ώστε να κάθονται τα παιδιά σε ομάδες των τεσσάρων. Συγκεντρώνονται περίπου 15 παιδιά από τις μικρές τάξεις του Δημοτικού, δύο δασκάλες και μία μαμά με τα δύο παιδιά της. Τα παιδιά δε χρειάζεται να φέρουν τίποτα. Τα υλικά που χρειάζονται είναι πολύ απλά και τα έχουν όλα μαζί τα κορίτσια. Εφημερίδες, χαρτοταινία, χαρτονάκια, πλαστικά ποτηράκια, χρώματα και πινέλα. Η διαδικασία είναι απλή: *Παίρνουμε δύο φύλλα εφημερίδων, τα τσαλακώνουμε με δύναμη ώστε να σχηματιστεί ένα μπαλάκι του τένις το οποίο στη συνέχεια τυλίγουμε καλά με χαρτοταινία. Μετά παίρνουμε ένα χαρτονάκι που είναι κομμένο σε σχήμα ορθογωνίου, το διπλώνουμε γύρω από το δαχτυλάκι μας ώστε να βγει ένας κύλινδρος, το τυλίγουμε κι αυτό με χαρτοταινία και το κολλάμε στη βάση της μικρής μπάλας που έχουμε φτιάξει.*

Σχεδιάζουμε μάτια, μύτη, στόμα, το χρωματίζουμε, το διακοσμούμε με ό,τι άλλο θέλουμε κι είναι έτοιμο. Έχω αφήσει από νωρίς την κάμερα και φτιάχνω τη δική μου κούκλα, τριγυρνώντας παράλληλα από ομάδα σε ομάδα με τα κορίτσια για να βοηθάμε τα παιδιά.

Το μεσημέρι μεσολαβεί διάλειμμα για μπάνιο στη θάλασσα(ο καιρός είναι ανοιξιάτικος) κι επιστροφή στις 16:00 στην αίθουσα εκδηλώσεων αυτή τη φορά που πρέπει να στήσουμε τα σκηνικά μέσα σε δύο ώρες. Τα κορίτσια (η Βούλα και η Βαγγελιώ)έχουν μάθει να προσαρμόζουν γρήγορα και σχετικά εύκολα τα σχεδόν αυτοσχέδια σκηνικά της παράστασης σε κάθε χώρο. Έχουν μαζί ένα μεγάλο μαύρο πανί, έναν προβολέα, κούκλες, καπέλα κι ένα ακορντεόν. Την ίδια στιγμή σε μια αίθουσα του σχολείου συνεχίζεται το εργαστήριο κρουστών. Ο Λευτέρης πιο αισιόδοξος απ' ότι το πρωί, νιώθει ικανοποίηση που το εργαστήρι έχει ανταπόκριση. Η καλύτερη διαφήμιση είναι από στόμα σε στόμα. Περίπου είκοσι άτομα, οι περισσότεροι ενήλικες-εκπαιδευτικοί, κάνουν στην ουσία πρόβα για την αυριανή μέρα, που θα ανοίξουν με δύο τραγούδια τη συναυλία της Σαββίνας Γιαννάτου. Κατεβαίνω πάλι στην αίθουσα εκδηλώσεων. Όλα είναι έτοιμα. Τα κορίτσια κάνουν μια τελευταία πρόβα, διορθώνουν κάποιες λεπτομέρειες. Τίτλος της παράστασης που έχουν ετοιμάσει *Η πόλη πωλείται*. Η ώρα είναι 19:00, τα παιδιά έχουν συγκεντρωθεί, η αίθουσα έχει γεμίσει, τα φώτα σβήνουν, η παράσταση αρχίζει με τη Βούλα που παίζει ακορντεόν. Διαρκεί περίπου μία ώρα. Τα παιδιά συμμετέχουν, φωνάζουν, γελούν δυνατά, τραγουδούν μαζί με τους ηθοποιούς. Στο τέλος τρέχουν όλα μαζί προς το μέρος των κοριτσιών, πιάνουν τις κούκλες, τις περιεργάζονται, παίζουν μαζί τους...Σιγά σιγά η αίθουσα αδειάζει, ξεστήνουμε τα πρόχειρα σκηνικά και πηγαίνουμε για φαγητό. Ακόμα δεν έχει συγκεντρωθεί όλη η ομάδα. Η πρώτη μέρα έχει τελειώσει.

Κυριακή 23/03: Μέρα δεύτερη.

Ωρα 07:45. Πρωινό ξύπνημα. Μάθαμε χτες από ένα μαθητή των κρουστών πως στο χωριό ... μένει ένας από τους καλύτερους παίκτες τσαμπούνας του νησιού, ο κύριος Γιάννης. Ο Λευτέρης θέλει να τον επισκεφτεί για να τον

πείσει να συμμετάσχει στην αποψινή συναυλία, αλλά και για να του δείξει κάποιες τεχνικές, αφού παίζει κι ο ίδιος τσαμπούνα. Ξεκινάμε τόσο πρωί για να προλάβουμε να είμαστε πίσω για τα εργαστήρια. Το χωριό δε βρίσκεται πολύ μακριά όμως ο δρόμος είναι δύσκολος και όχι ασφαλτοστρωμένος στο μεγαλύτερο μέρος. Έχουμε ραντεβού στο καφενείο του χωριού. Το χωριό μοιάζει περισσότερο με οικισμό, μαθαίνουμε αργότερα πως έχει λίγους μόνιμους κατοίκους και είναι όλοι ηλικιωμένοι. Ο κύριος Γιάννης μας περιμένει. Είναι από εκείνους τους ηλικιωμένους ανθρώπους με το άσπρο μουστάκι και τα δουλεμένα χέρια που σε συγκινούν, επειδή σου θυμίζουν τον παππού σου, γελάνε με την καρδιά τους, συγκινούνται όταν μιλάνε για τα εγγόνια τους που τα βλέπουν μια φορά το χρόνο και τους λείπουν...Μας έπαιξε τσαμπούνα αρκετή ώρα, έδειξε στο Λευτέρη κάποια «κόλπα», του είπε πως η δική του δεν είναι καλή και πως όταν σφάξει θα του φτιάξει μία και θα του τη στείλει στην Αθήνα και μας υποσχέθηκε πως θα *προσπαθήσει να' έρθει απόψε αν προλάβει να 'χει ετοιμάσει τα ερίφια κι αν στείλουμε κάποιον να τον πάρει...*

Είμαστε πίσω στην ώρα μας. Γίνονται παράλληλα τρία εργαστήρια, break dance, κούκλας και κρουστών. Στο εργαστήριο κρουστών προετοιμάζουν τα δύο κομμάτια με τα οποία θα ανοίξουν την αποψινή συναυλία. Στο break dance τα παιδιά νιώθουν πιο εξοικειωμένα με τις κινήσεις και τον Σάνια, αφήνουν το σώμα τους σταδιακά ελεύθερο κι ακολουθούν πολύ ευκολότερα από χτες τη χορογραφία. Στο εργαστήριο κούκλας έχουν έρθει περισσότερα παιδιά από χτες και είναι λογικό αφού επηρεάστηκαν από τη χτεσινή παράσταση. Σήμερα θα τελειοποιήσουν τις κούκλες τους και θα τις αφήσουν να στεγνώσουν. Τα εργαστήρια τελειώνουν το μεσημέρι και βγαίνοντας έξω ανακαλύπτω την ύπαρξη ενός ακόμα «άτυπου» εργαστηρίου: ο Λευθέρης έχει συγκεντρώσει αγόρια Γυμνασίου και Λυκείου και τα προπονεί στο μπάσκετ. Την ίδια ώρα φτάνει στο νησί ο Στέφανος με τη Σαββίνα Γιαννάτου. Ο Στέφανος ενημερώνεται από τους υπόλοιπους για τη μέχρι τώρα πορεία των εργαστηρίων.

Ώρα 17:00. Εργαστήρι ψηφιακής φωτογραφίας. Ραντεβού στο κάστρο της χώρας. Έχουν συγκεντρωθεί αρκετά παιδιά κυρίως από τάξεις Γυμνασίου-Λυκείου. Η Δάφνη (Δάφνη Τόλλη, υπεύθυνη εργαστηρίου στη θέση της Μυρτώς Αποστολίδου)δίνει στα παιδιά κάποιες οδηγίες για το χειρισμό των φωτογραφικών μηχανών και κάνει κάποια τοποθέτηση για τη τέχνη της φωτογραφίας. Στο τέλος τα παιδιά χωρίζονται σε ομάδες κάθε μία από τις οποίες θα πάρει μια ψηφιακή μηχανή και θα τραβήξει φωτογραφίες του νησιού. Σε μία ώρα πρέπει να είναι πίσω. Οι μηχανές είναι χορηγία της εταιρείας Sony. Το ενδιαφέρον σε αυτή τη δραστηριότητα είναι πως βλέπει κανείς τον εκάστοτε τόπο μέσα από τα μάτια των παιδιών, τι θεωρούν εκείνα ως σημαντικό, ως κάτι που αξίζει να φωτογραφηθεί. Τα παιδιά είναι πίσω στην ώρα τους, παραδίδουν τις φωτογραφικές μηχανές και το ραντεβού ανανεώνεται γι αύριο.

Κατηφορίζουμε σιγά σιγά προς το παλιό Σχολείο όπου θα δοθεί η αποψινή συναυλία. Ο Λευτέρης έχει στήσει την κονσόλα του ήχου και το ηχητικό σύστημα κι ένας υπάλληλος του Δήμου έχει ρυθμίσει τα φώτα. Η αίθουσα χωρητικότητας 250 θέσεων έχει γεμίσει. Τη συναυλία ανοίγουν οι μαθητές του εργαστηρίου κρουστών που τραγουδούν παίζοντας ταυτόχρονα με τα κρουστά το We will rock you (Queen) και το παραδοσιακό Το κάστρο της Αστροπαλιάς. Συνεχίζει ο κύριος Γιάννης που τελικά κατάφερε να έρθει κι «αποθεώνεται» από το κοινό. Στη συνέχεια βγαίνει στη σκηνή η Σαββίνα Γιαννάτου που με τη συνοδεία κιθάρας ερμηνεύει τραγούδια του Μάνου Χατζιδάκι, παραδοσιακά ελληνικά αλλά και όλης της Μεσογείου. Μετά το τέλος της συναυλίας, ο Δήμαρχος μας έχει καλέσει σε δείπνο σε ένα από τα εστιατόρια του νησιού, όπου βρίσκεται επιτέλους όλη η ομάδα συγκεντρωμένη. Ο δήμαρχος είναι σχετικά νέος και δραστήριος, μας μιλά για το φεστιβάλ της Αστυπάλαιας, για τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν το χειμώνα στο νησί εξαιτίας του αποκλεισμού τους λόγω καιρικών συνθηκών, την οικονομική κατάσταση και τις πολλές ανάγκες του νησιού.

Δευτέρα 24/03. Μέρα τρίτη.

Ενώ τις προηγούμενες μέρες ο καιρός είναι ανοιξιάτικος σήμερα φυσάει κι έχει συννεφιά. Τα παιδιά είναι ανήσυχα. Δε φοβούνται τόσο μην αποκλειστούμε στο νησί. Αυτό είναι κάτι που το έχουν συνηθίσει. Έχει συμβεί πολλές φορές κι είναι πια μέσα στο πρόγραμμα. Το πρόβλημα είναι πως υπάρχει το ενδεχόμενο να μην έρθει αρκετός κόσμος στις σημερινές εκδηλώσεις.

Το εργαστήρι κρουστών έχει τελειώσει ήδη από χτες, ενώ για τα άλλα τρία η τελευταία μέρα είναι η σημερινή. Στο break dance τα παιδιά έχουν χωριστεί σε ομάδες. Η κάθε μία βγαίνει στη μέση της αίθουσας και παρουσιάζει τη χορογραφία χωρίς πια την καθοδήγηση του Σάνια, ο οποίος παρακολουθεί και κάνει στο τέλος ορισμένες διορθωτικές παρατηρήσεις.

Στο εργαστήρι κούκλας τα παιδιά θα δώσουν σήμερα τη δική τους παράσταση. Οι κούκλες τους είναι έτοιμες. Χωρίζονται σε μικρές ομάδες και φτιάχνουν μικρά σκετσάκια με πρωταγωνίστριες τις κούκλες, τα οποία παρουσιάζουν με τη βοήθεια της Βαγγελιώς και της Βούλας.

Το εργαστήρι φωτογραφίας σήμερα γίνεται κι αυτό στο σχολείο. Η Δάφνη προβάλλει τις φωτογραφίες που έχουν τραβήξει τα παιδιά. Εκείνα αναγνωρίζουν τις φωτογραφίες τους και κάνουν μεταξύ τους διαγωνισμό για το ποια είναι η καλύτερη. Έχουν πειραματιστεί αρκετά. Προσπάθησαν να φωτογραφίσουν τον ήλιο, τα σπίτια, τους περαστικούς, φωτογραφίζονταν τα ίδια τη στιγμή που καθρεφτίζονταν στις βιτρίνες των καταστημάτων...

Είναι αργά το μεσημέρι. Τα εργαστήρια έχουν τελειώσει. Πηγαίνουμε όλοι μαζί βόλτα στη θάλασσα. Δείχνουν όλοι ικανοποιημένοι. Καταλήγουμε στην πλατεία που στήνεται ένα αυτοσχέδιο γλέντι με ούζο, παξιμάδια με κρόκο (παραδοσιακά τοπικά παξιμάδια) και χορό. Στις 19:00 επιστρέφουμε στο σχολείο για την προβολή ντοκιμαντέρ. Ο καιρός χειροτερεύει κι έχει αρχίσει να βρέχει. Ήρθαν μόνο πέντε άτομα, νέοι εκπαιδευτικοί που είχαν διοριστεί πρώτη χρονιά στο νησί και παρακολούθησαν το εργαστήριο κρουστών, την παράσταση κουκλοθέατρου και τη συναυλία. Ήταν ενθουσιασμένοι με την ομάδα. Ανταλλάξαμε στοιχεία επικοινωνίας κι έφυγαν. Αφού τακτοποιήσαμε, κλειδώσαμε κι επιστρέψαμε στα δωμάτιά μας για να

ετοιμάσουμε τα πράγματα. Ωστόσο δεν είμαστε ακόμα σίγουροι για το αν θα φύγουμε. Τηλεφωνούμε συνέχεια στο λιμεναρχείο. Η οριστική απάντηση έρχεται στις 11:00. Έχει κατά τόπους εννιά μποφόρ αλλά θα ταξιδέψουμε...

6.5 Δεύτερη ανάγνωση...

Πολλές φορές κατά τη διάρκεια συγγραφής της παρούσας εργασίας, αναρωτηθήκαμε αν πράγματι η Διάδραση μπορεί να ενταχθεί στο θεωρητικό πλαίσιο των ΜΚΟ. Σίγουρα πρόκειται για οργάνωση μη κυβερνητική αλλά που απέχει αρκετά από τη θεσμική μορφή των ΜΚΟ όπως την περιγράψαμε παραπάνω.

Καταρχάς ο εμπνευστής του προγράμματος και οι συμμετέχοντες σε αυτό δε δηλώνουν μέλη μιας ΜΚΟ. Πολλοί από αυτούς μάλιστα έχουν αρνητική άποψη για την ύπαρξη και το ρόλο που αυτές διαδραματίζουν καθώς πιστεύουν πως *δεν έχουν νόημα...Θα προτιμούσα η δύναμή τους να υπάρχει στο προηγούμενο επίπεδο...δεν μπορώ να δεχτώ ότι η ύπαρξή τους δικαιολογείται μόνο μέσα από τη δράση των πολέμων. Αυτό κάνουν. Πάνε σε εμπόλεμες ζώνες μετά τον πόλεμο, ελέγχουν για ζημιές, κάνουν σχολεία, νοσοκομεία...δεν έχει νόημα. Η δύναμή τους θα έπρεπε να φαίνεται στο προηγούμενο στάδιο. Την αποτροπή των πολέμων για παράδειγμα*⁷⁵.

Γι αυτό άλλωστε δε βρίσκουν το λόγο να εγγραφούν ως ΜΚΟ στους αντίστοιχους δικτυακούς τόπους ή να συνεργαστούν με άλλες ΜΚΟ για την υλοποίηση του προγράμματος. Περισσότερο αισθάνονται μέλη μιας παρέας που πίστεψε σε μια ιδέα, σε μια συλλογική δράση και την πραγματοποιεί. Άλλωστε, αν εξαιρέσουμε τον υπεύθυνο του προγράμματος, όλοι οι υπόλοιποι συμμετέχουν σε αυτό ως συντονιστές κάποιου εργαστηρίου, άρα αμείβονται. Η ύπαρξη αμοιβής σε συνδυασμό με τον επαγγελματισμό με τον οποίο οργανώνεται και υλοποιείται το πρόγραμμα, που συνίσταται στη συνέπεια και το υψηλό επίπεδο των εργαστηρίων και των εκδηλώσεων,

⁷⁵ Στέφανος Νόλλας σε συνέντευξη που μας παραχώρησε, αποσπάσματα της οποίας παραθέτουμε στα υποκεφάλαια 6.3 και 6.5.

συμβάλλει στο να αντιμετωπίζεται το πρόγραμμα από τα μέλη της ομάδας ως μια επιπλέον επαγγελματική δραστηριότητα. Γι αυτό και δυσχεραστούνται όταν δεν υπάρχει μεγάλη συμμετοχή στα εργαστήρια και τις εκδηλώσεις.

Αυτές οι συνθήκες όμως δεν αναιρούν τον κοινωφελή χαρακτήρα του προγράμματος. Η παρέα αυτή διαπίστωσε την έλλειψη πολιτιστικών ερεθισμάτων κατά τη διάρκεια του χειμώνα στα νησιά της άγονης γραμμής. Αποφάσισαν λοιπόν να δράσουν για να καλύψουν αυτή την έλλειψη. Γι αυτούς ο πολιτισμός δε θεωρείται είδος πολυτελείας αλλά είδος πρώτης ανάγκης. Πήραν την πρωτοβουλία να εφαρμόσουν ένα πρόγραμμα προς όφελος των κατοίκων των απομακρυσμένων περιοχών με σκοπό την κάλυψη της ανάγκης αυτής. Οι ίδιοι από την πλευρά τους δεν αντιμετωπίζουν τους εαυτούς τους ούτε ως εθελοντές, *μακριά από μας αυτοί οι όροι*, αλλά ούτε ως επιχειρηματίες αφού ο Στέφανος παραδέχεται *πως μέσα μπαίνω, αλλά το χαίρομαι. Βάζω από τη τσέπη μου. Έχω πει μια πενταετία. Μετά θα το σταματήσω. Θα προσπαθήσω να μην μπαίνω άλλο μέσα και μετά θα το δώσω. Έχω σκοπό όλη αυτή τη φόρμα να τη δώσω σε κάποιους άλλους που έχουμε συνεργαστεί, το αγαπάνε και θέλουν να συνεχίσουν και να το μεταδώσουν με τη σειρά τους κάπου αλλού-σε καμία περίπτωση σε κρατικό φορέα. Δε θέλω να το κάνω μόνιμα...όταν βαρεθώ κάποια στιγμή θα φύγω πρώτος. Αν πάψω να το αγαπάω δε θα μπορώ να το τρέξω. Άλλωστε πρέπει να υπάρχει ανακύκλωση. Και δεν είναι κάτι δικό μου, είναι μια δική μου σύλληψη που επειδή την αγάπησα και την πίστεψα πολύ, με πείσμα κι αντοχή κατάφερα να την υλοποιήσω. Ήθελα να δημιουργήσω μια φόρμα που θα έχει επικοινωνία με τα νησιά και τις εταιρείες και να συνεχιστεί.*

Τους αρέσει να ταξιδεύουν και να ασκούν το επάγγελμά τους έχοντας ως σημείο αναφοράς όχι μόνο την πόλη. Θέλουν να ταξιδέψουν, να επικοινωνήσουν, να αλλάξουν έστω για λίγο την εικόνα εγκατάλειψης των απομακρυσμένων περιοχών το χειμώνα.

Στην ουσία η Διάδραση ξεκίνησε ως μια παρέα φίλων καλλιτεχνών, των οποίων η επιθυμία να επεκτείνουν τις καλλιτεχνικές τους

δραστηριότητες εκτός πόλης και συγκεκριμένα σε απομακρυσμένα νησιά το χειμώνα, συμβαίνει να καλύπτει βασικές κοινωνικές ανάγκες των κατοίκων των περιοχών αυτών. Χωρίς καμία διάθεση κατηγοριοποίησης μπορούμε να πούμε πως το προφίλ των μελών της Διάδρασης προσεγγίζει πολλά από τα χαρακτηριστικά της ζωής των σύγχρονων μποέμ. Νέοι άνθρωποι, ηλικίας περίπου 30 ετών, ελεύθεροι επαγγελματίες που δραστηριοποιούνται στον ευρύτερο καλλιτεχνικό τομέα και διαφοροποιούνται αρκετά από τα πρότυπα που προβάλλονται μέσω ΜΜΕ. Το ντύσιμό τους, η κατοικία τους, η συμπεριφορά τους, οι συνήθειες και η στάση ζωής τους απέχει κατά πολύ από αυτό που θεωρείται κυρίαρχο ρεύμα ή trendy. Η απλότητα και το μέτρο απορρέουν από κάθε τους δραστηριότητα. Γι αυτό και δεν αντιμετωπίζουν την ομάδα τους ως μια οργάνωση που παράγει κοινωνικό έργο. Με ειλικρίνεια και ταπεινοφροσύνη απαντούν πως κάνουν κάτι που τους αρέσει, τους γεμίζει και τους διασκεδάζει, θεωρούν πως αυτό στις μέρες μας είναι τύχη και αφήνουν τους άλλους να το ονομάσουν και να το αναλύσουν. *Ταπεινά ρε παιδί μου...Δε με νοιάζουν αυτά. Να είναι καλό το πρόγραμμα, να είναι καλή η ομάδα, να περάσουμε ωραία. Μέχρι εκεί. Δεν ξέρω τι αποτελέσματα μπορεί να έχει. Μια φορά πριν χρόνια μου έκανε ένας φίλος μου μια άσκηση τάι-τσι και την κάνω ακόμα. Αυτό θέλω να γίνεται κι εκεί*⁷⁶...

Μόνο αφού επιμείναμε λίγο παραπάνω δέχτηκε τελικά ο Στέφανος πως κάτι προσφέρω αλλά δεν μπορώ να το πω εγώ...Αυτοί που δέχονται αυτή την προσφορά πρέπει να απαντήσουν σε αυτό. Κάνω αυτό που μπορώ. Δε το έχω αξιολογήσει. Είναι μια μορφή έκφρασης που συμβαίνει να επηρεάζει κι άλλους. Εντάξει...δίνει χαρά. Πολλές φορές τα παιδιά δε μας αφήνουν να φύγουμε. Έρχονται γονείς και μας προτείνουν να μας φιλοξενήσουν στα σπίτια τους. Εντάξει, είναι αλήθεια πως έχει δύναμη. Και μόνο που πάμε δέκα άνθρωποι μέσα στο χειμώνα και γίνεται μια απόβαση στο νησί κάτι αλλάζει.

⁷⁶ Στέφανος Νόλλας

Και το σημαντικό είναι πως αυτό που αλλάζει έχουν τη δυνατότητα να το δουν και να το εισπράξουν άμεσα. Άλλωστε έχουμε αναφέρει και πιο πάνω πως μία από τις βασικές επιδιώξεις του προγράμματος ήταν να προκαλέσει τη συμμετοχή του κόσμου, τη γόνιμη αλληλεπίδραση. Στόχος δύσκολος που για να πραγματοποιηθεί απαιτεί σημαντική προσπάθεια και λεπτούς χειρισμούς. Ας μην ξεχνάμε πως η Διάδραση είναι ένα «ξένο σώμα» σε κάθε νησί που κάθε φορά πρέπει να κερδίζει την εμπιστοσύνη των κατοίκων, να τους προκαλεί το ενδιαφέρον και να τους κάνει να συμμετέχουν στις εκδηλώσεις. Κι αυτά πρέπει να γίνουν μέσα σε τρεις με τέσσερις μέρες. Ο Στέφανος αναφέρει ως παράδειγμα την εμπειρία τους από την Ανάφη. *Ένα ωραίο παράδειγμα είναι αυτό που έγινε στην Ανάφη. Εκεί παραθερίζαμε χρόνια ως ελεύθεροι κατασκηνωτές και κάποια στιγμή δημιουργήθηκε μια παρεξήγηση με τις τοπικές αρχές, σχεδόν μας διώξανε. Την πρώτη χρονιά λοιπόν, όταν στέλναμε fax και mail δεν ήξεραν ποιοι είμαστε ώσπου φτάσαμε στο νησί. Μόλις μας είδε ο κοινοτάρχης, εμένα που είχαμε παρεξηγηθεί, τον Μιχάλη (performer) που είναι μαύρος, τον Μανώλη (ακροβάτης) με τη μοϊκάνια, απελπίστηκε. Τα παιδιά του όμως παρακολουθούσαν τα εργαστήρια και του μετέφεραν το κλίμα. Την τελευταία μέρα λοιπόν ήρθε και μας συνεχάρη και μας κάλεσε να ξαναπάμε. Το αναφέρω γιατί θεωρώ πως ήταν σημαντική η αλλαγή της στάσης αυτού του ανθρώπου και πολλών άλλων που στην αρχή μας αντιμετώπιζαν επιφυλακτικά. Ένιωσα πως αναγνώρισε την προσπάθειά μας. Συνήθως μας υποδέχονται καλά. Αν εξαιρέσεις κάποια προβλήματα που είχαμε στην αρχή στα λιμάνια. Νόμιζαν πως κάνουμε εμπόριο ναρκωτικών, είχαμε δυο-τρεις επιθέσεις με σκυλιά, είχαν σταματήσει και τον Μιχάλη επειδή είναι μαύρος, του ζητούσαν άδεια παραμονής, νόμιζαν πως πουλούσε cd. Και δύο νησιά που δε μας δέχονται. Κουφονήσια και Σχοινούσα. Και ξέρουμε γιατί αλλά τέλος πάντων...*

Βέβαια πρωταρχικής σημασίας είναι η σχέση μεταξύ των μελών της ομάδας που όπως είδαμε δεν είναι σε κάθε προορισμό η ίδια. Η σύσταση της ομάδας αλλάζει σχεδόν από νησί σε νησί και υπάρχουν συνήθως

παραπάνω από ένας υπεύθυνος εργαστηρίου ώστε να εναλλάσσονται όταν προκύπτουν επαγγελματικές ή άλλου είδους υποχρεώσεις. Το ίδιο συμβαίνει και με τα καλλιτεχνικά σχήματα που πλαισιώνουν το πρόγραμμα, τα οποία εκ των πραγμάτων δεν μπορεί σε κάθε προορισμό να είναι τα ίδια εξαιτίας των αυξημένων επαγγελματικών υποχρεώσεων των καλλιτεχνών. Επομένως η ομάδα έχει μια σταθερή μαγιά τριών συνήθως ατόμων και οι υπόλοιποι εναλλάσσονται. Έχουμε να κάνουμε με έναν ζωντανό οργανισμό που από τη μεταξύ του αλληλεπίδραση θα εξαρτηθεί και η επιτυχία του προγράμματος. Σε κάθε περίπτωση όμως η κάθε ομάδα που προκύπτει έχει πάντα ένα σταθερό κοινό σημείο, που είναι η πίστη στο πρόγραμμα. Αυτός είναι συνδετικός κρίκος, οδηγός και ασπίδα προστασίας από έριδες και προστριβές που προκύπτουν συνήθως σε συνεργασίες. Τα μέλη της Διάδρασης αν πρέπει να νιώθουν υπερήφανα για ένα πράγμα, τότε αυτό είναι σίγουρα πως δεν επέτρεψαν την καλλιέργεια παρεξηγήσεων και καταστάσεων αρνητικών που θα αμαύρωναν τους σκοπούς του προγράμματος. Γι αυτούς *οι δύσκολοι μήνες είναι πριν. Στην προετοιμασία. Οι δήμοι, οι χορηγοί, τα σεμινάρια, οι καλλιτέχνες, το πρόγραμμα, οι ημερομηνίες, τα σχολεία, ο συντονισμός...όταν είμαστε εκεί κυλάνε τα πράγματα. Δε δημιουργούνται γκρίνιες. Δεν προλαβαίνουμε να παρεξηγηθούμε. Έχει πολύ δράση. Είμαστε συνέχεια σε κίνηση*⁷⁷.

Σε αυτό το σημείο ολοκληρώνεται η παρουσίαση των αποτελεσμάτων της έρευνας με αντικείμενο την ομάδα της Διάδρασης. Είναι αλήθεια, πως ο αρχικός ενθουσιασμός μας για το πρόγραμμα Άγωνα Γραμμή Γόνιμη και την όρεξη των μελών της Διάδρασης εξακολουθεί να ισχύει. Παρ' όλα αυτά ελπίζουμε να καταφέραμε την όσο το δυνατό αντικειμενικότερη παρουσίαση της ομάδας και της δράσης της. Στη συνέχεια ακολουθεί η παρουσίαση άλλων δέκα οργανώσεων που δραστηριοποιούνται στον ευρύτερο τομέα της επικοινωνίας και του πολιτισμού.

⁷⁷ Στέφανος Νόλλας

Κεφάλαιο 7: Δείγμα δέκα ΜΚΟ που δραστηριοποιούνται στον τομέα της επικοινωνίας και του πολιτισμού

7.1 Δέκα πολιτιστικοί «ακτιβιστές»

Προκειμένου να σχηματίσουμε μια πιο ολοκληρωμένη εικόνα για τον τρόπο με τον οποίο λειτουργούν οι ΜΚΟ που δραστηριοποιούνται στον ευρύτερο τομέα της επικοινωνίας και του πολιτισμού, αναζητήσαμε και άλλες ΜΚΟ με αντίστοιχο αντικείμενο. Πολύτιμα εργαλεία στην αναζήτηση αυτή ήταν οι δικτυακοί τόποι του Έργου πολιτών(www.ergopoliton.gr), η ελληνική ανθρωπιστική δικτυακή πύλη για τον εθελοντισμό (www.antropos.gr) αλλά και το Ελληνικό Ίδρυμα Πολιτισμού και συγκεκριμένα το τμήμα που συντονίζει το Ελληνικό Εθνικό Δίκτυο του Ευρω-Μεσογειακού Ιδρύματος Anna Lindh για τον Διάλογο μεταξύ των Πολιτισμών, στα συνέδρια και τις συναντήσεις του οποίου ήρθαμε σε επαφή με πολλά μέλη ΜΚΟ. Πρέπει να σημειώσουμε πως το 2008 ήταν έτος διαπολιτισμικού διαλόγου, συγκυρία που ευνόησε ιδιαιτέρως την έρευνά μας καθώς πολλές ήταν οι ΜΚΟ που υλοποίησαν προγράμματα που προωθούν το διαπολιτισμικό διάλογο κι έτσι τις γνωρίσαμε μέσα από το έργο τους.

Όπως έχουμε αναφέρει και σε προηγούμενη ενότητα, μια πρώτη αναζήτηση ΜΚΟ με αντικείμενο τον πολιτισμό εμφανίζει ένα πολύ μεγάλο αριθμό αυτών. Εμείς κάναμε μια επιλογή από όλες αυτές και καταλήξαμε σε δέκα, εννιά ελληνικές και μία από το εξωτερικό. Το κριτήριο βάσει του οποίου έγινε η επιλογή αυτή είναι η πρωτοτυπία και οι δράσεις των συγκεκριμένων ΜΚΟ. Αφού αναζητήσαμε πληροφορίες γι αυτές μέσα από τους δικτυακούς τους τόπους, πραγματοποιήσαμε συνεντεύξεις με μέλη τους, είτε μέσω συμπλήρωσης ερωτηματολογίου είτε μέσω προφορικής

συζήτησης. Στις σελίδες που ακολουθούν παρουσιάζουμε συνοπτικά κάθε μία από αυτές, στη συνέχεια τις συγκρίνουμε με τη Διάδραση και τέλος εξάγουμε συμπεράσματα που προέκυψαν από αυτή τη δειγματοληπτική έρευνα.

1. Ταμειών Θράκης: Διεθνής Ακαδημία Πολιτισμού και Επικοινωνίας (www.tamieion.gr)

Το Ταμειών Θράκης είναι ένας μη κερδοσκοπικός οργανισμός που έχει ως στόχο του την ανάδειξη της Βόρειας Ελλάδας και της Θράκης ειδικότερα, ως σημείου επαφής της δύσης με την ανατολή και του βορρά με το νότο, σε πολιτιστική και οικονομική γέφυρα των Βαλκανίων με την Ευρώπη. Στο πλαίσιο αυτής της προσπάθειας αναπτύσσονται μεταξύ άλλων, δράσεις όπως διεθνή θερινά σχολεία, μαθήματα ελληνικής γλώσσας και πολιτισμού στο εξωτερικό, κέντρο τηλεκπαίδευσης και πολιτισμού στην Αθήνα. Συγκεκριμένα, στα 14 χρόνια λειτουργίας του έχουν πραγματοποιηθεί 10 Διεθνή Θερινά Σχολεία Ελληνικής Γλώσσας και Ελληνικού Πολιτισμού στην Θράκη και το Ανατολικό Αιγαίο (διεθνή σχολεία πολιτισμού και διαπολιτισμικής επικοινωνίας) όπου περισσότεροι από δύο χιλιάδες νέοι ομογενείς και αλλοδαποί φιλοξενήθηκαν δωρεάν, δωρεάν χειμερινά φροντιστήρια ελληνικής γλώσσας τα οποία έχουν παρακολουθήσει περισσότεροι από τρεις χιλιάδες μαθητές μουσουλμάνοι από τη Θράκη, τρία κέντρα τηλεκπαίδευσης στην Ελλάδα (Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Ξάνθη) , δύο σταθμοί τηλεκπαίδευσης στη Βουλγαρία (Μπουργκάς, Σμόλιεν) κι ένα δίκτυο εκπαιδευτικών κέντρων στη Μέση Ανατολή (υπό εξέλιξη) και τρεις περιοδείες στο εξωτερικό (Αμερική, Καναδά, Δυτική Ευρώπη) με σκοπό τη διδασκαλία ελληνικής γλώσσας και ελληνικού πολιτισμού σε ομογενείς και αλλοδαπούς.

Το Ταμειών Θράκης, σημαίνει "θησαυροφυλάκιο" Θράκης και εννοούμε θησαυρό μόνο τον πολιτισμό. Αν κάποιος έχει πολιτισμό, τα έχει όλα. Άρα το Ταμειών Θράκης λειτουργεί και προσπαθεί να λειτουργήσει ως ένα

θησαυροφυλάκιο πολιτισμού στην Θράκη. Θησαυροφυλάκιο για όλο τον ελληνικό πολιτισμό, για όλη την Ελλάδα, αλλά και ευρύτερα για τον πολιτισμό του ανθρώπου.

2. Very Special Arts Hellas - Ελληνική Εταιρεία Καλλιτεχνικών Προγραμμάτων Ατόμων Με Ειδικές Ανάγκες (www.vsarts.org)

Πρόκειται για το ελληνικό παράρτημα της διεθνούς ΜΚΟ VSA που ιδρύθηκε το 1974 με σκοπό να αποκτούν πρόσβαση στις τέχνες τα άτομα με ιδιαιτερότητες. V από το όραμα (vision) για μια κοινωνία που μας περιλαμβάνει όλους, S από τη δύναμη (strength) που προκύπτει μέσα από την ομαδικότητα και A από την καλλιτεχνική (artistic) έκφραση που μας ενώνει όλους. Από τότε μέχρι σήμερα έχει αποκτήσει 56 παραρτήματα σε όλο τον κόσμο. Η ελληνική VSA ιδρύθηκε το 1990 κι από τότε μέχρι σήμερα έχει σημειώσει δυναμική παρουσία στο χώρο. Λειτουργεί ήδη σε μόνιμη βάση τρεις ομάδες για θέατρο-μουσική, εικαστικά και χορό που έχουν αναπτύξει πλούσια δράση και συνεχίζουν. Οργανώνει για άτομα με και χωρίς αναπηρίες εκθέσεις, παραστάσεις, εκπαιδεύσεις, καλλιτεχνικά βιωματικά εργαστήρια και άλλες πρωτοποριακές δραστηριότητες. Στον πολιτιστικό τομέα εκπονεί το πρωτοποριακό πρόγραμμα ακουστικής περιγραφής θεατρικών παραστάσεων για άτομα με προβλήματα όρασης. Οργανώνει ακόμα ξεναγήσεις σε μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους για άτομα με αναπηρίες. Στις δραστηριότητές της συμπεριλαμβάνεται και η διεξαγωγή έρευνας για την προσβασιμότητα των πολιτιστικών χώρων και την ευαισθητοποίηση των εργαζομένων σε αυτούς. Επίσης, υλοποιεί σε συνεργασία με τη Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς πρόγραμμα ευαισθητοποίησης μαθητών σε θέματα αναπηρίας μέσα από βιωματικά καλλιτεχνικά εργαστήρια.

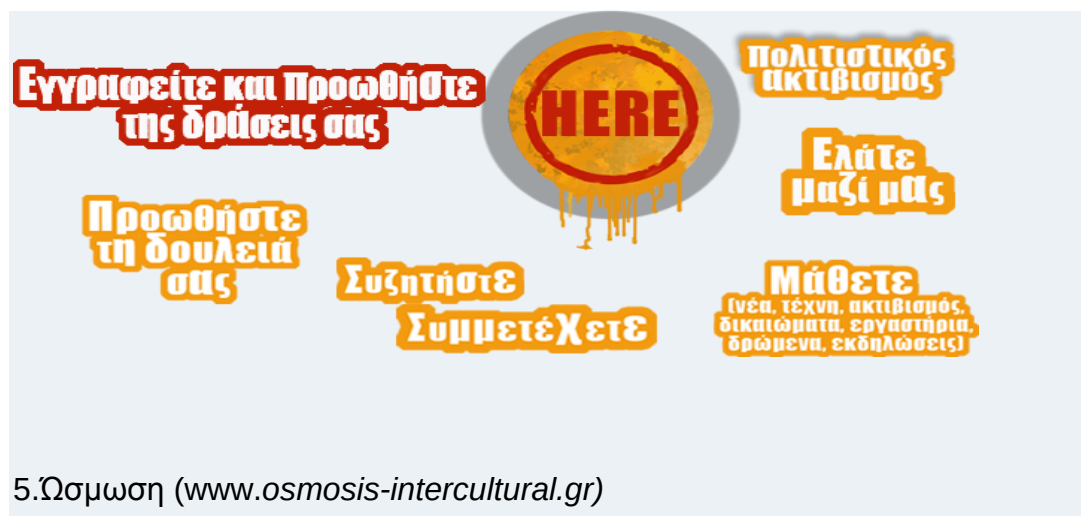
3. Σύγχρονη Δελφική Αμφικτυονία (www.delamphictionia.gr)

Πρόκειται για έναν μη κυβερνητικό οργανισμό ο οποίος απαρτίζεται από επιστήμονες, καλλιτέχνες και διανοούμενους, οι οποίοι εργάζονται εθελοντικά με σκοπό μορφωτικό, πολιτιστικό και κοινωνικό. Η λειτουργία του οργανισμού αποσκοπεί στη σύζευξη της ελληνικής πολιτιστικής, πνευματικής και μορφωτικής παράδοσης με τις σύγχρονες διεθνείς αναζητήσεις. Στον άξονα αυτό κινούνται οι δράσεις του, στις οποίες συγκαταλέγονται μεταξύ άλλων η ανασύσταση του θεσμού των Καβαφείων, στο πλαίσιο των οποίων έχουν πραγματοποιηθεί από το 2005 ως σήμερα τα συνέδρια «Κ.Π.Καβάφης και οι νέοι ποιητές της Μεσογείου», αφιέρωμα στο φιλόσοφο Κώστα Παπαϊωάννου, αφιέρωμα στον Κορνήλιο Καστοριάδη, τα αναπτυξιακά προγράμματα Αλεξάνδρεια 1 και 2 και η συνεργασία με το Διεθνές Δελφικό Συμβούλιο. Συγκεκριμένα, η συνεργασία αυτή αποβλέπει στη δημιουργία ενός παγκόσμιου βήματος συνάντησης και διαλόγου των πολιτισμών, ενός διαύλου επικοινωνίας μεταξύ εθνικών και διεθνών πολιτιστικών πρωτοβουλιών κι ενός δικτύου προώθησης καλλιτεχνικών προσπαθειών.

4. Το πλοίο των τρελών (www.azart.org)

Όλα ξεκίνησαν το 1992, όταν η ολλανδική καλλιτεχνική ομάδα azart που σημαίνει τέχνη από το άλφα ως το ωμέγα, αγόρασε ένα ολλανδικό αλιευτικό πλοίο και το μετέτρεψε σε «πλοίο των τρελών». Η ονομασία που επέλεξαν αποτελεί στην ουσία μια αλληγορία, μια αναφορά στη συνήθεια των αρχών του μεσαίωνα να τοποθετούν τρελούς σε ένα πλοίο και να τους αφήνουν να ταξιδεύουν ακυβέρνητοι οδηγώντας τους σε βέβαιο θάνατο. Το σημερινό πλοίο των τρελών και το πλήρωμα του ή οι τρελοί χωρίς σύνορα όπως οι ίδιοι δηλώνουν, ταξιδεύει κυρίως στις θάλασσες της Μεσογείου προωθώντας το δικαίωμα του να ταξιδεύει κανείς ελεύθερα στη θάλασσα και την τέχνη. Ο θίασος αποτελείται από μία ομάδα δέκα περίπου καλλιτεχνών, ηθοποιών, περφόρμερ, σκηνοθετών, τραγουδιστών, μουσικών, ακροβατών, κλόουν, που συνεχίζουν την παράδοση των παλιών κωμικών μπουλουκιών. Το πλοίο είναι γι αυτούς το σπίτι τους και μεταφέρει επιπλέον τον απαραίτητο εξοπλισμό των παραστάσεων. Το πλοίο των τρελών προσαράζει σε διάφορα λιμάνια μετά από συνεννόηση με τις τοπικές αρχές, καλεί σε συνεργασία τοπικούς καλλιτέχνες και παρουσιάζει τις παραστάσεις που αποτελούν μίγμα πολλών θεατρικών ειδών από *commedia de l' arte* μέχρι οπερέτα και των οποίων η θεματική αντλεί συνήθως από την παράδοση και την ιστορία του τόπου υποδοχής.

5.Ωσμωση (www.osmosis-intercultural.gr)

Η Ωσμωση είναι ένα Κέντρο Τεχνών και Διαπολιτισμικής Αγωγής υπό τη νομική μορφή της αστικής μη κερδοσκοπικής που ιδρύθηκε το 2005 με έδρα την Αθήνα. Η ΩΣΜΩΣΗ αξιοποιεί όλες τις μορφές τέχνης για να αναπτύξει σχέδια κοινωνικής και καλλιτεχνικής παρέμβασης που προωθούν την έννοια και τις πρακτικές της διαπολιτισμικότητας. Σύμφωνα με το καταστατικό «σκοπός της εταιρείας είναι η ευαισθητοποίηση και ενεργοποίηση των πολιτών ενάντια στα στερεότυπα και τις προκαταλήψεις για την ετερότητα και η προώθηση των αξιών της διαφορετικότητας και των ανθρωπινων δικαιωμάτων μέσα από την πολιτιστική δημιουργία». Η οργάνωση προτείνει ένα νέο είδος κοινωνικής κι εκπαιδευτικής προσέγγισης που απορρίπτει τις ηθικολογίες του παρελθόντος κι ενθαρρύνει την προσωπική και συλλογική έκφραση βιωμάτων ως μέσο επαφής και γνωριμίας με τον Άλλο, διαδικασία μέσα από την οποία η διαφορετικότητα δε συνεπάγεται ανισότητα. Σε αυτό το πλαίσιο και χρησιμοποιώντας όλες τις μορφές τέχνης, οργανώνονται καλλιτεχνικά κι εκπαιδευτικά προγράμματα, δράσεις πολιτιστικού ακτιβισμού και καλλιτεχνικές εκδηλώσεις για την πληροφόρηση κι ευαισθητοποίηση του κοινού, εκδηλώσεις εφαρμοσμένου θεάτρου (θέατρο στις φυλακές, στην κοινότητα, στην εκπαίδευση), καλλιτεχνικές δράσεις κι εκπαιδευτικά σεμινάρια. <http://osmosis-intercultural.gr/>

6. Φιλοξενία (www.filox.org)

Η Οργάνωση Υποστήριξης Νέων "Φιλοξενία" είναι μια μη κυβερνητική οργάνωση (ΜΚΟ) και η νομική της μορφή είναι Αστική μη Κερδοσκοπική Εταιρεία. Η έδρα της βρίσκεται στην αγροτική κοινότητα του Κρυονερίου Κορινθίας όπου λειτουργεί το πρώτο κέντρο πληροφόρησης νέων στην Ελλάδα, το οποίο εξυπηρετεί νέους αγρότες, μαθητές και παιδιά, με υπολογιστές που παρέχουν πρόσβαση στο Διαδίκτυο & διαθέτουν προγράμματα για ψηφιακό βιντεομοντάζ με χρήση πολυμέσων. Ο χώρος διαθέτει μικρή βιβλιοθήκη με έντυπο πληροφοριακό υλικό για τη νεολαία & την περιοχή (οικοτουριστικές & περιβαλλοντικές δραστηριότητες) καθώς & βιβλία, εφημερίδες και CD-ROM. Ανάμεσα στους στόχους της οργάνωσης συγκαταλέγονται η πληροφόρηση των νέων για ζητήματα που τους αφορούν, η δραστηριοποίηση σε θέματα προστασίας του περιβάλλοντος, η υποστήριξη της εθελοντικής εργασίας, η ανάδειξη της παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς και η προώθηση ενεργειών που συντελούν στη δημιουργία μιας ευρωπαϊκής ταυτότητας και την καταπολέμηση της ξеноφοβίας. Στο πλαίσιο αυτής της κατεύθυνσης η Φιλοξενία σε συνεργασία με διεθνείς οργανισμούς και άλλες ΜΚΟ λειτουργεί ως φορέας ανταλλαγής νέων είτε σε θέσεις επαγγελματικής κατάρτισης και μαθητείας είτε σε εθελοντικά προγράμματα.

7.Κοσμο-Πολιτισμός (www.cosmosofculture.org)

Ο «Κοσμο-Πολιτισμός» μη κερδοσκοπικός πολιτιστικός οργανισμός, έχει ως σκοπό του την διάδοση της Σύγχρονης Τέχνης και των Πολιτισμών απ'όλο τον κόσμο στην Ελλάδα. Ήδη ένας βασικός στόχος έχει επιτευχθεί, η δημιουργία και λειτουργία του Πολιτιστικού Κέντρου «Κοσμο-Πολιτισμός» με πολυπολιτισμικό χαρακτήρα, που δίνει την δυνατότητα σε νέους ανθρώπους, χωρίς καμία διάκριση, να συμμετέχουν στις δραστηριότητες του Κέντρου μέσα από εργαστήρια, σεμινάρια, εκδηλώσεις, εκθέσεις και όχι μόνο. Το κέντρο προσφέρει ένα εναλλακτικό βήμα καλλιτεχνικής έκφρασης σε ανθρώπους που προέρχονται από κοινωνικά αποκλεισμένες ομάδες και δεν έχουν πρόσβαση σε κρατικά κι εμπορικά κανάλια. Στο κέντρο διοργανώνονται bazaar, παρουσιάσεις βιβλίων, συναυλίες, εργαστήρια για παιδιά και μεγάλους, εκθέσεις, φεστιβάλ, κινηματογραφικές προβολές και σεμινάρια. Κοινός άξονας όλων των δραστηριοτήτων του Κοσμο-πολιτισμός είναι η γνωριμία με άλλους πολιτισμούς γιατί *μόνο μέσω του πολιτισμού και της παιδείας θα ξεπεραστούν οι διαφορές που χωρίζουν τους ανθρώπους.*

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΝΩΣΗ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ - HELLENIC ASSOCIATION OF INFORMATICS - HAI

8.Ελληνική ένωση πληροφορικής - Hellenic association of informatics – HAI (www.informatics.org.gr)

Η Ελληνική Ένωση Πληροφορικής είναι ένας μη κυβερνητικός, μη κερδοσκοπικός οργανισμός νεολαίας, εθνικής εμβέλειας, που ιδρύθηκε το 1992. Στόχος της Ένωσης είναι να καλλιεργήσει με τις δράσεις και τις παρεμβάσεις του την αρχή πως η χρήση της πληροφορικής τεχνολογίας μπορεί και πρέπει να συνεισφέρει στην ενδυνάμωση της συμμετοχής στα κοινά, στην ενεργοποίηση και ευαισθητοποίηση των νέων σε πλήθος ζητημάτων, στη διάδοση και διάχυση των πληροφοριών και στη δυνατότητα χρήσης της για την υποστήριξη κοινωνικών και οικολογικών δράσεων. Η Η.Α.Ι είναι ο μοναδικός οργανισμός με αυτήν τη δραστηριότητα στην Ελλάδα, με πρόγραμμα και αρχές που συνδέουν την κοινωνική παρέμβαση και ενεργοποίηση με την τεχνολογία της πληροφορικής ως εργαλείο. Η Ένωση υλοποιεί τους σκοπούς της σε συνεργασία με άλλους ερευνητικούς, κοινωνικούς και πληροφορικούς φορείς, εξασφαλίζει την ενημέρωση των μελών και τη συμμετοχή τους σε εκδηλώσεις, εκθέσεις, συνέδρια και ανταλλαγές, οργανώνει εκδηλώσεις και συμμετέχει σε ομάδες και πρωτοβουλίες, προωθώντας προγράμματα αποστολής Ελλήνων εθελοντών με στόχο την ενίσχυση της ιδέας του εθελοντισμού, την ενίσχυση με τη συμμετοχή τους των προγραμμάτων κοινωνικής δράσης άλλων φορέων και επίσης την πρακτική εξάσκηση των εθελοντών στη χρήση της τεχνολογίας ως μέσου για την επίτευξη και κοινωνικών σκοπών. Στο πλαίσιο των ίδιων αρχών δημιουργήθηκαν δυο internet sites, το ένα με θέμα την ενημέρωση των νέων με θετικές ειδήσεις (www.goodnews.gr - Ο δικτυακός τόπος των καλών ειδήσεων) και ενός περιβαλλοντικού -εναλλακτικού περιηγητικού site (www.traveladvisor.gr - Ο ανεξάρτητος ταξιδιωτικός σύμβουλος νέων).

9. ΝΕΑΝΙΚΟ ΠΛΑΝΟ: Δημιουργική Ομάδα για την Οπτικοακουστική Επικοινωνία και Έκφραση των Νέων Ανθρώπων (www.neanikoplano.gr)

Η Δημιουργική Ομάδα για την Οπτικοακουστική Επικοινωνία και Έκφραση των Νέων Ανθρώπων ΝΕΑΝΙΚΟ ΠΛΑΝΟ δημιουργήθηκε το 1992 από κινηματογραφιστές, εκπαιδευτικούς και άλλους πολίτες που δραστηριοποιούνται στο χώρο της τέχνης και του πολιτισμού και από το 1998 έχει τη νομική μορφή της αστικής μη κερδοσκοπικής εταιρείας. Κύριοι στόχοι της είναι η στήριξη κάθε πρωτοβουλίας των νέων για έκφραση με τη χρήση οπτικοακουστικών μέσων (κινηματογράφος, βίντεο, τηλεόραση, πολυμέσα κλπ.) καθώς και η διακίνηση οπτικοακουστικών προγραμμάτων που παράγονται από παιδιά και νέους και γενικότερα η ενθάρρυνση για παραγωγή και διακίνηση κινηματογραφικών ταινιών και τηλεοπτικών προγραμμάτων που αναπτύσσουν την κριτική σκέψη των νέων και τους γνωστοποιούν τα νέα επιτεύγματα της τεχνολογίας, της επιστήμης και του πολιτισμού. Για την επίτευξη των στόχων του, το Νεανικό πλάνο, σε συνεργασία με δημόσιους ή ιδιωτικούς φορείς (Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, IOM, Media Desk Hellas κ.α.) διοργανώνει ειδικά επιμορφωτικά σεμινάρια, προβολές και διαλέξεις μέσω των οποίων εξοικειώνει εκπαιδευτικούς, παιδιά και μεγάλους με τη χρήση οπτικοακουστικών μέσων στην εκπαίδευση. Επιπλέον, διοργανώνει το Διεθνές Φεστιβάλ Κινηματογράφου Ολυμπίας για παιδιά και νέους, την Ευρωπαϊκή Συνάντηση Νεανικής Οπτικοακουστικής Δημιουργίας για τη δημιουργική έκφραση των νέων μέσω της χρήσης των σύγχρονων οπτικοακουστικών μέσων και προωθεί τη λειτουργία ενός σχολείου κινηματογράφου και τη δημιουργία ενός Ευρωπαϊκού Κέντρου Δημιουργικής Οπτικοακουστικής Επικοινωνίας νέων στον Πύργο και την Αμαλιάδα.

10. CTP Πολιτιστικό Τρίγωνο Πρεσπών (www.ctp.gr)

Το Πολιτιστικό Τρίγωνο Πρεσπών είναι μια ανεξάρτητη, τοπική ΜΚΟ στην περιοχή των συνόρων της Ελλάδας με την Αλβανία και την ΠΓΔΜ, με έδρα στον Άγιο Γερμανό, ένα από τα μεγαλύτερα χωριά της ελληνικής πλευράς της Πρέσπας. Είναι μια πρωτοβουλία που λειτουργεί σε τοπικό, διασυνοριακό και ευρωπαϊκό επίπεδο και υλοποιεί δράσεις στους τομείς: Νεολαία, Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις και Οικονομική Ανάπτυξη. Στους στόχους του Πολιτιστικού τριγώνου περιλαμβάνονται η άρση των συνεπειών της απομόνωσης της υπαίθρου στις τοπικές κοινωνίες σε πολιτιστικό, οικονομικό και εκπαιδευτικό επίπεδο, η ενεργοποίηση της Κοινωνίας των Πολιτών, των οικονομικών παραγόντων και της τοπικής κοινωνίας, η διασύνδεση και η παροχή υποστήριξης για την ανάπτυξη δεξιοτήτων και τη δικτύωση και η δημιουργία ευκαιριών για παιδιά και νέους να αναπτύξουν ικανότητες στις τέχνες και στις νέες τεχνολογίες, να αναλάβουν πρωτοβουλίες και να υλοποιήσουν τις ιδέες τους. Το CTP επικεντρώνεται σε δράσεις που ενισχύουν την ισόρροπη ανάπτυξη, συμβάλλουν στην ενεργοποίηση των κατοίκων των Πρεσπών - επικεντρώνοντας στη νέα γενιά και στις γυναίκες- και αναδεικνύουν τα σύνορα ως συγκριτικό πλεονέκτημα. Επιπλέον, εργάζεται για τη δημιουργία ευκαιριών κατάρτισης και θέσεων απασχόλησης, διοργανώνοντας εκπαιδευτικές και ενημερωτικές δράσεις και προωθώντας πρωτοβουλίες κοινωνικής οικονομίας, όπως το πρόγραμμα Δικτυώνω: Δίκτυο νέων για την κοινωνία του Μέλλοντος, συνεργασία με τους επιχειρηματίες τουρισμού της περιοχής για την προώθηση μιας βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης, πολιτιστικές διαδρομές, караβάνια πολιτισμού και προσπάθειες για την ανάδειξη και διάσωση της πολιτιστικής παράδοσης των Πρεσπών.

7.2 Ανάλυση-Σύγκριση με τη Διάδραση

Είναι αλήθεια πως με μια πρώτη ματιά μπορεί κανείς εύκολα να διαπιστώσει τις διαφορές και τις ομοιότητες μεταξύ των ΜΚΟ οι οποίες αποτέλεσαν το αντικείμενο της έρευνάς μας. Κατ' αρχάς εκτός από τη Διάδραση και το Πλοίο των Τρελών όλες οι υπόλοιπες είναι εγγεγραμμένες ως ΜΚΟ σε αρχεία αναζήτησης και δίκτυα ελληνικών και ξένων ΜΚΟ. Αυτό σημαίνει σε πρώτο επίπεδο πως πρόκειται για θεσμοθετημένες μορφές ΜΚΟ που αποτελούνται από ανθρώπους που είναι συνειδητά μέλη μη κυβερνητικών οργανώσεων. Γι αυτούς ο θεσμός των ΜΚΟ δε φέρει αρνητικό πρόσημο, όπως για τον Στέφανο από τη Διάδραση, ούτε είναι κάτι απροσδιόριστο σύμφωνα με την απάντηση του Αύγουστου από το Πλοίο των Τρελών. Κοινός τόπος των ορισμών που συλλέξαμε μέσω συνεντεύξεων με μέλη ΜΚΟ, είναι πως πρόκειται για φορείς ανεξάρτητους από πολιτικά και οικονομικά συμφέροντα που αναλαμβάνουν δράση υπέρ του κοινού συμφέροντος. Γι αυτό άλλωστε επιδιώκουν τη γνωριμία και τη συνεργασία με άλλες ΜΚΟ, εγχώριες και διεθνείς, ώστε να δημιουργηθεί ένα παγκόσμιο δίκτυο της κοινωνίας των πολιτών, στο πλαίσιο του οποίου όλες οι ΜΚΟ θα συνεργάζονται και θα ασκούν πίεση για την υλοποίηση εκείνων των δράσεων που καλύπτουν βασικές κοινωνικές ανάγκες και προάγουν την παγκόσμια ειρήνη και συνεργασία. Αυτό, δηλαδή η ένταξη ή μη μιας ΜΚΟ σε ένα δίκτυο, είναι και το βασικό σημείο στο οποίο διαφοροποιούνται οι οργανώσεις που αποτέλεσαν το δείγμα της έρευνάς μας. Τα χαρακτηριστικά που θα θίξουμε στη συνέχεια αποτελούν στην ουσία τις ομοιότητες μεταξύ αυτών των έντεκα ΜΚΟ και μας επέτρεψαν να τις εντάξουμε στην ίδια ομπρέλα αλλά και να τις μελετήσουμε βάσει κοινών κριτηρίων.

Κατ' αρχάς όλες οι παραπάνω ΜΚΟ δεν μπορούν να ενταχθούν αποκλειστικά σε μία κατηγορία με βάση το τομέα δραστηριοποίησής τους. Σίγουρα αποκλείουμε την κατηγορία που αφορά στην ανθρωπιστική και

έκτακτη βοήθεια. Μπορούμε όμως να πούμε πως και εδώ όπως και στην περίπτωση της Διάδρασης, οι συγκεκριμένες ΜΚΟ συνδυάζουν τομείς δραστηριοτήτων. Χωρίς αμφιβολία όλες οργανώνουν και εφαρμόζουν ολοκληρωμένα αναπτυξιακά κι εκπαιδευτικά προγράμματα με αντικείμενο τον ευρύτερο τομέα της επικοινωνίας και του πολιτισμού και καλύπτουν βασικές κοινωνικές ανάγκες. Παράλληλα ασκούν πίεση για να βρουν υποστηρικτές αλλά και για να εδραιώσουν την παρουσία τους στο χώρο και να λαμβάνονται σοβαρά υπόψη ως φορείς που επιτελούν σημαντικές κοινωνικές λειτουργίες. Και βέβαια μέσω της δράσης τους συμβάλλουν στην ενημέρωση κι εκπαίδευση της κοινής γνώμης (αναπτυξιακή εκπαίδευση) για την καταπολέμηση της πολιτιστικής ένδειας αυτή τη φορά. Και εδώ βρίσκεται κατά τη γνώμη μας η ουσία της δράσης των ΜΚΟ που δραστηριοποιούνται στον ευρύτερο τομέα της επικοινωνίας και του πολιτισμού.

Τα αγαθά αυτά δεν εκλαμβάνονται από αυτές ως είδος πολυτελείας το οποίο μπορεί να αναζητήσει κανείς μόνο εφόσον έχει εξασφαλίσει την κάλυψη βασικών κοινωνικών αναγκών. Θεωρούνται κι αυτά το ίδιο βασικά και μάλιστα κρίσιμης σημασίας. Αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της καθημερινότητάς μας που βελτιώνει την ποιότητα ζωής και συμβάλλει καθοριστικά στη διαμόρφωση του τρόπου με τον οποίο σκεπτόμαστε και πράττουμε. Κύριος άξονας λοιπόν των ΜΚΟ με τις οποίες ασχοληθήκαμε είναι η πίστη στην αξία του πολιτισμού και της επικοινωνίας ως μοχλών ανάπτυξης της κοινωνίας. Παραφράζοντας ακόμα μία φορά τον Ρολάν Μπαρτ θα μπορούσαμε να πούμε πως καθώς η επιστήμη είναι *χοντροκάμωτη* και η ζωή *λεπτή* ακριβώς για να διορθώσουμε αυτή τη *διαφορά* μας ενδιαφέρουν οι τέχνες και ο πολιτισμός⁷⁸. Το πόσο σημαντική είναι η επίδραση των δράσεων επικοινωνίας και πολιτισμού στη ζωή μας νομίζουμε πως είναι γεγονός αδιαμφισβήτητο, αποτελεί άλλωστε αντικείμενο προβληματισμού και πονημάτων εδώ και αιώνες, γι αυτό εμείς

⁷⁸ Ρολάν Μπαρτ, *Μυθολογίες-Μάθημα*, 1979, Αθήνα, Ράππα, σελ.24 *Η επιστήμη είναι χοντροκάμωτη, η ζωή είναι λεπτή, και ακριβώς για να διορθώσουμε τούτη τη διαφορά μας ενδιαφέρει η λογοτεχνία.*

θα το παρακάμψουμε θεωρώντας το αυτονόητο. Οφείλουμε όμως να σημειώσουμε την επιμονή με την οποία αυτοί οι ανεξάρτητοι φορείς προάγουν τον πολιτισμό ειδικά σε εποχές κοινωνικής και οικονομικής κρίσης όπως είναι η σημερινή. Υπό αυτές τις αντίξοες συνθήκες η δράση αυτών των ΜΚΟ γίνεται λειτούργημα. Μια σύγχρονη μεταφορά της αλληγορίας του σπηλαίου, που κάποιοι άνθρωποι κατάφεραν να βγουν στο φως και δεν αδιαφορούν, αλλά το μεταφέρουν σε όσους παραμένουν δέσμιοι ενός πλέγματος απάνθρωπων συνθηκών ζωής .

Φυσικά ένα ακόμα κριτήριο στο οποίο βασιστήκαμε για την επιλογή των συγκεκριμένων οργανώσεων είναι η πρωτοτυπία των δράσεών τους. Μέσα από τη γνωριμία μας με τις ομάδες αυτές και ερχόμενοι σε επαφή με τα μέλη πολλών από αυτές διαπιστώσαμε πως οργανώνουν δράσεις που ξεφεύγουν από τις τετριμμένες, και προκαλούν το ενδιαφέρον και τη συμμετοχή του κόσμου. Προγράμματα πρωτότυπα που απευθύνονται σε όλες τις ηλικίες και τα οποία βασίζονται στην αλληλεπίδραση του κοινού με τους διοργανωτές. Οι κοινωνίες στις οποίες υλοποιούνται τέτοιου είδους προγράμματα ανταποκρίνονται στο κάλεσμα των διοργανωτών και συμμετέχουν ενεργά στην εφαρμογή τους. Αυτό βέβαια προϋποθέτει την ύπαρξη δραστήριων μελών που δεν επαναπαύονται με τις επιχορηγήσεις και δεν αρκούνται σε δοκιμασμένες δραστηριότητες και πρακτικές αλλά τολμούν και δοκιμάζουν νέα πράγματα. Αλλά και μέλη που αφοσιώνονται στις ΜΚΟ και θυσιάζουν κόπο και τον ελεύθερο χρόνο τους προκειμένου να συμμετέχουν ενεργά σε αυτές ενώ παράλληλα εξακολουθούν να εργάζονται. Άνθρωποι με ζωντάνια και ενέργεια, ζωντανή απάντηση σε όσους επιμένουν να προβάλουν ένα εσωστρεφές, αδιάφορο και άκρως εγωιστικό προφίλ του σύγχρονου ανθρώπου.

Αξίζει επίσης να προσθέσουμε πως πολλές από τις συγκεκριμένες ΜΚΟ είτε έχουν την έδρα τους στην επαρχία είτε εφαρμόζουν προγράμματα που απευθύνονται κυρίως σε κατοίκους της επαρχίας, με όλες τις δυσκολίες που αυτό συνεπάγεται. Εκτός από τα εμπόδια που αφορούν στην πρόσβαση, την έλλειψη χώρων ή το ρίσκο που κρύβουν τέτοιου είδους

ενέργειες, υπάρχουν κι άλλα αντικειμενικά προβλήματα. Όπως για παράδειγμα η δυσκολία άσκησης πίεσης σε κέντρα λήψης αποφάσεων και υποψήφιους χορηγούς και ο κίνδυνος να μην αντιμετωπίζονται ως άξιες λόγου άρα και χρηματοδότησης. Αυτή όμως η «ηρωική» τάση αποκέντρωσης που εξαπλώνεται σταδιακά συμβάλλει στην κατάρριψη του στερεότυπου της εγκαταλελειμμένης ελληνικής επαρχίας.

Σε ό,τι αφορά την εσωτερική οργάνωση, οι περισσότερες από αυτές έχουν τη νομική μορφή της αστικής μη κερδοσκοπικής εταιρείας, που από όσα συμπεραίνουμε είναι αυτή που εξυπηρετεί περισσότερο τη λειτουργία τους. Το καταστατικό και το διοικητικό συμβούλιο υπάρχουν για τυπικούς κυρίως λόγους. Οι αποφάσεις που αφορούν στην λειτουργία, την κατεύθυνση, τον προγραμματισμό και τις δράσεις κάθε ομάδας λαμβάνονται σε ομαδικό επίπεδο. Βέβαια σε κάθε οργανισμό υπάρχουν άνθρωποι που λόγω χαρακτήρα και ικανοτήτων αναλαμβάνουν περισσότερες ευθύνες και πρωτοβουλίες από κάποιους άλλους. Αυτό όμως σε καμία περίπτωση δε σημαίνει πως υπάρχει η αυστηρή τυπική ιεραρχία και ταξινόμηση που συναντάμε σε γραφειοκρατικά οργανωμένους δημόσιους ή ιδιωτικούς φορείς. Στην περίπτωση των ΜΚΟ τις οποίες μελετήσαμε, το κάθε μέλος αναλαμβάνει τα καθήκοντα που μπορεί να φέρει εις πέρας και ανταποκρίνονται στο επίπεδο των γνώσεων και των ικανοτήτων του. Οι συγκεκριμένες οργανώσεις δεν έχουν την οικονομική ευχέρεια να προσλάβουν στελέχη που να ασχολούνται ειδικά και αποκλειστικά με ξεχωριστούς τομείς δραστηριοτήτων, όπως marketing ή δημόσιες σχέσεις, γι αυτό τα μέλη προσπαθούν από μόνα τους να καλύψουν τις ανάγκες της οργάνωσης. Μπορούμε να πούμε πως η οργάνωση είναι χαλαρή κι ευέλικτη χωρίς βέβαια αυτό να υποβαθμίζει το έργο της κάθε ομάδας. Αντίθετα μάλιστα, διαπιστώσαμε τον επαγγελματισμό και το υψηλό επίπεδο που αντανakλάται στις δράσεις κάθε μίας από αυτές.

Ένα ζήτημα στο οποίο επιμείναμε αρκετά κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων είναι σε τι βαθμό επηρεάζουν οι χορηγοί τον προσανατολισμό και γενικά το έργο των ΜΚΟ τις οποίες υποστηρίζουν. Η

αλήθεια είναι, πως η σχεδόν «επιθετική» στάση της Διάδρασης απέναντι στους χορηγούς στους οποίους έθεσε εξ αρχής σαφείς και αμετάκλητους όρους, αποτελεί εξαίρεση. Συνήθως πολλοί φορείς προκειμένου να εξασφαλίσουν χορηγία είναι έτοιμοι να δεχτούν τους όρους των χορηγών. Στο συγκεκριμένο δείγμα δε διαπιστώσαμε κάποιο καθεστώς καταπίεσης από την πλευρά των χορηγών προς τις οργανώσεις ούτε κάποιες παρεμβάσεις που θα αποπροσανατόλιζαν τις δεύτερες από το σκοπό τους. Συνήθως τα αντισταθμίσματα στα οποία αρκείται ένας χορηγός μετά από μια χορηγία είναι η προβολή του στα μέσα και κάποιες φορολογικές απαλλαγές. Το μόνο σημείο που δυσκολεύει τη συνεργασία χορηγών και ΜΚΟ, σύμφωνα με τα λεγόμενα μελών από τις τελευταίες, είναι πως οι υποψήφιοι χορηγοί θέλουν να χρηματοδοτούν συγκεκριμένες δράσεις με απτά αποτελέσματα, πράγμα δύσκολο για ΜΚΟ που ασχολούνται με την εφαρμογή προγραμμάτων τα οποία απαιτούν συνήθως μια διαδικασία τα αποτελέσματα της οποίας μπορεί και να μην είναι απτά. Γι αυτό ενώ συνήθως εξοικονομούν εύκολα χορηγούς για συγκεκριμένες εκδηλώσεις, αδυνατούν να εξασφαλίσουν κονδύλια για ερευνητικά πρόγραμμα ή κάποιο κεφάλαιο που θα μπορούσε να καλύψει το μισθό ειδικευμένων στελεχών που θα προσλάμβανε η οργάνωση.

Αυτά είναι κάποια γενικά συμπεράσματα στα οποία καταλήξαμε μετά από έρευνα σε δείγμα έντεκα μη κυβερνητικών οργανώσεων, δέκα ελληνικών και μίας ολλανδικής, που δραστηριοποιούνται στον ευρύτερο τομέα της επικοινωνίας και του πολιτισμού. Εμείς θέλαμε να διαπιστώσουμε πώς λειτουργούν και πόσο απέχουν από το γενικό μοντέλο λειτουργίας των ΜΚΟ όπως το σκιαγραφήσαμε στο πρώτο μέρος της εργασίας μας. Σίγουρα ένα τόσο μικρό δείγμα δεν αρκεί, γι αυτό πιστεύουμε πως η έρευνα πρέπει να συνεχιστεί. Παρ' όλα αυτά, έστω από αυτό το αντιπροσωπευτικό για εμάς δείγμα, θεωρούμε πως μπορέσαμε να αντιληφθούμε το πλαίσιο λειτουργίας των ΜΚΟ αυτού του είδους και να καταλήξουμε στα εξής δύο χαρακτηριστικά. Πρώτον την ευέλικτη και χαλαρή οργάνωσή τους και δεύτερον το πάθος και την επιμονή των μελών που απαρτίζουν αυτές τις

οργανώσεις να προωθούν μέσα από τις δράσεις τους την επικοινωνία και τον πολιτισμό, θεωρώντας τα απαραίτητους και κρίσιμης σημασίας μοχλούς κοινωνικής ανάπτυξης και μέσων ολοκλήρωσης του ανθρώπου.

Επίλογος-Άνω τελεία

Στο σημείο αυτό ολοκληρώνεται η εργασία μας με θέμα την ανάπτυξη δράσεων επικοινωνίας και πολιτισμού από μη κυβερνητικές οργανώσεις. Στις σελίδες που προηγήθηκαν πραγματευτήκαμε ορισμένες μόνο πτυχές του δυναμικού και σύνθετου όπως είδαμε φαινομένου των ΜΚΟ. Βέβαια, η έρευνα δεν έχει ολοκληρωθεί γι αυτό άλλωστε προτιμήσαμε την άνω τελεία.

Στο πρώτο μέρος, επιχειρήσαμε να σκιαγραφήσουμε το κοινωνικο-πολιτικό πλαίσιο της σημερινής «μετα-εποχής» κάνοντας παράλληλα μια συνοπτική έστω αναφορά στους παράγοντες που επέτρεψαν την ανάπτυξη του φαινομένου(κεφάλαιο 1),να το προσεγγίσουμε θεωρητικά και εννοιολογικά και να κατηγοριοποιήσουμε τις ΜΚΟ ανάλογα με τον τομέα δραστηριοποίησής τους(κεφάλαιο 2),να σταθούμε στα κύρια σημεία της κριτικής που δέχονται(κεφάλαιο 3), να θίξουμε τις νέες συνθήκες στις οποίες πρέπει να ανταπεξέλθουν(κεφάλαιο 4) και να διακρίνουμε το στάδιο εξέλιξής τους στη χώρα μας(κεφάλαιο 5). Θεωρούμε πως η διαδικασία αυτή ήταν απαραίτητη προκειμένου να σχηματίσουμε μια ολοκληρωμένη στο βαθμό που γίνεται εικόνα για το υπό εξέταση φαινόμενο.

Όπως είδαμε οι ΜΚΟ, ως οργανώσεις πολιτών που αναλαμβάνουν σημαντική κοινωνική δράση, άρχισαν να εισχωρούν δυναμικά στην παγκόσμια πολιτική σκηνή από τα μέσα της δεκαετίας του 80. Δεν είναι λίγοι εκείνοι που ασκούν δριμύτατη κριτική στις ΜΚΟ είτε επειδή τις θεωρούν κακό υποκατάστατο του κράτους, είτε επειδή σπαταλούν σημαντικά κρατικά κονδύλια είτε επειδή δεν αναγνωρίζουν σε αυτές κανένα σοβαρό πολιτικό ή κοινωνικό ρόλο. Παρά το πολλές φορές δικαιολογημένα έντονο κύμα αντιδράσεων, δεν μπορούμε να παραβλέψουμε πως εγκαθιστούν ένα νέο πεδίο πολιτικού διαλόγου, στο οποίο οργανώσεις πολιτών αναμιγνύονται με την πολιτική αναλαμβάνοντας πρωτοβουλίες και σημειώνοντας πολιτική και κοινωνική δράση χωρίς μάλιστα να διεκδικούν

θέσεις εξουσίας. Η ΜΚΟ αποτελούν κατά τη γνώμη μας ζωντανή απόδειξη της αγωνίας των πολιτών για την εξέλιξη των πραγμάτων και της όρεξής τους για δράση και συμμετοχή στη διαμόρφωσή τους. Και αυτό είναι το σημείο που θέλουμε να τονίσουμε κλείνοντας. Σε πείσμα των καιρών, των δημοσκοπήσεων και μιας πληθώρας μελετών που θέλουν πολίτες-ιδιώτες κλεισμένους στο μικρόκοσμό τους, οι πολίτες που συμμετέχουν σε ΜΚΟ διαψεύδουν αυτή τη γενικευμένη αντίληψη.

Όπως έχουμε ήδη αναφέρει, για το θέμα με το οποίο επιλέξαμε να ασχοληθούμε, δηλαδή ΜΚΟ που δραστηριοποιούνται στον τομέα της επικοινωνίας και του πολιτισμού, δεν προσφέρεται (ή παρά τις προσπάθειές μας δεν καταφέραμε εμείς να βρούμε) βιβλιογραφία. Παρ' όλα αυτά επιμέναμε, γιατί μας προκαλούσε από την αρχή συγκίνηση και θαυμασμό η επιλογή ορισμένων ανθρώπων να ασχολούνται εθελοντικά με τον πολιτισμό, ειδικά σε εποχές οικονομικής και κοινωνικής κρίσης όπως η σημερινή. Με μεγάλη μας έκπληξη διαπιστώσαμε πως οι άνθρωποι αυτοί που δεν είναι λίγοι, τολμούν και δοκιμάζουν δράσεις πρωτότυπες και υψηλού επιπέδου με μεγάλη απήχηση στο κοινό διατηρώντας παράλληλα ένα χαμηλό προφίλ. Πρόκειται για ομάδες ανθρώπων που τους ενώνει ένα είδος «εκλεκτικής συγγένειας» και μια κοινή πίστη στην αναγκαιότητα του πολιτισμού.

Δεν είναι λίγες οι φορές, ειδικά σε περιόδους κρίσης όπως η σημερινή, που μεγάλη μερίδα του κόσμου θεωρεί την ενασχόληση με τον πολιτισμό ανούσια ή στην καλύτερη περίπτωση δείγμα πολυτέλειας ή αφέλειας. Χρησιμοποιείται μάλιστα η χαρακτηριστική φράση *εδώ καράβια χάνονται, βαρκούλες αρμενίζουν*. Δεν κρύβουμε πως αρκετές φορές παρασυρθήκαμε κι εμείς από αυτή την αντίληψη, και ρωτούσαμε στο πλαίσιο των συνεντεύξεων με μέλη των ΜΚΟ που αποτέλεσαν το δείγμα μας γιατί επιλέγουν να ασχολούνται με αυτό τον τομέα ειδικά σήμερα. Οι απαντήσεις ηρωικές και αποστομωτικές: *η ομορφιά θα σώσει τον κόσμο, η ζωή είναι ανηφόρα-δε γίνεται αλλιώς, η επερχόμενη βαρβαρότητα και νύχτα θα αντιμετωπιστεί μόνο με πολιτιστική παιδεία, ειδικά σε περιόδους κρίσης*

είναι απαραίτητος ο πολιτισμός... Με αυτούς τους ανθρώπους λοιπόν, που βρίσκονται συνειδητά, μεταφορικά ή κυριολεκτικά όπως στην περίπτωση της Διάδρασης και του πλοίου των τρελών, *στις βαρκούλες* επιλέξαμε να ασχοληθούμε και να ερευνήσουμε τα κίνητρα και τον τρόπο λειτουργίας τους. Ελπίζουμε η ανάγνωση της εργασίας να ήταν το ίδιο απολαυστική όσο απολαύσαμε κι εμείς τη διαδικασία έρευνας και συναναστροφής με τις ομάδες αυτές.

Βιβλιογραφία

- ❖ Γιώργος Βέλτσος(επιμέλεια),Διαμάχη-κείμενα για τη νεοτερικότητα, 2000,Αθήνα, Πλέθρον
- ❖ Χρήστος Γιανναράς, Πολιτιστική Διπλωματία, 2001, Αθήνα, Ίκαρος
- ❖ Anthony Giddens, Οι συνέπειες της νεοτερικότητας, 2001, Αθήνα, Κριτική
- ❖ Ουμπέρτο Έκο Κήνσορες και θεράποντες, 1994,Αθήνα, Γνώση
- ❖ Οδυσσέας Ελύτης, Ο κήπος με τις αυταπάτες, 1999, Αθήνα, ύψιλον
- ❖ Νότα Κυριαζή, Η κοινωνιολογική έρευνα, 2002, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα
- ❖ Άννα Λυδάκη, Ποιοτικές μέθοδοι της κοινωνικής έρευνας, 2001, Αθήνα, Καστανιώτη
- ❖ Ζίγκμουντ Μπάουμαν, Παγκοσμιοποίηση, οι συνέπειες για τον άνθρωπο,2004, Αθήνα,Πολύτροπον
- ❖ Ρολάν Μπαρτ, Μυθολογίες-Μάθημα, 1979, Αθήνα, Ράππα
- ❖ Pierre Bourdieu, Η διάκριση, 2002, Αθήνα, Πατάκη
- ❖ Ian McDonnell,Johnny Allen, William O' Toole, Festival and special event management, 1999, Wiley and Sons Australia
- ❖ Πάτρικ Μπράντλιζερ, Άρτος και θεάματα,1999, Θεσσαλονίκη, Νησίδες
- ❖ Γιάννης Παπαμιχαήλ(επιμέλεια),Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις και κυρίαρχη πολιτική, 2005, Αθήνα, The monthly review imprint
- ❖ Θεόδωρος Σακελλαρόπουλος, Ευρωπαϊκή κοινωνική πολιτική, 1993, Αθήνα, Κριτική
- ❖ Ρίτσαρντ Σένετ, Η τυραννία της οικειότητας, 1999, Αθήνα, Νεφέλη
- ❖ Μελίνα Σεραφετινίδου, Εισαγωγή στην Πολιτική Κοινωνιολογία, 2003, Αθήνα,Gutenberg
- ❖ Παντελής Σκλιάς και Αστέρης Χουλιάρας(επιμέλεια), Η διπλωματία της κοινωνίας των πολιτών, 2002, Αθήνα, Παπαζήση
- ❖ Παντελής Σκλιάς, Ο ρόλος των μη κυβερνητικών οργανισμών στην εποχή της παγκοσμιοποίησης: θεωρητικές προσεγγίσεις, 1998, Αθήνα, ΕΚΠΕ
- ❖ Φωτεινή Τσαλίκογλου, Ψυχολογία της καθημερινής ζωής, 1999, Αθήνα, Καστανιώτη
- ❖ Michel Feher, Gaelle Krikorian and Yates McKee, Non Governmental Politics,2007, New York, Zone Books

Εφημερίδες και περιοδικά

- ❖ ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ ,23/02/2007
- ❖ ΒΗΜΑGAZINO, 19/02/2006
- ❖ περιοδικό Κοινωνία των πολιτών, τ, 1,2,12
- ❖ Το ΒΗΜΑ, 06/04/2008
- ❖ Τα Νέα,23/8/2005

Δικτυακοί τόποι

- ❖ http://www.anthropos.gr/show_mko.asp?Id=46
- ❖ <http://www.actionaid.gr/default.php?pname=ProgramChild>
- ❖ <http://www.jubileedebtcampaign.org.uk/?lid=282>
- ❖ http://www.mdmgreece.gr/index.php?option=com_content&task=view&id=1021&Itemid=64
- ❖ <http://www.europers.gr/>
- ❖ http://www.aidfunding.mfa.gr/index.php?option=com_content&task=view&id=150&Itemid=106
- ❖ <http://www.gdrc.org/ngo/logical-fa.pdf>

- ❖ <http://sybedrio2007.bee.gr/speeches.asp>
- ❖ <http://www.hellenicaid.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=NODE&cnode=14>
- ❖ <http://www.hellenicaid.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=NODE&cnode=19>
- ❖ <http://sybedrio2007.bee.gr/speeches.asp>
- ❖ <http://www.mkosyntagma.gr/>
- ❖ <http://www.tamieion.gr>
- ❖ <http://www.vsarts.org>
- ❖ <http://www.delamphictionia.gr>
- ❖ <http://www.azart.org>
- ❖ <http://www.osmosis-intercultural.gr>
- ❖ <http://www.filox.org>
- ❖ <http://www.cosmosofculture.org>
- ❖ <http://www.informatics.org.gr>
- ❖ <http://www.neanikoplano.gr>
- ❖ <http://www.ctp.gr>
- ❖ <http://www.ergopoliton.gr>

Παράρτημα

Συνέντευξη της κυρίας Πιπέρου από τη ΜΚΟ VSA HELLAS.

1. Περιγράψτε μου τι σημαίνει για εσάς ο όρος ΜΚΟ.

Κάθε φορέας ανεξάρτητος από πολιτικά ή οικονομικά συμφέροντα που έχει έναν κοινωνικό στόχο και συσπειρώνει πολίτες που ευαισθητοποιούνται από τη δράση του στοχεύει στην βελτίωση της κοινωνίας και την ευαισθητοποίηση των πολιτών.

2. Ποιος είναι ο σκοπός και το έργο της ΜΚΟ την οποία στελεχώνετε.

Η οργάνωση έχει σαν στόχο να στηρίζει και να προβάλλει την καλλιτεχνική έκφραση και δημιουργία των ανθρώπων με αναπηρίες και να προωθεί την πρόσβασή τους στην πολιτιστική ζωή του τόπου.

Λειτουργεί τακτικές καλλιτεχνικές ομάδες (θέατρο, μουσική, εικαστικά, δημιουργική κίνηση), οργανώνει - για άτομα με και χωρίς αναπηρίες - εκθέσεις, παραστάσεις, καλλιτεχνικά βιωματικά εργαστήρια και άλλες καλλιτεχνικές δραστηριότητες. Επίσης, εκπονεί το πρόγραμμα ακουστικής περιγραφής θεατρικών παραστάσεων για άτομα με προβλήματα όρασης και το πρόγραμμα των ξεναγήσεων για άτομα με αναπηρίες σε μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους.

3. Πώς χρηματοδοτούνται οι δράσεις της vsahellas.

Όλες οι υπηρεσίες μας προσφέρονται δωρεάν. Η χρηματοδότηση γίνεται κατά περίπτωση από δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς μετά από υποβολή συγκεκριμένου προγράμματος. Σημαντικοί υποστηρικτές μας έχουν υπάρξει η Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, το Υπουργείο Πολιτισμού, το Υπουργείο Απασχόλησης, η Ευρωπαϊκή Ένωση, το Ίδρυμα Ι.Φ. Κωστόπουλου, το Ίδρυμα Σταύρου Νιάρχου και ιδιώτες χορηγοί.

4. Υπάρχουν μέλη εξειδικευμένα που ασχολούνται αποκλειστικά με το marketing, σύνταξη χορηγικών προτάσεων, σχέση με ΜΜΕ κλπ?

Δεν υπάρχουν λόγω αδυναμίας πληρωμής τους.

5. Ποιο είναι το όραμά σας γι αυτή τη ΜΚΟ.

Η εξασφάλιση ενός πλαισίου που θα δώσει τη δυνατότητα να συνεχιστούν οι δράσεις μας σε

μια πιο μακροπρόθεσμη βάση, ώστε τα οφέλη για τους ανθρώπους με αναπηρίες να μην σταματούν με την λήξη ενός προγράμματος ή μιας χρηματοδότησης.

6. Πόσο απαραίτητο θεωρείτε πως είναι αυτό που κάνετε, γιατί το κάνετε. Είμαστε ο μοναδικός φορέας που ασχολείται αποκλειστικά με την τέχνη και τους ανθρώπους με αναπηρίες. Τα οφέλη για τους ανθρώπους που εξυπηρετούμε είναι σημαντικά.

7. Σε περιόδους οικονομικής κρίσης όπως η σημερινή, δε θεωρείτε πως είναι πολυτέλεια να σπαταλώνται χρήματα για τον πολιτισμό? Θεωρούμε ότι η τέχνη και ο πολιτισμός γενικότερα έχουν ζωτική σημασία για την ανθρώπινη ύπαρξη στον ίδιο ακριβώς βαθμό για τους ανθρώπους με ή χωρίς αναπηρίες. Η οικονομική κρίση έχει επηρεάσει αναμφισβήτητα όλους τους τομείς της κοινωνίας, αλλά ο πολιτισμός πρέπει να συνεχίσει να αποτελεί ανάγκη και όχι πολυτέλεια.

8. Μήπως οι χορηγοί θέτουν περιορισμούς στη δράση σας και σας αποπροσανατολίζουν?

Μια οικονομική στήριξη δεν μπορεί να μας αποπροσανατολίσει από τους στόχους μας και την φιλοσοφία των δράσεων μας. Σε πρακτικό επίπεδο η δυσκολία έγκειται στο αίτημα των χορηγών να χρηματοδοτούν μια συγκεκριμένη δράση με απτά αποτελέσματα, πράγμα δύσκολο για καλλιτεχνικές δράσεις ή υλικά αντικείμενα (π.χ.εξοπλισμό) και όχι έμψυχο δυναμικό το οποίο είναι απαραίτητο για να λειτουργήσουν όλα τα υπόλοιπα. Επίσης υπάρχει στις περισσότερες περιπτώσεις η δυσκολία της μεγάλης γραφειοκρατίας που απαιτεί την απασχόληση ενός ατόμου μόνο για τις διαδικασίες της επιχορήγησης.

9. Γιατί αποφασίσατε να γίνει εγγραφή του οργανισμού που εκπροσωπείτε σε δίκτυα ΜΚΟ? Τι θεωρείται πως κερδίζετε μέσα από αυτό?

10. Ποιος πιστεύετε πως είναι ο ρόλος των ΜΚΟ/της κοινωνίας των πολιτών στην κοινωνία? Υποκαθιστούν το κράτος ή το συμπληρώνουν? Είναι τελικά απαραίτητες?

Ο ρόλος των ΜΚΟ συμπληρώνει το κράτος θέτοντας διαφορετικές προτεραιότητες από αυτό χωρίς οικονομικά ή άλλου είδους οφέλη. Είναι απαραίτητες για την μέριμνα ανθρώπων που ανήκουν σε ευπαθείς κοινωνικές ομάδες αλλά και για την ευαισθητοποίηση και εκπαίδευση όλης της κοινωνίας.

Ευχαριστούμε επίσης τους

Μαρίζα Ανυφαντή για την επιμέλεια κειμένου

Αλέξανδρο Μπασέτα

Αντώνη και Δέσποινα Λαφαζάνη για την επιμέλεια εξωφύλλου

Στέφανο Βαλιανάτο από το Ελληνικό Ίδρυμα Πολιτισμού

Ιωάννα Τζαβάρα και Ελένη Φαγοκένη από το Έργο πολιτών

Κυρία Διαμαντοπούλου από το αρχείο του περιοδικού Βημαgazino

Ιφιγένεια Κονδύλη

Και όλους όσους βοήθησαν ο καθένας με τον τρόπο του στην έρευνα και τη συγγραφή αυτής της εργασίας.

Για τη δημιουργία του εξωφύλλου χρησιμοποιήθηκαν έργα των

Χασάν Κ. Σαράα και Μοϊζ Σαλμάν από το δικτυακό τόπο της ΜΚΟ

Κοσμοπολιτισμός.